

Ustvarjalci razglednic Mont Saint-Michela

Imel sem to srečo, da sem do sedaj lahko petkrat obiskal ta čudežni kraj na obali Bretanje. Vedno znova me je navdušil in prevzel, zato sem se nekega dne odločil, da bom pričel zbirati razglednice tega kraja. Poseben izziv mi je bil dognati kar največ podatkov o avtorjih teh razglednic, ki so bile izdelane pred več kot 100 leti. Vso delovno dobo sem preživel v tiskarnah, tudi takih, ki so bile med vodilnimi proizvajalci razglednic v nekdanji skupni državi. Več let sem zbiral in raziskoval podatke, da sem lahko sedaj predstavil ta izdelek tudi vam.

Načrt eksponata:

01 Sem nekje nekaj prebral o francoskih razglednicah ...	2-4
02 ... in razmišljal o tem, kako bi se tega lahko lotil jaz.	5-6
03 Za začetek so me navdušile risbe tamkajšnjih slikarjev, ...	7-12
04 ... potem pa sem opazil še določene vrste reklamiranja.	13-16
05 Morda so za vse skupaj krivi prav fotografi, ...	17-24
06 ... ki so fotografije prenesli na fotografski papir.	25-32
07 Nato so prišli zraven še tiskarji z različnimi tehnikami, ...	33-39
08 ... in poskrbeli, da so bile razglednice številčnejše.	40-48
09 Seveda pa so odločilno vlogo odigrali založniki. Prišli so od blizu ...	49-61
10 ... spet drugi pa so prišli od daleč.	62-72
11 Vsi skupaj pa so vendarle opravili dober posel.	73-80

Literatura:

FERANT, V., članek v NF 1-2022,
ISSN1408-0303.

LEBREC, Y.: Jean Puel, photographe à Granville,
Cherbourg, Založba Isoète, 1999.

MESAROŠ, F.: Grafička enciklopedija,
Zagreb, 1971.

NÉRET, G., Henri de Toulouse Lautrec,
1994; ISBN 3-8228-9036-7.

PIJUKOVIĆ N.,: Štamparstvo u teoriji
i praksi, Beograd, 1956.

ter številne internetne strani in osebna korespon-
denca z različnimi francoskimi inštitucijami.

01.

Sem nekje nekaj prebral o francoskih razglednicah ...

Moja predstavitev dela francoskih razglednic je vezana na Bretanjo in del Normandije, ker se tam nahaja glavni cilj mojega raziskovanja – **Mont Saint-Michel**. Mnogi ga imenujejo *Čudež med čudeži* (franc. *La merveille des merveilles*). In to povsem upravičeno. Osredotočil sem se torej na razglednice tega kraja, ki pa so jih sprva izdelovali večinoma lokalni fotografi, tiskarji in založniki, v času zlate dobe razglednic pa se je krog založnikov in izdelovalcev razglednic razširil tudi izven Francije. Za predstavitev pa je seveda treba najprej osvetliti nekaj zgodovinskih dejstev.

Francoska dopisnica, zgodnja uporaba, poslana 22. decembra 1873.

Dimenzija: 119 x 77 mm.

Tiskana v knjigotisku.

Navodila za pošiljatelja:

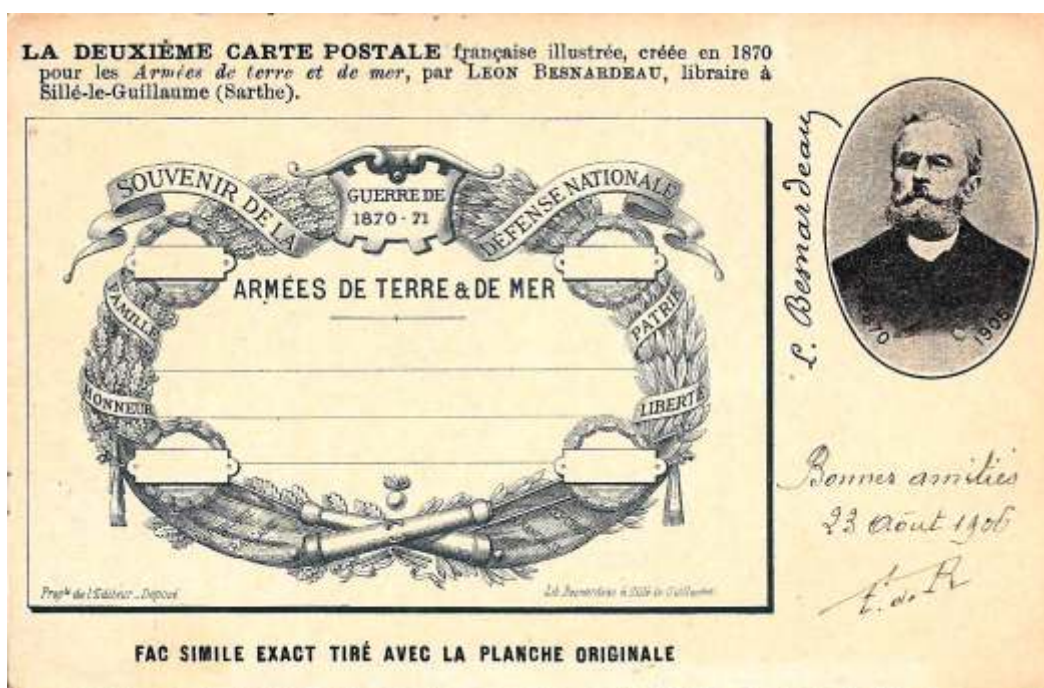
Če je dopisnica namenjena osebi v mestu, zelo natančno navedite ulico in hišno številko.

Kartica je namenjena odprtemu kroženju v Franciji in Alžiriji, v istem mestu ali okrožju istega urada.

Na tej strani kartice je treba navesti samo naslov. Druga stran je rezervirana za dopisovanje.

Predhodnica razglednice je dopisnica. Te so v Franciji izdali leta 1872. Izdali so varianti za 10 in 15 centimov. Že prvi teden so jih prodali 7.412.700. Kljub splošnemu mnenju, da morajo biti poštna pošiljka zaprte, je bila nižja cena prevladujoča. Pred tem so v Franciji že poznali „balonske“ dopisnice leta 1870 med prusko-francosko vojno.

Nekateri štejejo dopisnice, ki jih je izdal knjigarnar Léon Besnardeau, za prve bretanske razglednice. Med vojno je bil v bližini njegovega kraja vojaški kamp, kjer se je urilo na tisoče vojakov. Prišel je na idejo, da bi jim ponudil čim cenejšo obliko komuniciranja s sorodniki, zato je pripravil dopisnico, kjer je stran, namenjena za naslov prejemnika, opremil z domoljubno ilustracijo. Izdal je dve različici. Prvo je namenil vojakom kampa, drugo pa kopenski in morskemu vojsko. A obstaja dvom o tem, da so bile res izdane takrat, ker imajo napis "Spominek narodne obrambe" na ilustraciji, ki namiguje, da je bila kartica narejena po vojni leta 1870 za vojake, ki so se vračali domov. Kdo bi vedel?

Faksimile druge francoske ilustrirane dopisnice, ki jo je leta 1870 za kopensko in morskvo vojsko ustvaril Léon Besnardeau, prodajalec knjig v Sillé-le-Guillaumeu (Sarthe). Poznavalci trdijo, da so za tisk faksimila uporabili originalne predloge (oz. klišeje). Uporabili so jih ob 30. obletnici te vojne, ker je mnogo nekdanjih vojakov obiskovalo kraje vojaškega urjenja in spopadov.

Po mojem je zanimivo prepletanje poštne zgodovine in fotografije. Pred tem obdobjem smo poznali samo pošiljanje pisem. Zgodovinarji vsak za svoje področje trdijo, kako so bili prvi pri uvedbi nečesa novega. Podobno je tudi pri prvih dopisnicah. V 19. stoletju se je rojevalo tudi področje fotografije. Prva trajna fotografija izhaja iz leta 1827. Postopek so nadgrajevali in izpopolnjevali mnogi, med drugimi brata Draguerre (1835 dagerotipija), Talbot je izumil negativ, 1839 je Herschell izumil fiksiranje slike, 1843 je naš Janez Puhar odkril postopek fotografiranja na stekleno ploščo, Maxwell pa je leta 1861 uspel posneti prvo barvno fotografijo. Meadox je leta 1880 kot medij uporabil želatino, leta 1887 pa je Goodwin za nosilec svetločutnih slojev uporabil prozoren celuloidni film. Vendar je večina fotografov ob prelomu stoletja uporabljala steklene fotografske plošče, ki so jih potem v temnici obdelali in nato izdelali fotografije. Šlo je za dokaj okorno in počasno dejavnost.

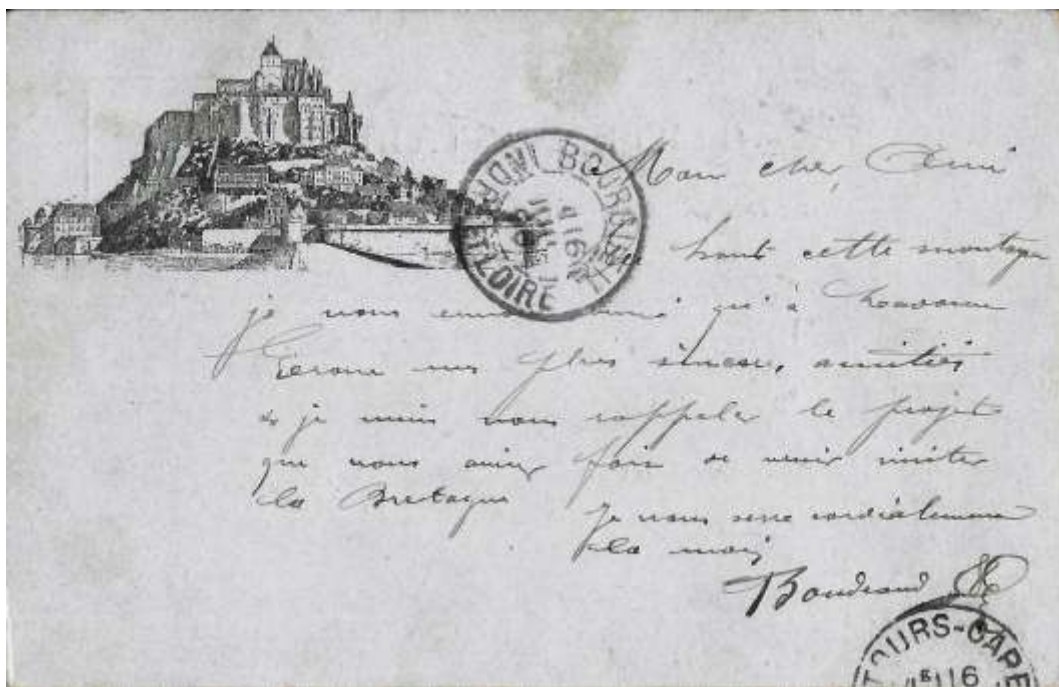
*Fotografije formata 90 x 65 mm, ki so jih prodajali lokalni fotografi. Obrezane s posebnimi fotografskimi škarjami.
Datum nastanka: okoli leta 1900.*

Lokalni fotografi so predvsem v turističnih krajih storitve nudili tudi turistom, saj je marsikateri gost želel imeti fotografijo za spomin. Sprva so turistom prodajali fotografske izdelke manjšega formata (6,5 x 9 cm), hkrati pa tudi večje velikosti „Cabinet Card“. Šlo je za fotografije velikosti 10 x 15 cm, nalepljenih na karton velikosti 10,8 x 16,5 cm. Karton je bil običajno po obeh straneh potiskan z reklamnimi podatki fotografa. Postopoma pa so lokalni fotografi na bretonski obali opuščali tak način ter uvedli velikost fotografij, ki je bil enak velikosti razglednic.

*Fotografije formata „Cabinet Card“, ki so jih prodajali lokalni fotografi in so posameznikom služile tudi kot razglednice.
Datum nastanka: okoli leta 1900.*

Seveda so se fotografi takoj prilagodili tudi razglednicam. Najprej so prodajali lastne fotografske izdelke, ob vse večji rasti prodaje pa niso mogli več konkurirati velikoserijskim izdelkom iz tiskarn, zato so se povezali s tiskarnami in pričeli izdajati cenejše izdelke. Sprva so bile take preproste razglednice natisnjene v knjigotisku, kasneje pa predvsem v tehniki svetlotiska. Ta je bila v Bretanji in celotni Franciji najpogostejša.

Mont Saint-Michel – ena starejših razglednic tega bisera.

Leto izdelave: poslana 15. julija 1896.

Tehnika tiska: enobarvni knjigotisk po obeh straneh.

Z razmahom turizma in popularnostjo razglednic po letu 1900 se je pojavilo tudi vse več ponudnikov razglednic. Poleg lokalnih fotografov, knjigarnarjev in trgovcev so se v Bretanji pojavljale tudi večje tiskarne in založbe iz Rouenna, Pariza, pa tudi iz Anglije, Nemčije ter Avstrije. Neverjetno, kako so bili že takrat podjetni in organizirani.

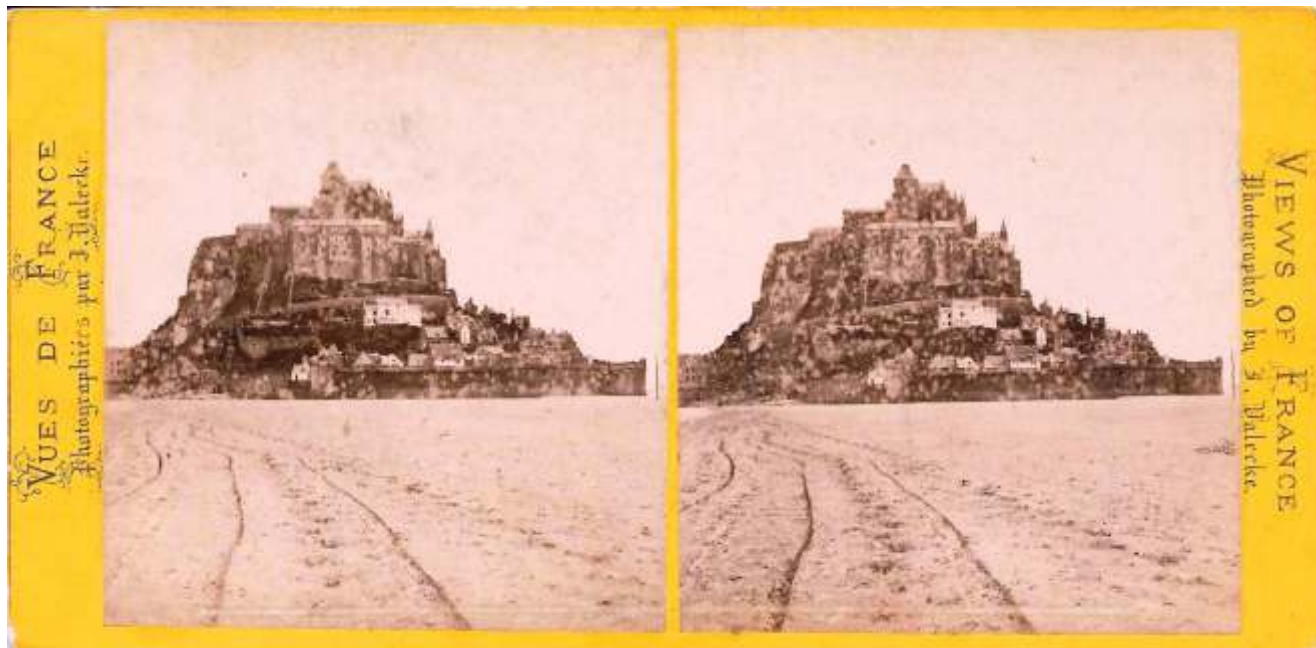

Vzorčna razglednica, ki je trgovskim potnikom proizvajalca razglednic služila kot vzorec, da je lahko kupcu (trgovcu) pokazal, v kakšni kvaliteti lahko izdelajo določene razglednice. Razglednice so trgovcem ponujali po 3 hellerje. Tale je pripadala proizvajalcu razglednic Schwiedernoch z Dunaja. Leto nastanka: okoli 1910.

02.

... in razmišljal o tem, kako bi se tega lahko lotil jaz.

Večina zbiralcev razglednic, ki jih poznam, zbira razglednice po določenih tematikah oziroma krajih. In večine ne zanima droben tisk na razglednicah, ampak bolj motiv na razglednici, pa morda še starost, ki pa jo večina ugotovi le v primeru, da je bila razglednica poslana. Razločno odtisnjen žig pomaga pri določanju starosti, včasih pa je pošiljatelj sam napisal datum pisanja na razglednico. Kaj pa v primerih, ko razglednica ni bila poslana?

Mont Saint-Michel – Splošni pogled s Pontorsona.

Slika za ogled v stereoskopskem aparatu. Leto izdelave: med 1870 in 1875. Avtor fotografije: Jules Valecke.

Dve podobni fotografiji na albuminskem fotografskem papirju, kaširani na lepenko. Besedilo je dotiskano v knjigotisku.

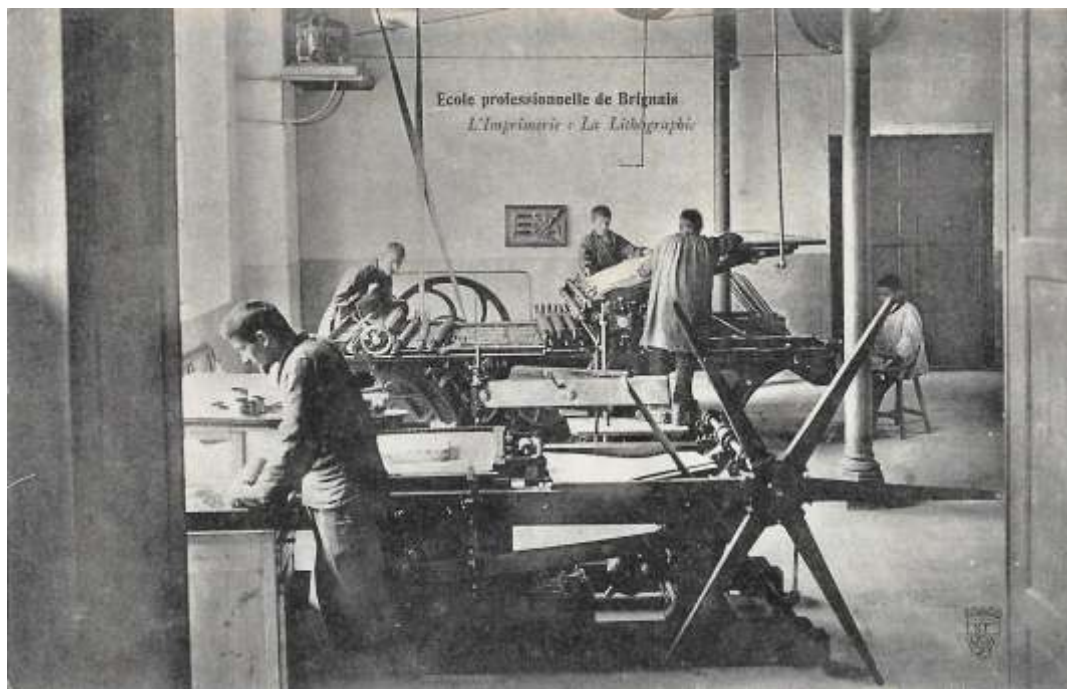
Podobno je pri predhodnikih razglednic. Med te spadajo tudi posebne stereoskopske slike (zgoraj), ki so bile nekoč, predvsem v Franciji, zelo popularne. Svoj razcvet so dosegle med 1855 in 1900, potem pa so jih izpodrinile cenejše in popularnejše razglednice. In Francozi bi rekli: „Kralj je mrtev (za stereoskopske slike)! Živel kralj (za razglednice)!“

Ena starejših litografskih razglednic Mont Saint-Michela. Fotografija je nastala leta 1895, razglednica pa izdana pred 1900.

Naslovnikova stran še ni deljena. Ostali podatki so zaviti v tančico skrivnosti in čakajo, da jih odkrijemo.

Za ugotavljanje starosti neke razglednice nam pomagajo podatki, ki jih lahko vidimo na sliki. Na prejšnji, ki prikazuje stanje leta 1895, je to potrdil francoski strokovnjak, ki pozna vse gradbene spremembe, ki so se zgodile in so potem vidne na sliki. Pomembna je tudi zadnja stran. Pred koncem leta 1904 so namreč Francozi uvedli deljeno stran za naslovnika. Tako nam tudi ta stran razglednice pomaga pri ugotavljanju starosti, včasih pa nam pove kaj o tiskarju.

*Ecole professionnelle de Brignais - Fantovska poklicna šola v Brignaisu – Oddelek litografije (kamnotiska).
Leto izdelave: okoli 1920. Založnik: Sébastien Farges, Lyon (logo desno spodaj).
Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk, dotisk v knjigotisku po obeh straneh.*

Posebno poglavje pri raziskovanju razglednic pa je določanje tehnike izdelave razglednic, predvsem tehnike tiska. Osnovna težava je to, da da gre pri tisku za tehnike, ki danes večinoma niso več v uporabi in tudi pred več kot 50 leti, ko sem vstopil v tiskarski ceh, se večine teh tehnik ni več dalo videti. Ja pa bil zame izziv izvedeti čim več o vseh, ki so bili udeleženi v priprave in izdaje razglednic, povezanih z Mont Saint-Michelom. Dovolite, da vam jih predstavim!

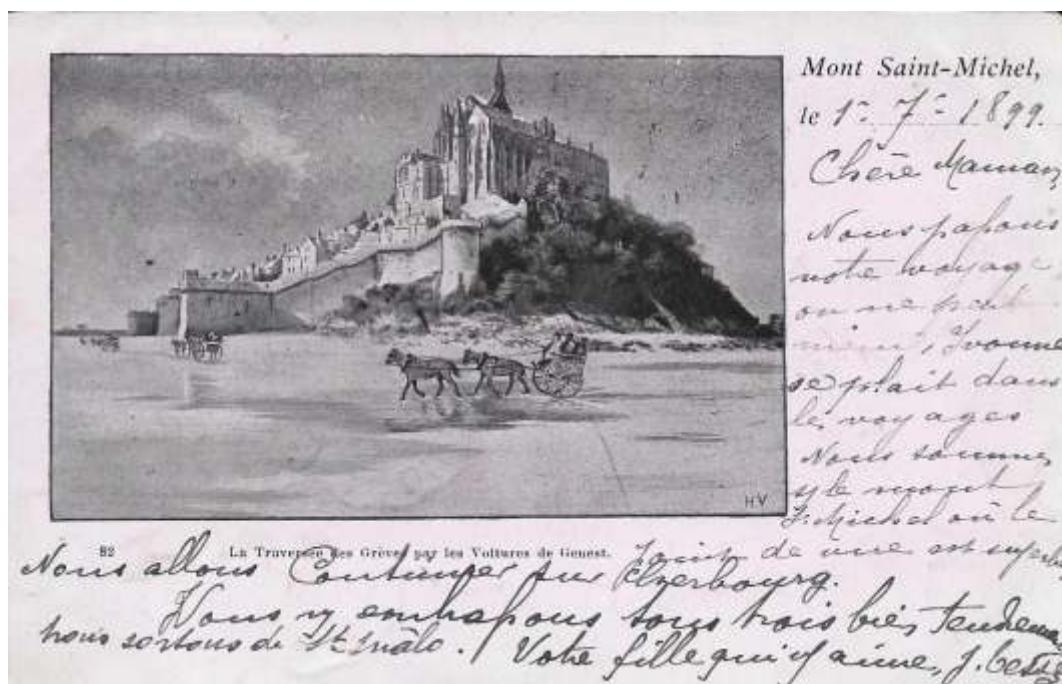
*Samostanska tiskarna Notre-Dame v Motligeonu – ustanovljena za tiskanje lastnih cerkvenih tiskovin.
Leto izdaje: pred 1903 (potovala 8. 3. 1903). Tehnika tiska: večbarvni svetlotisk, druga stran pa enobarvni svetlotisk.
Žal podatkov o založniku ali tiskarju ni navedenih, zato bo treba raziskovati naprej.*

03.

Za začetek so me navdušile risbe tamkajšnjih slikarjev ...

H. Voisin.

Henri Léon Voisin se je rodil 8. 8. 1861 v St.-Mandéju (vzhodnem predmestju Pariza) in se po študiju na pariški šoli lepih umetnosti posvetil gravuri in jedkanici. Graver, ilustrator, slikar in kipar je svoja dela razstavljal v približno petdesetih salonih v Franciji in tujini. Leta 1885 je obiskal Mont Saint-Michel in se vanj zaljubil.

Mont Saint-Michel – Prihod lahkih kočij iz Genetsa (zadnja beseda natisnjena napačno - Genest!).

Avtor risbe: slikar Henri Léon Auguste Voisin. Založnik: ni naveden na nobeni od njegovih razglednic. Najbrž gre za samozaložbo.

Leto izdaje: potovala julija 1899. Tehnika tiska: enobarvni knjigotisk, raster 54 pik na cm².

Žal je premalo podatkov, od kod slikarju navezanost tudi na Château-la-Vallière, kraj nedaleč od doline gradov ob reki Loire, kjer je dokazano živel zadnja leta. Že v mladosti je temu kraju namenil kar nekaj razglednic, ki so najbrž delo istega tiskarja, narejene v podobni maniri. A njegova navezanost na Mont Saint-Michel je postajala vse večja.

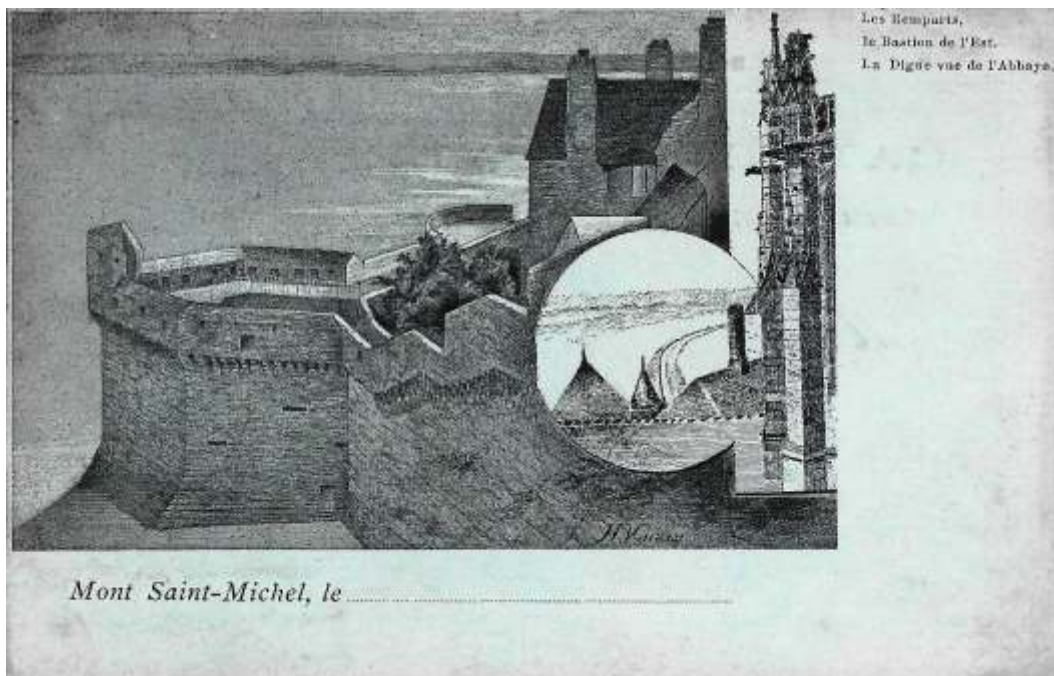

Château-la-Vallière – Tri risbe kraja in okolice.

Avtor risbe: slikar Henri Voisin. Založnik: ni naveden na nobeni od njegovih razglednic.

Leto izdaje: okoli leta 1900. Tehnika tiska: enobarvni knjigotisk, raster 54 pik na cm².

Na Mont St.-Michelu je najel hišo, da je lahko narisal vse zanimive kotičke tega kraja. „Čudežu“ je tako posvetil kar 300 grafičnih del. Poleg tega je napisal več knjig in brošur ter številne druge tudi ilustriral. Bil je ustanovitelj in častni predsednik umetniškega društva *Société artistique de la baie du Mont-Saint-Michel et de l'Avranchin*. S številnimi objavami in članki, konferencami ter s pravilnim pristopom do uradnikov je bil eden najzaslužnejših, da je Mont Saint-Michel bil večkrat saniran in je s tem ohranil videz in značaj srednjeveškega mesta, kar ostaja tudi še danes.

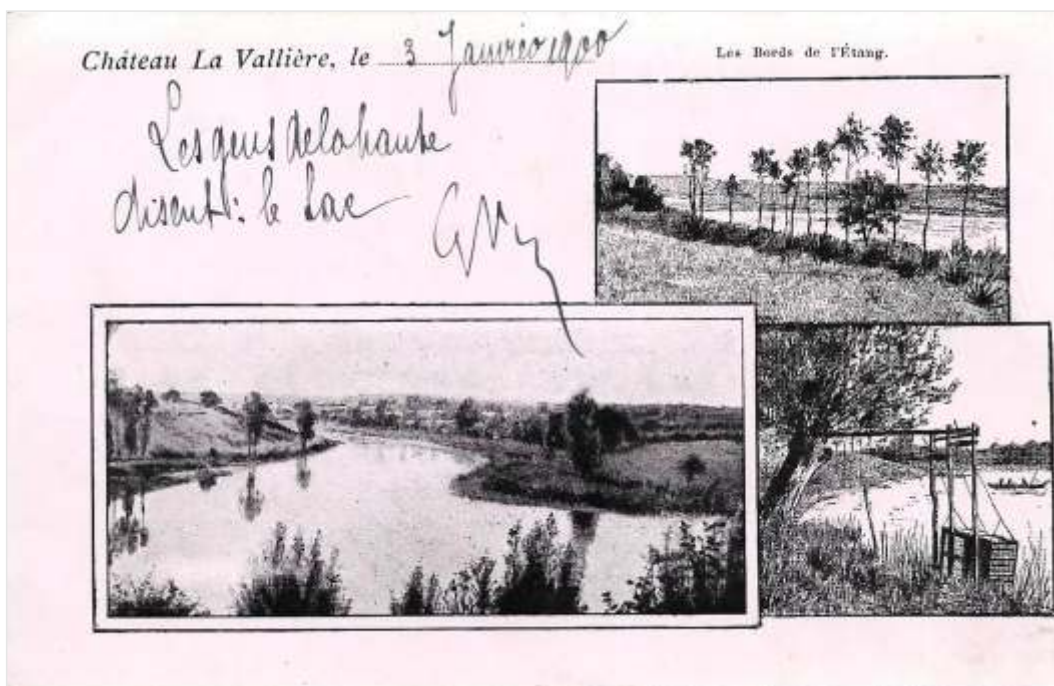

Mont Saint-Michel – Obzidje in vzhodni stolp ter pogled na dovozno cesto do mesta.

Avtor risbe: slikar Henri Voisin. Založnik: ni naveden na nobeni od njegovih razglednic.

Leto izdaje: pred letom 1904 (stran za naslovnika je še nedeljena). Tehnika tiska: enobarvni knjigotisk, raster 54 pik na cm².

Château-la-Vallière je umetniku Voisinu prav gotovo nudil veliko motivov za njegovo ustvarjanje. Ni znano, kdo je bil založnik razglednic tega majhnega kraja, je pa to razglednico pripravil na osnovi predhodnih fotografij (spodaj levo).

Château-la-Vallière – Trije pogledi na ribnik Val Joyeux in okolico.

Avtor risbe: slikar Henri Voisin. Založnik: ni naveden na nobeni od njegovih razglednic.

Leto izdaje: poslana 3. 1. 1900. Tehnika tiska: enobarvni knjigotisk, raster 54 pik na cm²,

Ob vsej intenzivni umetniški dejavnosti je Henri Voisin, ki si je prizadeval za ohranitev „Gore“, 27. 12. 1911 s pomočjo bodočega predsednika francoske republike Paula Deschanela ustanovil združenje "Prijatelji Mont-Saint-Michela", katerega generalni sekretar je bil do leta 1938, nato pa ustanovni predsednik. Med leti 1912 in 1938 je vsako leto izdelal in podaril grafiko vsakemu članu združenja in tako ustvaril odlično zbirko 27 različnih grafik. Leta 1938 je bil za vsa dejanja v korist Mont-Saint-Michela je prejel visoko državno odlikovanje – viteški križ legije časti.

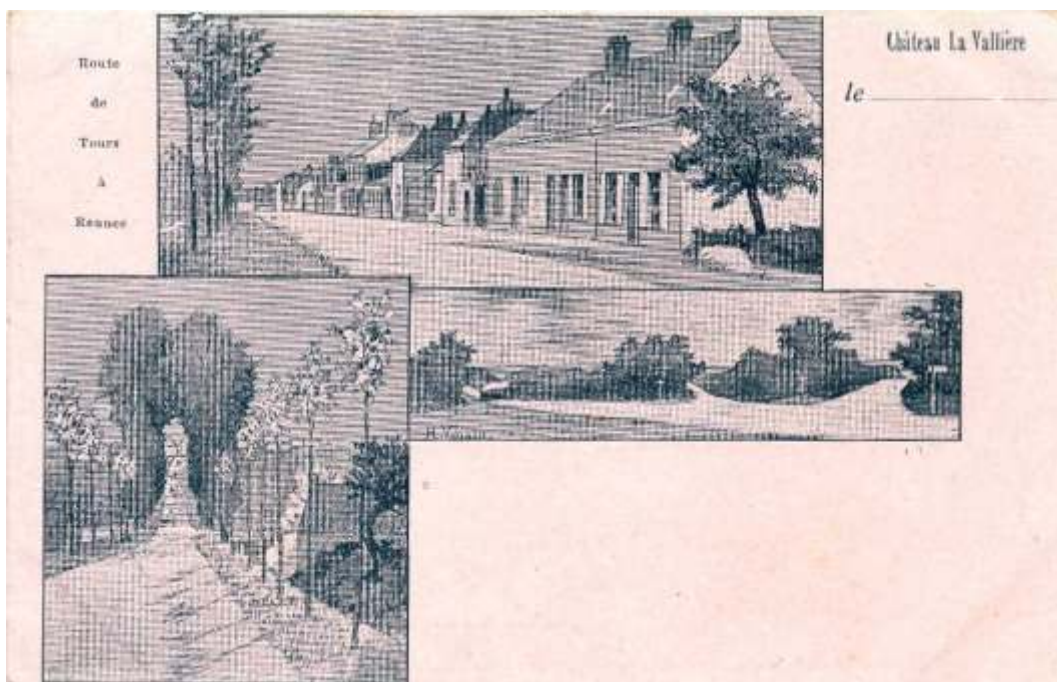

Mont Saint-Michel – Kapelica sv. Auberta.

Avtor risbe: slikar Henri Voisin, ki je morda tudi pisal in poslal to razglednico. Založnik: ni naveden.

Leto izdaje: potovala julija 1899. Tehnika tiska: enobarvni knjigotisk, raster 54 pik na cm².

Med drugo svetovno vojno se je Henri Voisin upokojil ter umaknil v Indre-et-Loire, kjer je umrl 4. decembra 1945, ne da bi še enkrat videl Mont-Saint-Michel, ki je imel tako pomembno mesto tako v njegovem življenju kot v srcu.

Château-la-Vallière – Cesta od Toursa do Rennesa.

Avtor risbe: slikar Henri Voisin. Založnik: ni naveden na nobeni od njegovih razglednic.

Leto izdaje: okoli 1900. Tehnika tiska: enobarvni knjigotisk, raster 54 pik na cm²,

Slikar, ki je rad upodabljal zgodbe, povezane z Mont Saint-Michelom. Rodil se je 18. 7. 1861 v mestu 1861 Couhé-Vérac v zahodni Franciji, umrl pa 6. 12. 1925 v Rouenu, kjer je pokopan s svojo sestro, znano pisateljico Colette Yver. Oče je bil državni uslužbenec, zato se je družina pogosto selila.

Ko je študiral na slikarski akademiji v Rouenu (Académie de Peinture et de Dessin) sočasno s Frenchonom, Angrandom in Josephom Delattrejem, je šolanje nadaljeval v Parizu v Gérômeovem ateljeju. Jean-Léon Gérôme ga je imel za enega svojih najboljših učencev.

Mont Saint-Michel.

Avtor risbe: slikar Edouard De Bergevin.

Založnik: Muzej Mont Saint-Michel.

Leto izdaje: po letu 1904.

Tehnika tiska: enobarvni knjigotisk.

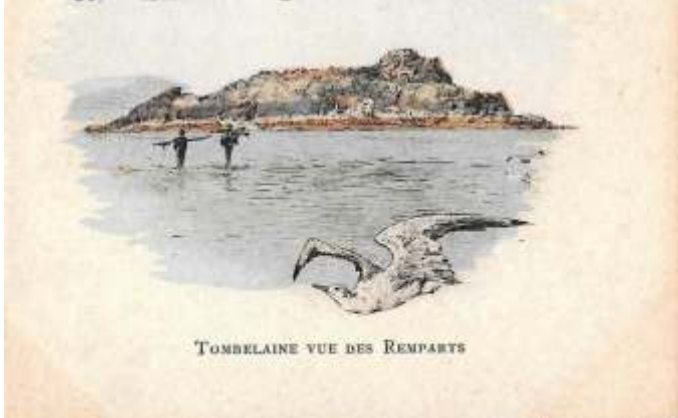
V knjigotisku je dotiskano tudi besedilo.

Dobro sta vidna dva „špisa“ spodaj na začetku prve vrstice ter med besedicama Collection in pa du v tej isti vrstici. Do teh napak je prišlo zaradi premalo razprte vrstice z ročnimi svinčnimi črkami, ko je t.i. „slepi“ svinčeni material prilezel navzgor, valji so ga obarvali, zato je viden odtis na papirju.

LE MONT SAINT-MICHEL (COLLECTION DU MUSÉE)
20. — L'ABBAYE. — LE PROMENOIR OU ANCIEN CLOITRE.

TOMBELAINE VUE DES REMPARTS

Edouard de Bergevin je bil zelo cenjen kot portretist, ilustrator in oblikovalec plakatov, bil je tudi prefinjen krajinar. Pogosto se je v spremstvu prijatelja Josepha Delattra sprehajal po podeželju ob obali reke Seine v Dieppedalleu ali v Petit-Couronne, od koder je bilo mogoče uživati v pogledih na čudovito naravo. Več kot očitno je prihajal tudi v Mont Saint-Michel.

Mont Saint-Michel.

Avtor risbe: slikar Edouard De Bergevin.

Leto izdaje: 1901.

Tehnika tiska: večbarvna litografija.

V knjigotisku je dotiskano besedilo ter zadnja stran.

Z risbami je opremljal tudi številne knjige, kot npr. *Heraldični slovar Bretanje* (1895). Zato ni naključje, da je ob sprehodu po obali našel tudi Mont Saint Michel, ki nikogar ne pusti ravnodušnega, ter narisal veliko risb, povezanih s tem krajem. Marsikatera je ob prelomu stoletja našla svoje mesto tudi na takrat zelo popularnih razglednicah.

Mont Saint-Michel – pogled z jugozahoda.

Avtor risbe: slikar Edouard De Bergevin. Založnik: Muzej Mont Saint-Michel.

Leto izdaje: pred letom 1904 (zadnja stran še ni deljena na polovico).

Tehnika tiska: enobarvni kamnotisk. V knjigotisku je spodaj dotiskano besedilo ter zadnja stran.

Poleg klasičnih pogledov na mesto Mont Saint Michel je za potrebe tamkajšnjega muzeja ilustriral tudi vrsto zanimivih zgodb, povezanih z zgodovino tega kraja, ki so jih nato izdali na številnih razglednicah. Eden od znanih zapornikov na otoku je bil tudi revolucionarni socialistični republikanec **Armand Barbès**, zaprt med 1839 in 1843.

Tisočletje Normandije 911-1911 - Tako so si Normandijo predstavljali pred tisočletjem.

Avtor risbe: slikar Edouard De Bergevin. Založnik: Jules Girieud, Rouen. Leto izdaje: 1911.

Tehnika tiska: enobarvni knjigotisk. V knjigotisku je natisnjena tudi zadnja stran razglednice.

Tudi v poznejšem obdobju najdemo marsikatero ilustracijo slikarja Edouarda de Bergevina v številnih knjigah, ki so opisovale zgodovino in lepote Mont Saint-Michela.

Kipar **Gaultier** je bil tukaj ujetnik v 16. stol. v času kralja Franca I. (francoski kralj od 1515 do 1547) in je na Mt. Saint-Michelu izdelal nekaj izjemnih kiparskih stvaritev v cerkvi opatije na Mt. Saint-Michelu.

Kipar Gaultier pri delu na Mont Saint-Michelu.

Avtor risbe: slikar Edouard De Bergevin.

Založnik: Muzej Mont Saint-Michel.

Leto izdaje: po letu 1904.

Tehnika tiska: enobarvni knjigotisk.

V knjigotisku je dotiskano tudi besedilo ter hrbtna stran razglednice.

Še ena iz serije razglednic, izdelanih za lokalni muzej, ki predstavljajo zanimive osebnosti, povezane z Mont Saint-Michelom.

Robert de Thorigny je bil normanski menih, opat in kronist 12. stoletja. Znan je bil kot ljubitelj in zbiratelj knjig. Pod njegovim vodenjem opatije je Mont Saint-Michel postal veliko središče učenja s šestdesetimi menihi, ki so pisali knjige za obsežno knjižnično zbirko *Cité des Livres* (*Mesto knjig*).

Kipar Gaultier pri delu na Mont Saint-Michelu.

Avtor risbe: slikar Edouard De Bergevin.

Založnik: Muzej Mont Saint-Michel.

Leto izdaje: po letu 1904.

Tehnika tiska: enobarvni knjigotisk.

V knjigotisku je dotiskano tudi besedilo (glej „špis“ na koncu zadnje vrste besedila) ter hrbtna stran razglednice.

04.

... potem pa sem opazil še določene vrste reklamiranja.

Vidimo lahko, da so reklame že nekoč posegale v vsakodnevna dogajanja. Tudi proizvodnja in prodaja razglednic se temu ni mogla izogniti. Vzrokov je bilo več. Nekateri posamezniki, kot tale primer mesarja, so si naredili „lastne“ promocijske razglednice, ki so jih delili morebitnim strankam po turističnih krajih in si tako širili krog odjemalcev.

Mont Saint-Michel – Pogled na mesto z južne strani.

Založnik: Laurent-Nel, Rennes – za Mesnico Le Royer, Avranches. Leto izdaje: 1917.

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk; reklamni del v knjigotisku. Izdal: Laurent-Nel, Rennes.

Nekateri drugi pa so skušali svojo reklamo umestiti bolj prefinjeno, kot je primer za reklamiranje čokolade. S tem so delno znižali stroške založniku razglednice, sami pa so upali, da bo ta reklama znatno povrnila stroške reklame. Vsem pa je bilo skupno to, da so za reklamiranje izbirali razglednice najbolj turističnih krajev.

Mont Saint-Michel – Stopnišče do ječe.

Založnik: ND Phot (založba bratov Antoina in Etienna Neurdeina, Pariz) za firmo Chocolat Debauve et Gallais v Parizu.

Leto izdaje: 1901 (stran za naslovnika še nedeljena). Tehnika tiska: svetlotisk, reklamni del v knjigotisku.

04. a

Reklame – od bonbonov do hotela

Od leta 1921 se je lokalna slaščičarna ponašala z znamenitimi lokalnimi bonboni, imenovanimi „Zlate školjke“. Bonbone so pakirali v kovinske škatle ali pa jih prodajali „na kilo“ v papirnatih vrečkah. Seveda so jih oglaševali tudi na razglednicah, ki so, kadar so potovale, večinoma dosegale svoj namen in širile krog morebitnih kupcev.

Mont Saint-Michel – Vozilo iz Genetsa ob plimi pripelje na Mont St Michel znamenite ZLATE ŠKOLJKE.

Založnik: Slaščičarna Les Coques d'Or. Leto izdaje: po letu 1921.

Tehnika tiska: najbolj podoben je zgodnejšemu ofset tisku, saj je slika rastrirana, ni pa knjigotisk.

Nekatere razglednice so bile prave male umetnije. Za spodnjo je risbo prispeval znameniti graver J. Guachet iz Granville. Bil je avtor mnogih podobnih umetnij, leta 1915 je bil med drugim avtor denarnih bonov *Gospodarske zbornice Granville*. Na vrednosti za 1 frank je upodobil podoben motiv Mont Saint-Michela, kot je na spodnji razglednici.

Mont Saint-Michel – Hotel Duval. Založnik: Albert Duval (za Hotel Duval, Mont Saint-Michel).

Ni bila na prodaj, ampak je bila na voljo hotelskim gostom ter drugim turistom za reklamo.

Leto izdaje: po letu 1901 (železnica do mesta). Tehnika tiska: svetlotisk. Tiskar in graver: J. Goachet, Granville.

04. b

Reklame XEROL, Lyon

Množičen pojav razglednic je ponudil tudi izjemno priložnost za reklamiranje izdelkov. Tako ni čudno, da so takratne uspešne firme vlagala propagandna sredstva v propagiranje svoje dejavnosti tudi na razglednicah, saj so le-te iz turistično obiskanih krajev potovale po celi državi in tudi izven nje.

Mont Saint-Michel – Pogled na mesto z južne strani.

Založnik: Parfumerija „XEROL“, Lyon.

Leto izdaje: 1902. Tehnika tiska: dvobarvni knjigotisk, raster 54 pik na cm². Tiskarna: Paul-Emile Roustan, Roanne.

Hiša parfumov „XEROL“ iz Lyona je svoje podjetje reklamirala na seriji razglednic, izdanih na začetku 20. stoletja. Kraji razglednic so bili dobro izbrani in prav gotovo so s tem dosegli svoj namen. Celotno serijo razglednic je natisnil tiskar Paul-Emile Roustan, sicer fotograf, ki se je iz Kambodže po amnestiji vrnil in v Roanne 1885 ustanovil tiskarno.

La Rochelle – Pogled na pristanišče.

Založnik: Parfumerija „XEROL“, Lyon.

Leto izdaje: 1902. Tehnika tiska: dvobarvni knjigotisk, raster 54 pik na cm². Tiskarna: Paul-Emile Roustan, Roanne.

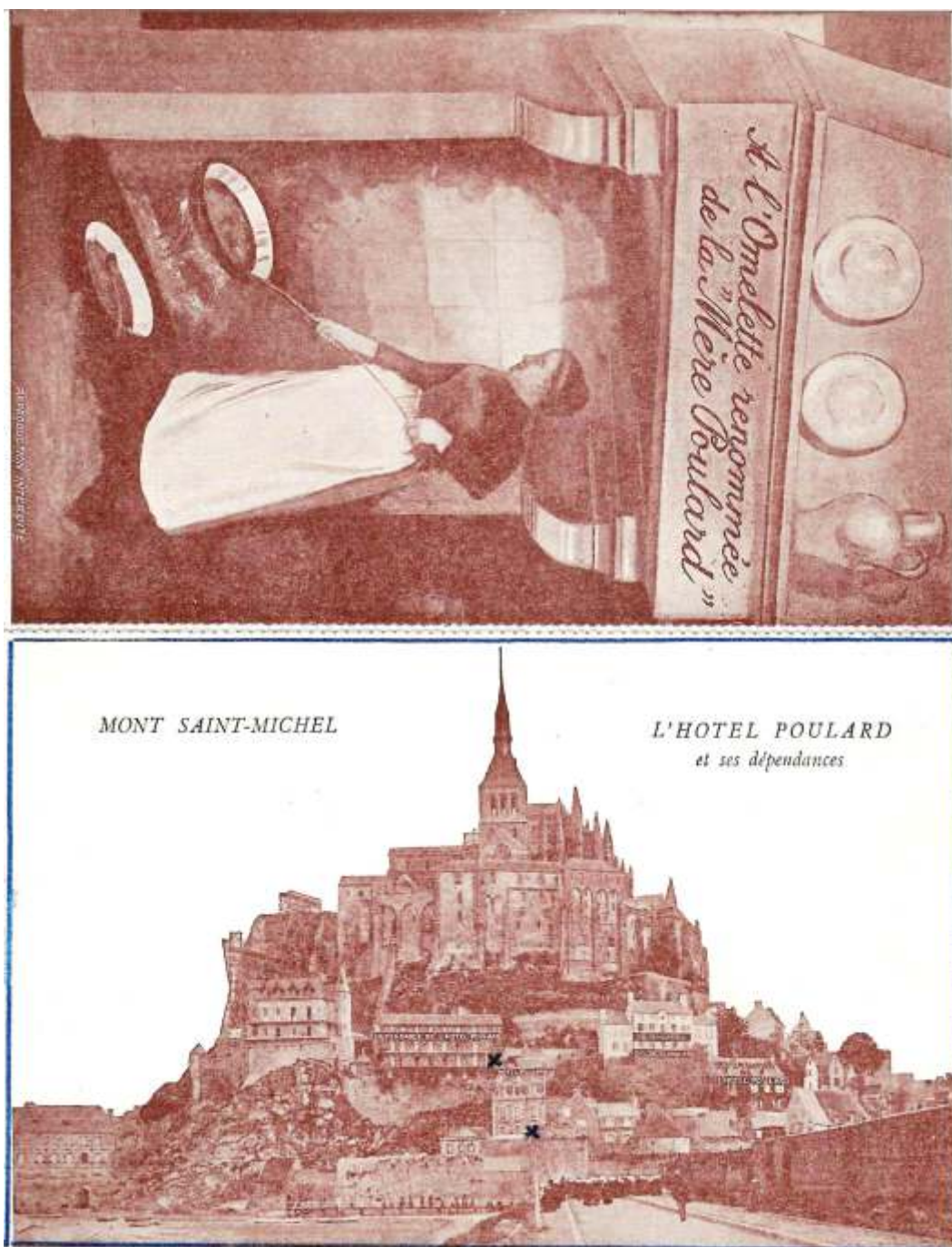
04. c

Mère Poulard in Hotel Poulard

Zgodba sega v leto 1888, ko je mlada Annette Poulard zaživela svoje sanje in odprla gostišče na Mont Saint-Michel. Nekoč „težko“ kuhinjo je spremenila v preproste, barvite in lahke jedi. Ustvarila je lasten slog kuhinje, ki je temeljil predvsem na sestavinah iz zaliva, med kopnim in morjem, med Normandijo in Bretanjo. Po zaslugi nešteti kuharskih talentov ter za njen prispevek pri kulinarčnih tradicijah Francije je dobila častni naziv „Mère“, ki pripada samo res velikim in uspešnim kuharicam. In Anette je bila prav takšna.

Malo hotelov in restavracij po svetu se lahko pohvali s tako dolgim seznamom pomembnih oseb, ki so bili gostje tukaj. Za vse so enako dobro poskrbeli. Epitaf na grobu pa zelo dobro povzema pomen njenega življenja: "Tu ležita Annette in Victor Poulard, dobra zakonca, dobra hotelirja. Naj ju Gospod sprejme tako, kot sta sprejela svoje goste."

Reklamna dvodelna kartica Hotela Poulard.

Na levem (zgornjem) delu je risba Anette Poulard, ki peče palačinke nad odprtim ognjem.

Desni (spodnji) del pa je bila razglednica, namenjena gostom hotela, da jo napišejo in pošljejo po svetu ali pa vse skupaj odnesejo domov, kot je to storil lastnik tega kompleta.

Založnik: Hotel Poulard, Mont. Saint-Michel. Leto izdaje: okoli 1920.

Tisk: Tiskarna Maxime Sidaine, Bordeaux. Tehnika tiska: enobarvni knjigotisk, za kliše uporabljen 60-linijski raster.

05.

Morda so za vse skupaj krivi fotografi, ...

Émile Eugène Louis Hamonic (1861-1943) je eden najpomembnejših založnikov razglednic v začetku 20. stoletja. Njegov opus razglednic obsega več kot 10.000 primerkov. Vajeništvo je opravil v Dinardu, kjer je bil njegov učitelj znani fotograf Emil Ordinaire (1844-1892), potem pa se je preselil v Saint Briec. Tu je odprl fotografski atelje. Največ dela so imeli fotografi v poletni sezoni, ko so fotografirali bogate turiste na počitnicah, poleg tega pa so jim prodajali fotografije pokrajine kot spomin na prijetno dopustovanje. S pojavom razglednic pa so veliko prispevali ravno lokalni fotografi, ki so čez noč postali tudi založniki in trgovci.

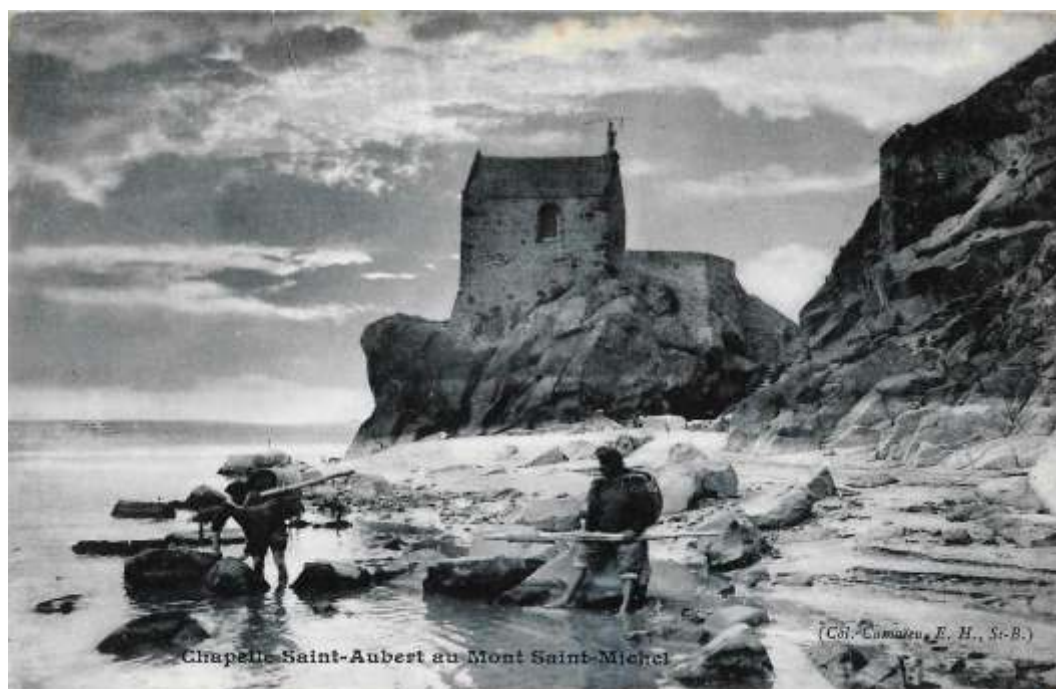

Mont Saint-Michel – Kapela svetega Auberta.

Založnik: Émile Hamonic, St. Briec v Bretanji. Leto izdaje: potovala 1901. Tehnika tiska: svetlotisk.

Besedilo dotiskano v knjigotisku, prav tako druga stran razglednice. Razglednica iz serije „BRETAGNE“ s stih pesnika Botrela.

Na drugi strani razglednice je besedilo v bretonskem jeziku – KARTEN BOST (namesto fr. Carte Postale).

Mont Saint-Michel – Kapela svetega Auberta.

Založnik: Émile Hamonic, St. Briec v Bretanji. Leto izdaje: po letu 1904 (stran za naslov je že deljena).

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk. Besedilo dotiskano v knjigotisku, prav tako druga stran razglednice.

Že leta 1893 se je v Saint-Brieucu uveljavil kot založnik razglednic in postal eden prvih velikih urednikov te zvrsti. Njegove razglednice so običajno predstavljale idealizirane podobe njegove rodne Bretanje. Bil je tudi predan zagovornik bretonskega regionalizma in dejaven član bretonske regionalistične zveze. Zato ne preseneča ideja in izvedba projekta, da so imele takrat njegove razglednice na naslovni strani izpisano besedilo v bretonščini in ne v francoščini, kot je bilo po ostali Franciji. Časopis iz leta 1904 je poročal, da je Émile Hamonic za svoje razglednice prejel srebrno medaljo na tekmovanju, ki ga je organizirala Francoska filatelistična zveza.

Morbihan – Bretonska narodna noša v vasi Prières.

Iz zbirke „BRETAGNE“ Émila Hamonica. Leto izdaje: 1901. Tehnika tiska: svetlotisk.

Besedilo dotiskano v knjigotisku, prav tako druga stran razglednice.

Na drugi strani razglednice je besedilo v bretanskem jeziku – KARTEN BOST (namesto fr. Carte Postale).

Pardon de Rumengol, Finistère – Bretonci ob prazniku pomilovanja.

Založnik: Émile Hamonic, St. Brieuc v Bretanji. Leto izdaje: 1900, poslana 10. 2. 1901.

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk. Besedilo dotiskano v knjigotisku, prav tako druga stran razglednice.

Na drugi strani razglednice je besedilo v bretanskem jeziku – KARTEN BOST, ki pa ga je pošiljatelj (ali prejemnik) prečrtal.

Posebej je povezan s Théodorejem Botrelom, saj je na svojih razglednicah pogosto natisnil besedila tega priljubljenega pevca in skladatelja. Več Botrelovih balad je bilo v zaporedju prikazanih na razglednicah, na katerih so bile zgodbe iz pesmi uprizorjene v seriji dramskih slik. Torej je šlo za cele serije razglednic. Jean-Baptiste-Théodore-Marie Botrel (1868-1925) je bil francoski kantavtor, pesnik in dramatik. Najbolj znan je po svojih priljubljenih pesmih o rodni Bretanji, med katerimi je najbolj znana *La Paimpolaise* (dekle iz mesta Paimpol).

Mont Saint-Michel – Dvorec žene Tiphaine du Ragueneil, viteza iz 14. stoletja.

Založnik: Émile Hamonic. Leto izdaje: 1901.

Tehnika tiska: svetlotisk.

Besedilo dotiskano v knjigotisku, prav tako druga stran razglednice, kjer je besedilo v bretanskem jeziku – KARTEN BOST (namesto fr. Carte Postale).

Botrel se je rodil v Dinanu kot sin kovača. Starši so se preselili v Pariz, on pa je ostal pri babici v Saint-Méen-le-Grand. Staršema se je pridružil pri sedmih letih. Njegov materni jezik je bilo galsko narečje, čeprav so skoraj vse njegove pesmi napisane v standardni francoščini, pozneje pa se je naučil tudi bretonščine.

Botrelov prijatelj Émile Hamonic je ustvaril številne razglednice, ki predstavljajo prizore in zgodbe njegovih pesmi in iger, ki so se prodajale in razširjale kot razglednice z Botrelovim podpisom.

Botrelovi šansonni – št. 5 iz serije 6 razglednic „Mali Gregor“.

Založnik: Émile Hamonic. Leto izdaje: 1905.

Natisnjene so bile v več izdajah (zadaj kot Karten Bost, pa tudi kot Carte Postale), prve že leta 1901.

Tehnika tiska: svetlotisk.

Besedilo dotiskano v knjigotisku, prav tako celotna druga stran razglednice.

Hamonic je bil med prvimi, ki so prepoznali razvoj razglednice v Franciji. Da bi fotografom in slikarjem, kot je bil on, zagotovil možnost založiti ali izdati razglednice, je v Saint-Brieucu ustanovil založbo *Éditions d'art Hamonic*. Njegovo podjetje je bilo izjemno uspešno, saj je izkoriščalo priljubljenost slikovitih pejzažev Bretanje za turiste, ki jih je bilo v poletnih mesecih veliko. Večina teh razglednic je navadno podpisana s "*Hamonic*", redkeje pa z "*E.H.*". Leta 1922 se je zaradi bolezni upokojil, posel pa prepustil sinu Amauryju. Émile Hamonic je umrl 20. oktobra 1943 v Saint-Brieucu.

*Concernau – Žene ribičev sardinarjev čakajo na приход ribiških ladij.
Iz zbirke Émila Hamonica. Leto izdaje: po letu 1905. Tehnika tiska: svetlotisk.
Besedilo dotiskano v knjigotisku, prav tako druga stran razglednice.
Na drugi strani razglednice je natisnjen tudi novi logotip.*

*Bretonski travniki.
Založnik: Émile Hamonic, St. Brieuc v Bretanji. Leto izdaje: 1905.
Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk. Besedilo dotiskano v knjigotisku, prav tako druga stran razglednice.
Na drugi strani razglednice je natisnjen tudi novi logotip.*

05. a

Charles Frölich, fotograf iz Antwerpna

Charles Frölich je bil fotograf iz flamskega belgijskega mesta Antwerpen (franc. Anvers), kjer je imel atelje na naslovu 20, Rue de la Commune. Znan je bil po fotografijah, zmontiranih v zanimiva ozadja, kar je takrat zahtevalo od fotografa in retušerja nemalo spretnosti in iznajdljivosti.

Založnik: fotograf Charles Frölich, Antwerpen. Leto izdaje: okoli 1900. Naslovnikova stran: samo za naslov, nedeljena.
Vrsta izdelave: fotografija, dodatno ročno barvana.

Pozneje se je preselil na naslov Rue van Wesenbeke 31 (Antwerpen). Fotograf se je ponašal tudi s priznanji (zlata medalja 1877 na takratni industrijski razstavi ter leta 1890 na tehnični razstavi v Antwerpnu). Motive za razglednice pa je prispeval za serijo *Nos Belles Normandes* (*Naša lepa Normandija*). Zaenkrat poznam 3 različne.

Založnik: fotograf Charles Frölich, Antwerpen. Leto izdaje: poslana 1904. Naslovnikova stran: samo za naslov, nedeljena.
Vrsta izdelave: fotografija, dodatno ročno barvana.

05. b

Jean Puel, fotograf in založnik

J. Puel, phot. Jean Puel se je rodil 10. 10. 1862 v Granvillu (Manche). Leta 1882 ga je pot vodila, kot številne druge, v Pariz, kjer je postal trgovski uslužbenec, nato pa blagajnik. Leta 1887 se je poročil z Jeanne Novince iz Avranches. Bil je član *Izletniškega društva fotografov* in je leta 1897 na fotografski razstavi predstavil fotografije otočja Chausey. Je avtor mnogih razglednic večine krajev ob Kanalu, kar dokazuje številna zbirka teh razglednic.

Mont Saint-Michel – Prihod obiskovalcev s kočijo.

Založnik: Jean Puel, Granville. Leto izdaje: potovala avgusta 1915.

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk. Rdeče besedilo in druga stran razglednice je natisnjeno v knjigotisku.

Iz ljubiteljskega je Jean Puel postal poklicni fotograf. Začel je s portretno fotografijo in ob tem prodajal še fotografski material. Na prelomu iz 19. v 20. stoletje sta bila založništvo razglednic in fotoreporterstvo v razcvetu. Leta 1903 se je naselil v rojstnem Granvillu in na ulici *Rue des Juifs* odprl fotografsko delavnico *La Photographie de la plage*.

Mont Saint-Michel – Dobro natovorjena kočija v zalivu.

Založnik: Jean Puel, Granville. Leto izdaje: potovala 21. avgusta 1913.

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk. Rdeče besedilo in druga stran razglednice je natisnjeno v knjigotisku.

Čas vseštevilnejšega prihoda turistov je Puel dobro izkoristil. Pred sezono je potoval po pokrajini „Kanala“ (Manche) in veliko fotografiral, da so potem lahko izdelali vse te razglednice. Predvsem Mont Saint-Michel je bil „zlata jama“. Tudi Normandijo je predstavil v luči Belle Époque z različnimi tematskimi sklopi razglednic.

Mont Saint-Michel – Poogled nanj s sosednjega otočka Tombelaine.

Založnik: Jean Puel, Granville. Leto izdaje: potovala septembra 1917.

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk. Rdeče besedilo in druga stran razglednice je natisnjeno v knjigotisku.

Puel je bil ustanovni član lokalnega *Društva za zgodovinske in gospodarske študije* (1905). Fotografije je objavljali tudi v različnih publikacijah. Sodeloval je pri pripravi turističnih vodnikov. Leta 1910 je sodeloval na industrijski in trgovski razstavi v Avranchesu. Vseskozi pa je izdajal številne razglednice. Leta 1914 je fotografiral odhod vojakov v vojno. Leta 1924 je prodal svojo fotografsko trgovino na Rue des Juifs. Umrl je 11. 3. 1928 v rodnem Granvillu.

Granville – La Tranchée (okop) in nedeljski obiskovalci.

Založnik: Jean Puel, Granville. Leto izdaje: med 1910 in 1915.

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk. Rdeče besedilo in druga stran razglednice je natisnjeno v knjigotisku.

05. c

Léon Marotte, fotograf, tiskar, graver, ilustrator ...

Gre za odličnega fotografa in tiskarja, o katerem pa ni zapisanega veliko. Znan je datum rojstva (14. 1. 1862), ne pa tudi dan smrti. Več je ostalo sledi o njegovem delu v različnih publikacijah in po teh sledih lahko rekonstruiramo del njegovega poslovnega življenja. Zelo znane so njegove kvalitetne tiskovine (heliografske reprodukcije) v različnih knjigah in revijah. Najdemo ga v tiskarni „Fortier et Marotte“ (35, rue de Jussieu, Pariz), nato kot *Ateliers de Reproduction Fortier-Marotte* (1898), leta 1900 pa v nekaterih knjigah tudi že kot *Héliotypie Fortier-Marotte*. Se pa vsa ta imena pojavljajo tudi kasneje. Nato pride do razhoda partnerjev in ostaja le ime *Hélio Marotte*.

Izdelovali so tudi t.i. „fantazijske“ razglednice, pa tudi veselejše in hudomušne, kot je tale na desni.

Tatiči sadja.

Založnik: GL Pariz (Galerie Lafayette Pariz).

Tisk: Fortier et Marotte, Pariz.

Leto izdaje: potovala 1905.

Tehnika tiska: večbarvni svetlotisk.

Kot v ostalih tiskarnah so tudi v tej sprejemali v delo tudi izdelke drugih fotografov, saj so sloveli po kvaliteti tiskovin. Reprodukcije v svetlotisku (heliotipiji) so krasile številne monografije francoskih umetnikov (slikar Toulouse-Lautrec, 1899, pa kipar Auguste Rodin). Izredno kvalitetne mape z grafičnimi listi (npr. Honoré Fragonard) so v zbirkah različnih muzejev in arhivov po svetu, da ne omenjamo zbirk številnih zbiralcev.

Léon Marotte in Jacques-Ernest Bulloz, ki je veljal za Rodinovega uradnega fotografa, sta za francoske muzeje skupaj ustvarila serijo razglednic z reprodukcijami tako slikarskih kot kiparskih del.

Mont Saint-Michel – čas vojvode Berry.

Založnik: Jacques-Ernest Bulloz*, Pariz.

Tisk: Hélio Léon Marotte, Pariz. Leto izdaje: po letu 1904.

Tehnika tiska: svetlotisk. Spodnje besedilo dotiskano v knjigotisku, prav tako druga stran razglednice.

* Jacques-Ernest Bulloz (1858-1942) je bil velik strokovnjak na področju umetnosti in muzeografije ter velik popularizator, ki je zelo veliko prispeval k širjenju francoske umetnosti v tujini.

06.

... ki so fotografije prenesli na fotografski papir.

Collection H. Laurent, Port-Louis
Laurent-Nel, Rennes

Henry Laurent se je rodil 6. aprila 1880 v Port-Louisu pri Lorientu (*departmaju Morbihan v Bretanji*). Študiral je pravo, nato pa se je začel zanimati za fotografijo. Leta 1905 je postal fotograf in objavljaj svoje prve razglednice. Najprej se je naselil v Port Louisu, nato pa se je v iskanju boljših možnosti preselil v bližnji Lorient.

Laurent-Nel, Rennes, fotograf in založnik razglednic

Vhod v zaliv Quilberon – Svetilnik Teignouse.

Založnik: „Collection Laurent-Nel, Rennes“. Leto izdaje: med leti 1905 in 1908. Vrsta tiska: enobarvni svetlotisk. Najverjetneje je bila izdelana v tiskarni „Imprimeries Réunirs de Nancy“, kjer je večinoma tiskal svoje zgodnejše razglednice.

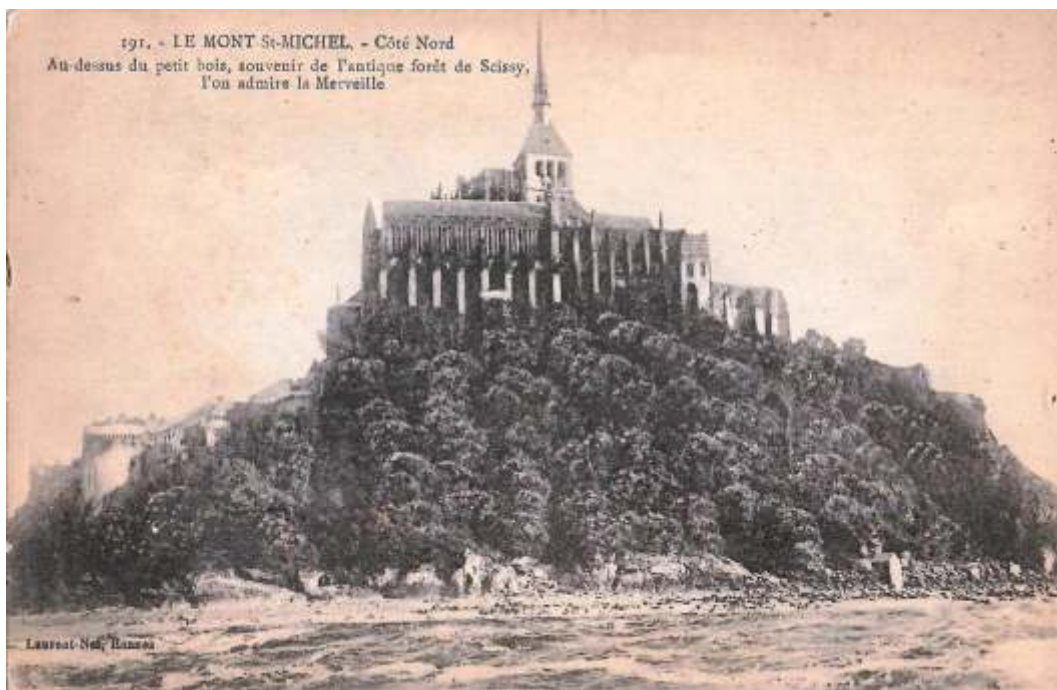
V Lorientu je spoznal Jeanne Nel. Poročila sta se leta 1907. Naslednje leto sta zapustila Lorient in se preselila v bretansko prestolnico Rennes. V tem mestu je iz družbenih in poslovnih razlogov podjetje preimenoval v **„Collection Laurent-Nel, Rennes“**. Očitno sta bila z ženo tudi poslovna partnerja, kot nakazuje novo ime podjetja.

Ste-Anne-d'Auray – Vodnjak in bazilika.

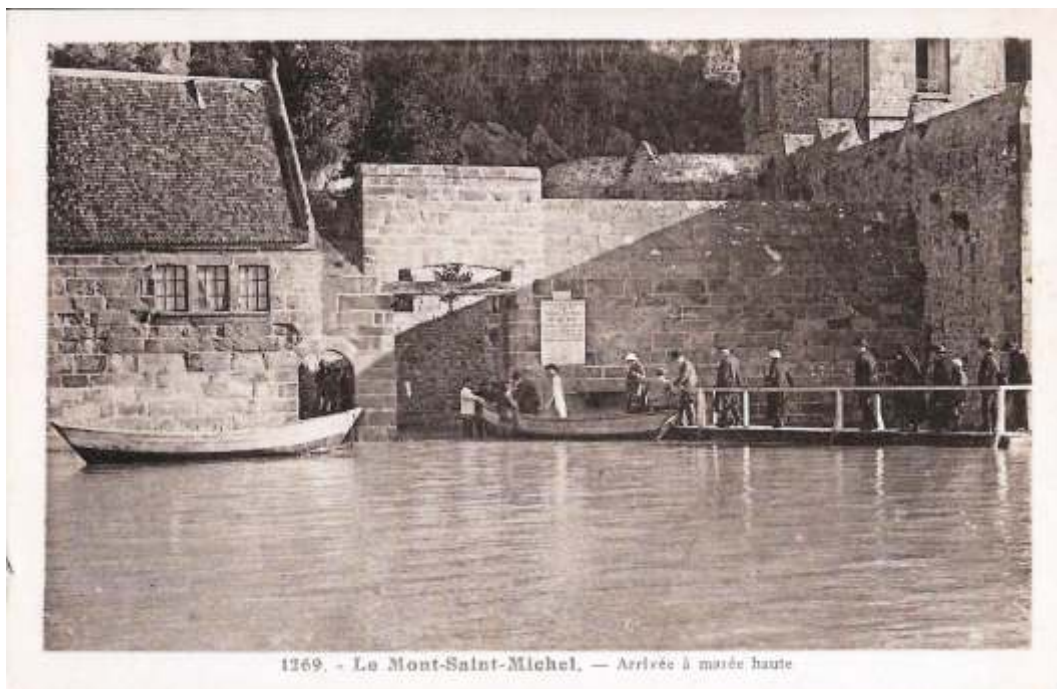
Založnik: „Collection Laurent-Nel, Rennes“. Leto izdaje: med leti 1905 in 1908. Vrsta tiska: enobarvni svetlotisk. Najverjetneje je bila izdelana v tiskarni „Imprimeries Réunirs de Nancy“, kjer je večinoma tiskal svoje zgodnejše razglednice.

Življenje v večjem mestu je nudilo več možnosti in treba jih je bilo izkoristiti. Če je na začetku zalagal razglednice večinoma svojega rojstnega kraja in nekaterih sosednjih, se je tukaj v Rennesu tržišče povečevalo. Tudi Laurenta sta pot in želja po zaslužku vodili naprej in tako je založil tudi kar nekaj razglednic Mont Saint-Michela.

*Mont Saint-Michel – Severna stran, obrasla z majhnim gozdom.
Založnik: „Laurent-Nel, Rennes“. Leto izdaje: okoli 1910. Vrsta tiska: enobarvni svetlotisk.
Besedilo na tej strani in celotna druga stran je natisnjeno v knjigotisku.*

Glede na dejstvo, da so Mont St.-Michel res obiskovale množice (od leta 1901 tudi z vlakom do samega obzidja), ni nič čudnega, da se je toliko različnih založnikov ukvarjalo z izdajo razglednic tega občudovanja vrednega kraja. In mnogi so si kupili razglednico in jo poslali svojim domačim, ali prijateljem, veliko pa so jih pošiljali tudi simpatijam.

*Mont Saint-Michel – Prihod v času plimovanja.
Založnik: „Laurent-Nel, Rennes“. Leto izdaje: okoli 1910. Vrsta tiska: enobarvni svetlotisk.
Besedilo na tej strani in vse ostalo na drugi strani je natisnjeno v knjigotisku.*

Med obiskovalci so bile tudi velike skupine romarjev. Tudi oni so si lahko na poti po glavni ulici, ki je vodila do cerkve na vrhu otoka, spotoma ogledovali številne razglednice, ki so jim jih ponujali tukajšnji prodajalci. Ko so romarji opravili svoj romarski program, je bilo nekaj časa za tem namenjenega tudi ogledovanju zanimivih majhnih trgovin, ki so takratnim obiskovalcem znali izvabiti iz denarnice še zadnje kovance. Lahko si predstavljamo, kako so bili obiskovalci, predvsem tisti bolj preprosti, očarani nad vsem, kar se je svetilo na policah, mizah, stenah ...

Če že niso kupili razglednic, da bi jih kam poslali, so si jih pa kupili vsaj za spomin.

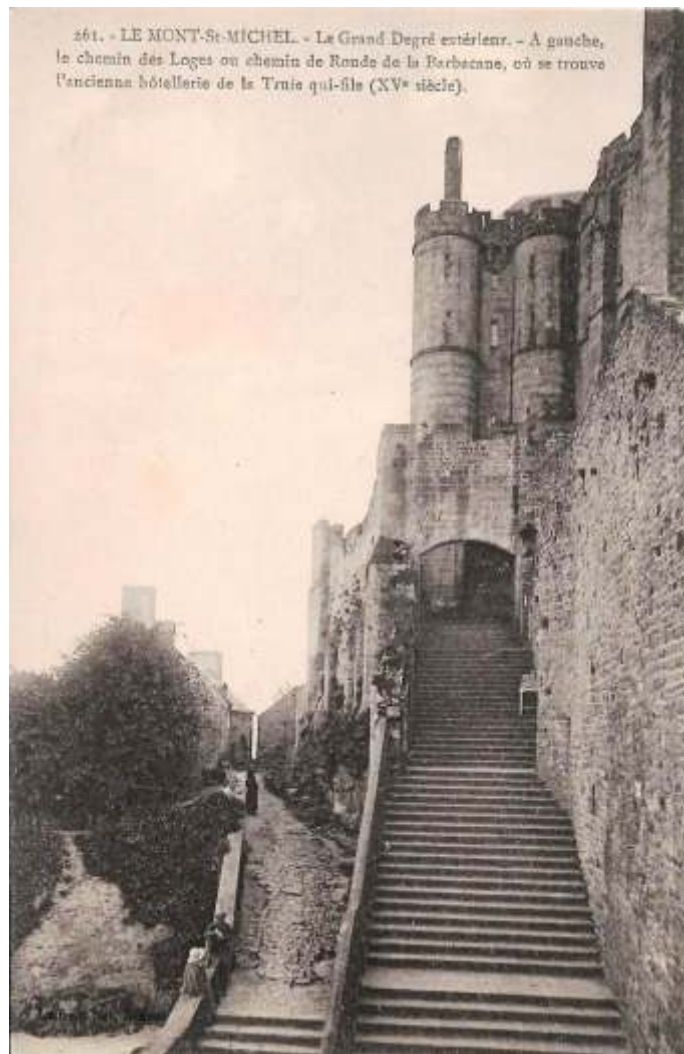
Mont Saint-Michel – Stopnišče proti cerkvi.

Založnik: „Laurent-Nel, Rennes“.

Leto izdaje: okoli leta 1910.

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk.

Besedilo ter celotna druga stran sta natisnjeni v knjigotisku.

Po napornem vzpenjanju na vrh do cerke je sledilo spuščanje in ogledovanje trgovin. Številne gostilne in kavarne pa so omogočale počitek in morda tudi čas za pisanje razglednic.

Da so bile razglednice na Mont Saint-Michelu na voljo na vsakem koraku in da je bila izbira res velika, nam prikazujejo tudi tedanje razglednice.

Danes si res težko predstavljamo, o kakšnih količinah razglednic govorimo v času takratne „zlate dobe razglednic“. Mladi pa so tako že pozabili na to, kaj pomeni beseda „razglednica“. Najbrž nekaj, kar ni več „in“ (kar ni več moderno). Žal.

Mont Saint-Michel – Glavna ulica.

Založnik: „Laurent-Nel, Rennes“.

Leto izdaje: po letu 1904.

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk.

Besedilo ter celotna druga stran sta natisnjeni v knjigotisku.

Vrsta papirja: trislojni, zadnji (hrbni) del zelenkaste barve.

Čas je prinašal tudi napredek, vendar se je večina Laurentovih razglednic tiskala v tehniki svetlotiska. Treba je bilo slediti tudi prihodu barvnih razglednic. Te so bile najprej le nerodno ročno kolorirane, potem pa so se pričele pojavljati tudi tiskane v večbarvnem svetlotisku. Izdajali so tudi zvežčiče z 10, 20 ali več razglednicami v kompletu.

Mont Saint-Michel – Ovce se pasejo na sipinah.

Založnik: „Laurent-Nel, Rennes“. Leto izdaje: okoli 1914. Vrsta tiska: večbarvni svetlotisk.

Besedilo na tej strani in celotna druga stran je natisnjeno v knjigotisku. Vrsta papirja: trislojni, zadnji (hrbtni) del zelenkaste barve.

Henry Laurent se je po vojni leta 1945 iz Rennesa vrnil v Port-Louis. Podjetje je prevzel Mesny, ki je še nekaj časa izdajal tudi Laurentove razglednice, a od tedaj pod blagovno znamko Loïc. Henry Laurent je umrl 8. maja 1960 v Port-Louisu. Ostala pa je njegova bogata zbirka izdanih razglednic, ki jo hranijo številni posamezniki, pa tudi muzeji.

Mont Saint-Michel – Prihod v času plimovanja.

Založnik: „Laurent-Nel, Rennes“. Leto izdaje: okoli 1910. Vrsta tiska: enobarvni svetlotisk.

Besedilo na tej strani in celotna druga stran je natisnjeno v knjigotisku. Vrsta papirja: trislojni, zadnji (hrbtni) del zelenkaste barve.

06. a

SIP – proizvajalec fotografskega papirja in založništvo

Francosko industrijsko fotografsko podjetje (SIP - *Société Industrielle de Photographie, Rueil*) je eno najpomembnejših na področju izdelave papirja za fotografske razglednice. V Rueilu, predmestju Pariza, so leta 1899 vzpostavili proizvodnjo fotografskega papirja. Sodoben, 45 metrov dolg stroj na električni pogon, je mehansko izdeloval fotografski papir v roli (na metre). Šlo je za prvo tovrstno tovarno v Franciji.

PHOTOGRAPHIE ROTATIVE
AU BROMURE D'ARGENT
pour
ARTS · INDUSTRIES
TABLEAUX RÉCLAMES
AFFICHES, CARTES
ÉDITIONS DE CARTES POSTALES, MUSÉES, etc.

PAPIER AU GÉLATINO BROMURE D'ARGENT
pour épreuves par contact et agrandissements
Marque S.I.P. Brillant, Mat & Mat Émail

PAPIER PLATINO-BROMID
Cartes postales sensibles au Gélantino Bromure d'Argent

EXP^{ON} UN^{ISE} PARIS 1900
MÉDAILLE D'ARGENT
EXP^{ON} LOUVAIN 1900
2 GRANDS PRIX

SOCIÉTÉ INDUSTRIELLE DE PHOTOGRAPHIE
SOCIÉTÉ AU CAPITAL DE 750.000 FRANCS
Siège social & Usine à Rueil (S&O)

TÉLÉPHONE

RUEIL le 30 sep^{bre} 1901 191

Monsieur Faubry fils & Co. Doi.
16 rue des Pyramides Lille

6	pochettes C.P. à 0.70	30%	4 20	1 25	2 95
21	pochettes P.B. à 0.90	25%	21 30	6 30	18 90
					21 85
					0 70
					22 65

N.B: Marchandises payables à Rueil sans que la traite puisse constituer dérogation au lieu de paiement.

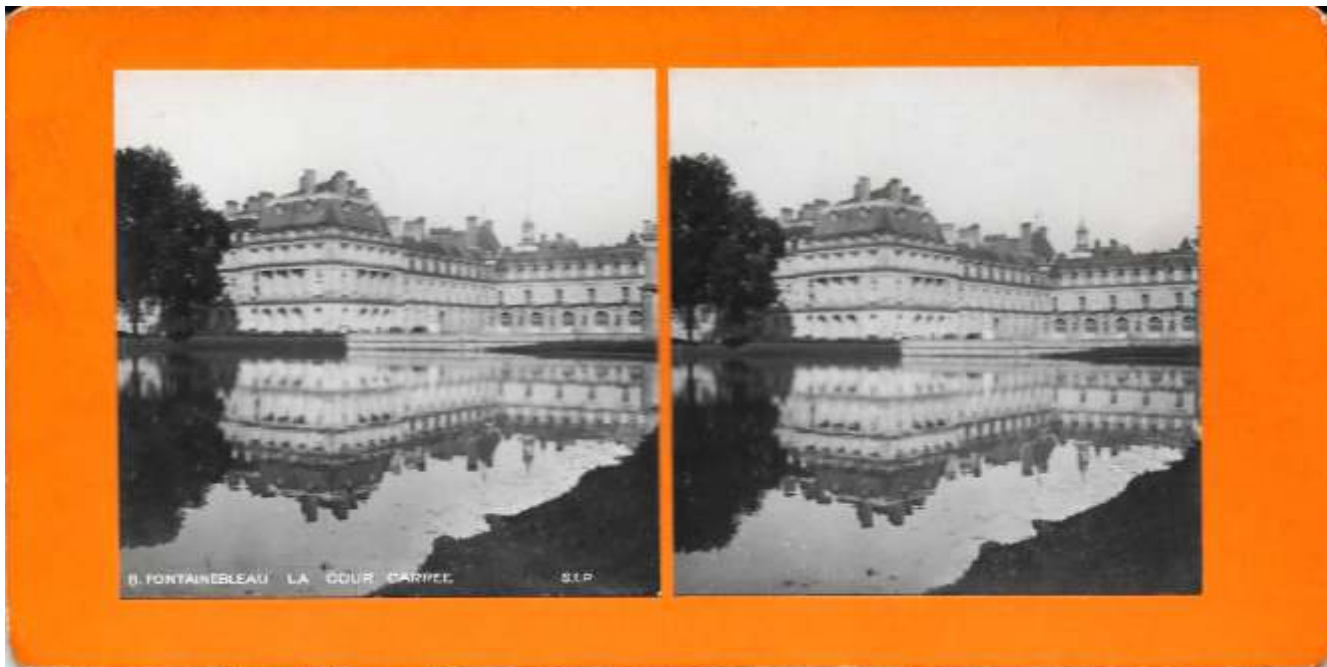
Chasse Photographique PHOTOGRAPHIE - RUEIL.

Société Industrielle de Photographie Rueil, Pariz – Originalni račun za razglednice in fotografski papir.

Račun je bil izstavljen 30. septembra 1901 za stranko iz Lilla.

Predvsem so zanimivi podatki o predstavitvi firme (proizvodi, vrste papirja ter dosežena priznanja na razstavah).

Še pred pojavom razglednic so ljudi po svetu zabavale stereoskopske fotografije. Šlo je za fotografije, sestavljene iz dveh zelo podobnih kvadratnih fotografij, ki so svoj namen pokazale gledalcu šele takrat, ko jih je vstavil v poseben aparat, podoben daljnogledu, ki je omogočal ogledovanje takšnih stereoskopskih fotografij. Tudi SIP je zaslužil priložnost za dober zaslužek in glede na njihovo fotografsko dejavnost je bila to logična izbira. Poleg številnih takšnih fotografij so prodajali tudi aparate za ogledovanje takšnih fotografij.

*Fontainebleau - La Cour Carree. Klasična stereoskopska fotografija za gledanje v aparatu.
Založnik: Société Industrielle de Photographie Rueil, Pariz.
Leto izdaje: med 1900-1905. Tehnika izdelave: fotografija, nalepljena na debelejši karton (lepenko).*

Prvotna tehnika izdelovanja stereoskopskih fotografij je bila takšna, da so isti objekt fotografirali dvakrat. Drugič so objektiv malce premaknili v levo ali desno. Zatem so se na trgu pojavili tudi fotoaparati z dvojno lečo, ki so naenkrat posneli obe polovici slike. Tako izdelane kartice so takrat lahko ogledovali v posebnih aparatih.

Med najbolj poznanimi takratnimi stereoskopskimi aparati je bil »Le Merveilleux« (čudež, čudežnen), narejen za Ernesta Le Deleya, tudi izdelovalca takih razglednic. So pa bili takšni in podobni aparati naprodaj v večini trgovin, ki so prodajale fotografsko opremo, zato so jih prodajali v Parizu tudi v SIP-ovih trgovinah (na rue des Pyramides, pa na 37, rue des Mathurins. Tam so prodajali vse, kar je opisane na računu s prejšnje strani. In tega je bilo veliko.

*Mont Saint-Michel – Turisti ob železniškem tiru.
Originalni negativ za stereoskopsko fotografijo na stekleni plošči.
Leto nastanka: okoli 1920.*

Prelom stoletja je ponudil veliko novega. Ljudje so pričeli bolj potovati, s tem pa se je začel razvijati turizem. Ta je prinesel nove navade, kot je pošiljanje razglednic in nakup podobnih fotografskih spominkov. Tudi fotoaparati so postajali manjši in tudi cenovno dostopnejši, s tem pa je naraščala potreba po repromaterialih, kot je bil fotografski papir.

*Reklamna razglednica vodilnega francoskega proizvajalca fotopapirja.
Založnik: Société Industrielle de Photographie Rueil, Pariz. Ilustrator: E. Michay.
Leto izdaje: 1905. Tehnika izdelave: želatinsko-srebrobromidna fotografija.*

SIP se je aktivno vključil v takratne trende in pričel v sodelovanju s priznanim pariškim fotografom Léopoldom-Émilom Reutlingerjem (1863-1937) izdajati razglednice znanih žensk, predvsem iz gledališko-kabarejskega sveta. Te so kmalu postale zbiralski hit po celotni Franciji, pa tudi izven meja. Če je ni bilo na razglednici, potem ni bila resnična zvezda in tak način reklamiranja je postal „hit“. Še danes najdemo na spletu veliko takih razglednic.

*Paulette Darthy, francoska pevka, gledališka in filmska igralka.
Založnik: Société Industrielle de Photographie Rueil, Pariz. Fotograf: Léopold-Émile Reutlinger. Ilustrator: E. Michay.
Leto izdaje: 1902. Tehnika izdelave: želatinsko-srebrobromidna fotografija.*

Med takrat najbolj cenjenimi osebnostmi na razglednicah je bila nedvomno igralka Sarah Bernhardt. Aktivna je bila med leti 1862-1923 in velja za eno največjih svetovnih umetnic. Pojavila se je tudi na številnih različnih razglednicah, ki so bile takrat najcenejše in odlično reklamno sredstvo. Cene nekaterih njenih razglednic dosegajo (pre)visoke cene.

Firma S.I.P. je izdala res veliko razglednic. Poleg krajevnih so predvsem izstopale takšne, na katerih so bile ženske. Tudi take, ki so nakazovale erotičnost in so bile predvsem pri moških zelo priljubljene (t.i. *fantazijske razglednice*). Tudi otroci so bili pogost motiv na S.I.P.-ovih razglednicah.

Sarah Bernhardt – Gledališka zvezda ob prelomu stoletja, morda najslavnejša igralka na svetu (1844-1923).

Razglednica št. 72, serija 10.

Založnik: Société Industrielle de Photographie Rueil, Pariz.

Leto izdaje: 1901.

Tehnika izdelave: želatinsko-srebrobromidna fotografija.

Že omenjene „*fantazijske razglednice*“ so izhajale v daljših serijah, oštevilčenih od 1 dalje. Za nekatere od njih so bili na voljo tudi posebni albumi, kamor so jih številni takratni zbiratelji lahko shranjevali.

S.I.P. je založil tudi številne krajevne razglednice tako francoskih krajev kot večjih mest v takratnih francoskih kolonijah. Trg je bil takrat res velik.

Velike svetovne razstave (v Parizu 1889 in 1900) so ob prelomu stoletja spodbujale razvoj na vseh področjih. Na takšnih prireditvah so bili prvič prikazani nekateri prelomni izumi, kot npr. telefon.

Razvijala se je fotografija in vsa fotografska oprema, tudi v svetu tiskarstva so prihajali novi, cenejši načini. Hkrati se je razvijala tudi nova panoga – turizem. Ta je izrazito povečal interes za razglednice.

Švicarska vas – Ob svetovni razstavi v Parizu leta 1900.

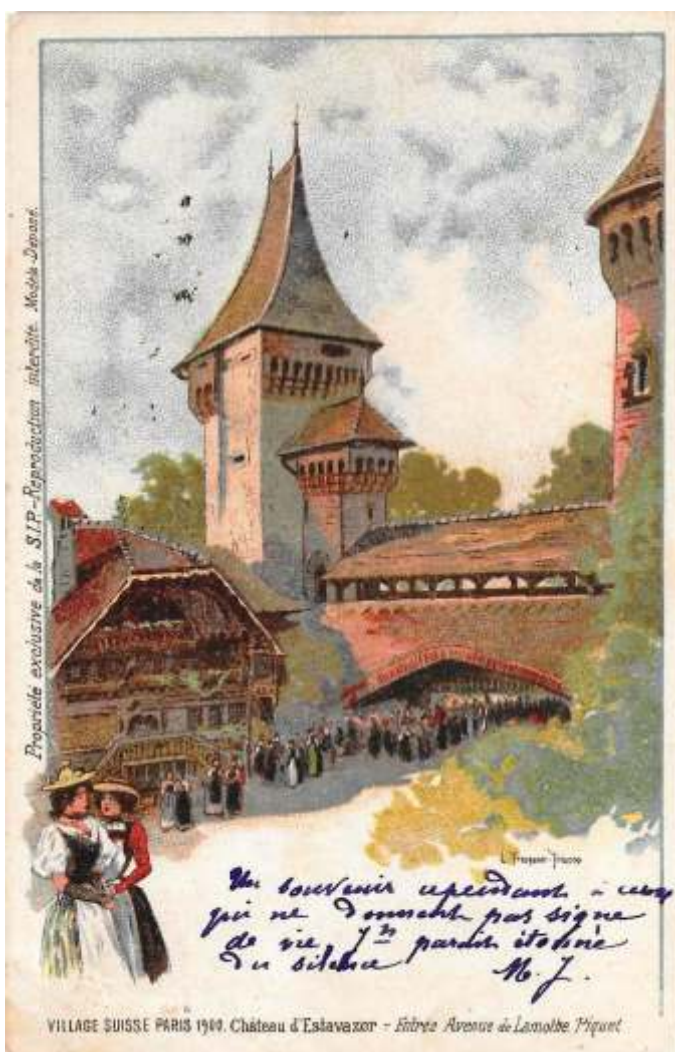
Založnik: Société Industrielle de Photographie Rueil, Pariz.

Kot so zapisali na robu razglednice: Izključna lastnina S.I.P.

Leto izdaje: 1900 (potovala julija 1900).

Tehnika tiska: večbarvni kamnotisk.

V knjigotisku je dotiskana druga stran razglednice.

07.

Nato so prišli zraven še tiskarji z različnimi tehnikami, ...

Razvoj turizma in razvoj razglednic sta zelo povezana. Razvijajoči turizem je povzročil pošiljanje razglednic in pri prejemnikih spodbudil željo po potovanjih. "Izum razglednice je za turizem naredil več kot izum železnice." (Georges Duhamel).

Pa si pogledjmo nekaj zanimivih podatkov. V začetku 20. stol. je bila razglednica tako uspešna, da je obstajalo **več deset tisoč založnikov razglednic**. Junija 1898 je podjetje *Bergeret* v Nancyju ustanovilo svojo prvo delavnico za izdelavo fototipijskih razglednic. Leta 1900 je 65 delavcev delalo v 17 tiskarnah, ki so proizvedle 25 milijonov razglednic, leta 1901 pa že 30 milijonov. Leta 1905 se je *Bergeret* združil s *Humblotom in Helmingerm* v podjetje *Imprimeries Réunies*, ki je letno proizvedlo 90 milijonov razglednic, leta 1909 pa 100 milijonov, tj. skoraj četrtino nacionalne proizvodnje. Podjetje je dnevno natisnilo skoraj 500.000 razglednic!

Mont Saint-Michel – Prodaja razglednic na glavni ulici.

Založnik: Lévy Fils et Cie, Pariz.

Leto izdaje: po letu 1904.

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk.

Razglednica iz zvežčiča več razglednic (glej zg. rob).

Emile Hamonic et fils v Saint-Brieucu je bil leta 1904 naveden kot **eden od šestih največjih francoskih založnikov**, samo njegova svetovna proizvodnja pa je bila ocenjena **med 50 in 100 milijoni** razglednic!

Seveda je bilo potem treba vse te številne razglednice prodati. Za prodajo so si izmislili številne novosti, ko so jih spridoma uporabljali vse do današnjih dni. Ali opazite na obeh razglednicah, kako so kupcem ponujene vse te množice razglednic? Ali opazite vrtljiva stojala z razglednicami? Temu se je bilo težko upreti. To vam lahko zagotovim iz prve roke. Ko sem prvič obiskal Francijo (1977), sem si z zanimanjem ogledoval razglednice, ki so jih ponujali na vsakem koraku, saj sem prihajal iz tiskarne, ki je bila takrat vodilni proizvajalec razglednic pri nas.

Pariz – Trgovina z razglednicami na Rue de Rivoli 186.

Založnik: Henri Breuillard, Pariz.

Leto izdaje: okoli leta 1905.

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk.

V knjigotisku je dotiskano besedilo spodaj ter celotna druga stran razglednice.

Papir: trisljni karton, zadaj zelenkaste barve.

07. a

Litografija ali kamnotisk

Prve razglednice so bile bolj kot ne delo fotografov in so nastajale kot fotografije. V povezavi s tiskarji so uspeli natisniti še drugo stran, namenjeno za naslov. Litografija (kamnotisk) je bila primerna oblika tiska za zgodnejše razglednice. Sprva enobarvne, nato pa v več barvah, so osvojile tržišče z novim proizvodom – razglednicami.

Litografski tiskarski stroj velikega formata v tiskarni A. Poméon & njegovi sinovi v St-Chamond (departma Loire).

Založnik in tiskar: Litografija in tiskarna Antoine Poméon, St-Chamond. Leto izdaje: 1901.

Vrsta tiska: enobarvni knjigotisk po obeh straneh razglednice. Za sliko uporabljen raster 60 linij/cm².

Običajno so v kamnotisku velikega formata tiskali plakate (Pomeon npr. 116x82 cm), za tisk razglednic pa so uporabili manjše stroje ali pa so pripravili montažo večih razglednic na eni poli in s tem kar najbolje izkoristili tako stroj kot tudi papir in tiskanje samo. Je pa malo francoskih tiskarn tiskalo razglednice v tehniki kamnotiska.

Tiskarna Allain v Elbeufu – Oddelek kamnotiska oz. litografski oddelek.

Založnik: Tiskarna Allain, Elbeuf, ustanovljena 1881. Leto izdaje: potovala novembra 1925.

Vrsta tiska: enobarvni svetlotisk. Besedilo ter celotna druga stran pa sta natisnjeni v knjigotisku.

07. b

Prihaja svetlotisk ...

Francozi so razvili tehniko tiskanja, imenovano svetlotisk. Na začetku so v tej tehniki tiskali predvsem reprodukcije umetniških del, ker je ta tehnika tiska dopuščala poltonske prehode in s tem množico mehkih prehodov in je bila zelo podobna fotografskim izdelkom. Kmalu pa so to tehniko uporabili tudi za tiskanje razglednic.

Charles Collas je izdal serijo 10 razglednic s prikazom vseh faz za izdelavo razglednic. Tale je osma po vrsti.

Založnik: CCCC – Charles Collas et Cie, Cognac. Leto izdaje: poslana januarja 1903.

Vrsta tiska: enobarvni svetlotisk, besedilo in druga stran sta dotiskani v knjigotisku. Avtor tekstov je bil pesnik Pierre Ardouin.

In kaj sploh je svetlotisk? Povedano na kratko: gre za tiskarski postopek ploskega tiska. Za tiskovno formo služi brušena steklena ali kovinska plošča, prevlečena z želatino, ki pod vplivom svetlobe izgubi sposobnost nabrekanja. Sledi cel kup postopkov, da je forma pripravljena za nabarvanje in odtisovanje. To tehniko tiska je izpodrinil ofset.

Tiskarna v Chapelle Montligeon – Oddelek tiska, mi smo tak oddelek imenovali „strojnica“.

Založnik: Grappe et Garnot, Pariz. Leto izdaje: pred 1904, ker je druga stran še nedeljena.

Vrsta tiska: enobarvni svetlotisk. Besedilo ter celotna druga stran pa sta natisnjeni v knjigotisku.

07. c

Klišejni in knjigotisk ...

Najprej so morali fotografi pripraviti dober posnetek. Iz negativa na stekleni plošči so izdelali fotografijo, potem pa so v tiskarni poskrbeli za nadaljni postopek. Preslikave, veliko ročnega retuširanja ter veliko spretnosti takratnih mojstrov v oddelku reprodukcije je poskrbelo za to, da so klišejni bili izdelani in pripravljeni za tisk.

Takole je ob prelomu stoletja izgledal obrat, kjer so pripravljali klišee za tisk. Tako za svetlotisk kot za knjigotisk. Založnik: Francoska državna tiskarna. Leto izdaje: pred letom 1904 (naslovnikova stran je še nedeljena). Vrsta tiska: obe strani razglednice sta natisnjeni v knjigotisku.

Večina tiskarn, ki so tiskale v tehniki svetlotiska, so imele tudi oddelke s klasičnim tiskom, t.j. knjigotiskom. Ta je bil osnova v tiskarnah že pred izumom svetlotiska in se je z njim odlično dopolnjeval. Slikovni del so opravili v manjših nakladah (do 500) v svetlotisku, tekstovni del pa je bilo najenostavneje in najkvalitetneje natisniti v knjigotisku.

Ecole Professionnelle d'Auteuil – Šola za tiskarske vajence. Založnik: Les Imprimeries réunies de Nancy (okrogli logo levo na sliki). Leto izdaje: po letu 1904. Vrsta tiska: enobarvni svetlotisk. Besedilo ter celotna druga stran pa sta natisnjeni v knjigotisku.

07. d

Stavnica in knjigotisk ...

Nekoč smo se v tiskarni hvalili: „*Kar je v naravi slavec, to je v tiskarni stavec!*“. Črkostavci smo bili nekaj posebnega in smo se počutili pomembnejši od knjigotiskarjev. V bistvu pa smo bili odvisni drug od drugega, saj smo le skupaj lahko prišli do željenega cilja. Ta pa je bil v obliki najkvalitetnejšega in na pogled najlepšega odtisa slike ali teksta.

Zvaneč naslov: *Atelier de l'Imprimerie* ali po naše: *Tiskarna*.

Založnik: *Samostan Grande Trappe* v mestu *Soligny-la-Trappe*. Leto izdaje: *potovala oktobra 1901!*

Vrsta tiska: *svetlotisk*. *Besedilo in druga stran sta natisnjeni v knjigotisku.*

Črkostavci so z ročnimi črkami in ostalim polnilnim materialom, ki se na odtisu sicer ne vidi, poskrbeli za skladnost celotne tiskovine, še posebej to velja za razglednice. Iz preprostega materiala, ki so ga imeli na razpolago, so nekateri poskrbeli za lepo oblikovane celote, ob katerih se še danes čudimo, kako jim je to uspevalo. Vsaka čast!

Ecole Professionnelle d'Auteil – Šola za tiskarske vajence.

Založnik: *Les Imprimeries réunies de Nancy* (okrogli logo levo na sliki). Leto izdaje: *po letu 1904*.

Vrsta tiska: *enobarvni svetlotisk*. *Besedilo ter celotna druga stran pa sta natisnjeni v knjigotisku.*

Najprej so v knjigoveznici pole papirja narezali na formate tiskovne forme. Ko so tiskarji dokončali tiskanje razglednic v polah, so jih prestavili v knjigoveznico. Tam so tiskarske pole razrezali na manjše formate in na koncu še na končni format razglednice, ki je bil takrat predpisan (90 x 140 mm). Na prvi pogled to izgleda enostavno, v praksi pa ni bilo čisto tako. Veliko je bilo odvisno tudi od tega, kakšno strojno opremo so imeli. Če so imeli rezalne stroje nemškega proizvajalca KRAUSE, potem je bilo težav bistveno manj, saj je firma slovela po kvaliteti svojih strojev.

Spominska reklamna razglednica vodilnega nemškega proizvajalca strojev za knjigoveznico.

Založnik: Arthur Muller, Pariz, zastopnik za prodajo strojev Krause.

Leto izdaje: 1908-1909. Tehnika izdelave: želatinsko-srebrobromidna fotografija.

Od dobrega upravljavca rezalnega stroja je bila odvisna tudi kvaliteta porezave samih razglednic, skrbne roke delavk v knjigoveznici pa so poskrbele, da so bile razglednice lepo sortirane in v ličnih paketih pripravljene za stranke.

Chapelle Montligeon – Knjigoveznica v tamkajšnji tiskarni.

Založnik: Grappe et Garnot, Pariz. Leto izdaje: pred letom 1904 (stran za naslov še ni deljena).

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk. Besedilo dotiskano v knjigotisku, prav tako druga stran razglednice.

07. f

Trislojni karton za razglednice

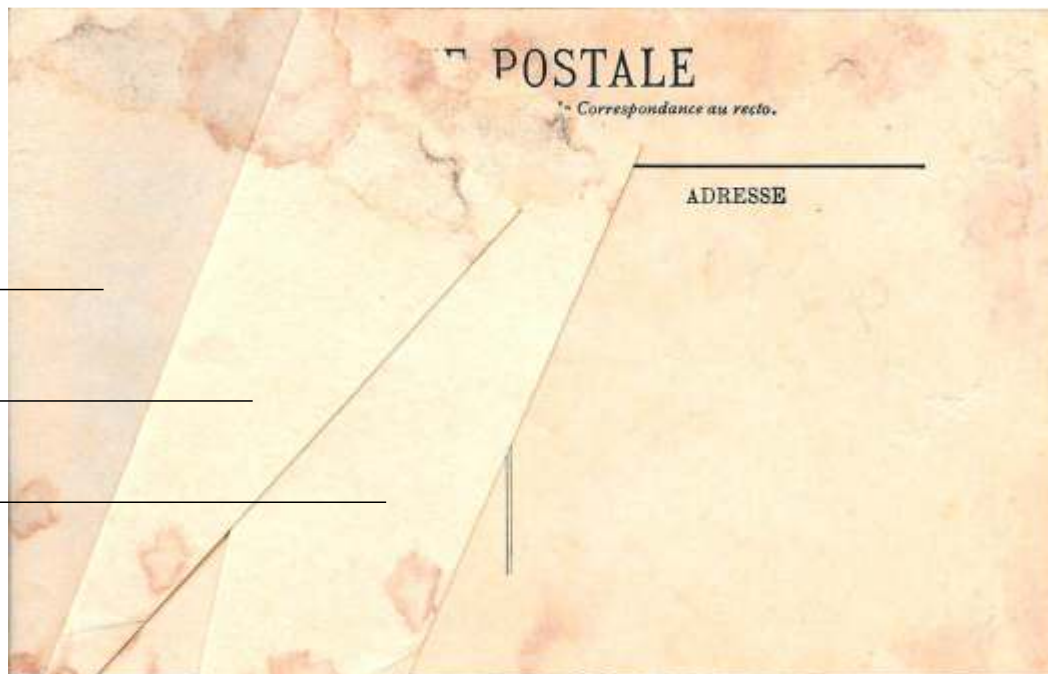
Papirništvo v Franciji ima bogato tradicijo. O tem sem nekaj izvedel že pred dobrimi 50 leti, ko sem obiskoval Grafično šolo v Ljubljani. Oddelek papirničarjev je bil takrat zelo dobro zaseden. Takrat smo v šoli izvedeli nekaj več o izdelavi papirja, o vrstah in uporabnosti. Za razglednice so v tiskarnah uporabljali različne vrste kartonov. Papirji so nekje do 150 g/m², sledijo kartoni (do 400 g/m², nad 500 g/m² pa so lepenke. Za nas so zanimivi večslojni kartoni, sestavljeni iz več plasti papirjev, lahko enakih ali različnih barv ter gramature. Tle spodaj so trislojni.

Dokaz: 3 sloji papirja sestavljajo ta 260 g/m² karton (pastel šamoa):

1. sloj
cca. 80 g/m².

2. sloj
cca. 100 g/m².

3. sloj
cca. 80 g/m².

Mont Saint-Michel – Pogled na cerkev in župnišče.
Založnik: Lévy Fils et Cie, Rennes. Leto izdaje: okoli 1905. Tehnika tiska: večbarvni svetlotisk.
Besedilo na slikovni strani dotiskano v knjigotisku, prav tako naslovna stran razglednice.

Različni viri navajajo tudi zelenkast karton, ki da je v uporabi v Franciji nekje od leta 1905 dalje. V moji zbirki je kar nekaj takšnih od različnih francoskih založnikov. Nikjer pa še nisem zasledil podatka o tem, da je ta karton trislojni.

Da gre res za karton s tremi sloji papirja, nazorno dokazuje ta razglednica, kjer se dobro vidijo tudi 3 vrste papirja, ki se razlikujejo tako po barvi kot tudi po kvaliteti papirja. Zelenkast papir vrste „kuler“ je dobil takšno ime tudi pri nas.

Mont St-Michel – Stereoskopska razglednica št. 11 (od 12). Založnik: Lévy Fils et Cie, Pariz.
Leto izdaje: po letu 1905 (zelenkasta stran za naslovnika in sporočilo). Gramatura kartona: 260 g/m². Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk. Besedilo dotiskano v knjigotisku, prav tako druga stran razglednice.

08. ... ki so poskrbeli, da so razglednice postale množičnejše.

08. a Societe D'Arts Graphiques, Clichy, tiskarna

Paul Dupont (1796-1879) je bil francoski tiskar. Rodil se je v tiskarski družini, se izučil pri znamenitem Firminu-Didotu, nato pa leta 1825 sam ustanovil precej veliko tiskarno s poslovalnico v Parizu, *rue du Bouloi 4*, in nato leta 1858 s podružnico v Clichyju, *rue du Bac-d'Asnières 12*.

Tiskarna je delovala tudi po njegovi smrti in dosegla vrhunec med obema vojnama, ko je bilo v njej zaposlenih 1.200 delavcev. Po vojni se je marsikaj spremenilo, a so nadaljevali s tiskarsko dejavnostjo. Razpustili so jo leta 1985.

Založnik: *Chocolat Devinck, Pariz*. Leto izdaje: 1902. Tisk: *Arts Graphiques, Clichy*. Vrsta tiska: raster, a ni ofset.
Naslovnikova stran: nedeljena. Razglednica je del serije 6 razglednic francoskih turističnih krajev.

Tako kot Louis-Xavier Gargan je tudi Dupont povzročil revolucijo v svetu dela, saj je za svoje zaposlene ustanovil več varčevalnih in skrbniških institucij ter želel, da bi bili zaposleni udeleženi pri dobičku podjetja. V ta namen je prirejal tudi letne zборе delavcev tiskarne Paul Dupont, obrat Clichy, da so lahko soodločali o nadaljni usodi podjetja.

Založnik: *Hotel Jouet d'eau (vodne igrače)*. Leto izdaje: potovala 24. 3. 1903. Naslovnikova stran: enotna, samo za naslov.
Tisk: *Société d'Arts Graphiques, Clichy*. Vrsta tiska: enobarvni svetlotisk.

08. b

Carl Künzli & Freres, tiskarji in založniki razglednic

Leta 1889 je Carl Künzli (Zürich, 31. 12. 1862 – 8. 1. 1925), s finančno podporo stricev Antona (1847-1919) in Josefa Künzlija (1851-1929), v Zürichu ustanovil podjetje za veleprodajo in maloprodajo pisarniškega materiala. Leta 1895 in 1896 je dal tiskati razglednice uveljavljenemu litografu Emilu Pinkauu iz Liepziga, ki je že 1. oktobra 1873 ustanovil podjetje "Litografski umetniški inštitut Emil Pinkau".

Službena razglednica firme Bratje Künzli (Künzli Freres). Založnik: Künzli Freres, Zürich, Švica.
Leto izdaje: vsaj že 1898, potovala 14. 1. 1899. Tehnika tiska: enobarvni knjigotisk (tudi druga stran te razglednice).

In še zanimiv prevod z zgornje dopisnice, naslovljene na g. Kaiserja v Parizu: „Včeraj smo prejeli vašo razglednico in smo bili močno presenečeni, ko smo ugotovili, da niste prejeli naših gravur*. Nemudoma bomo začeli poizvedbo na pošti, da hitro najdemo blago, ki se je brez dvoma izgubilo. Močno obžalujemo zamudo in vam pošiljamo naše iskrene pozdrave. Podpis (Künzli).“ (*Gravure so morda mišljene kot risbe ali pa osnutki za razglednice).

Mont Saint-Michel – Podoba mesta pred letom 1897, ko so potem nadzidali (povišali) zvonik cerkve.
Založnik: Künzli Freres, Zürich, Švica. Leto izdaje: 1898, poslana 6. 9. 1900. Tehnika tiska: večbarvna litografija.

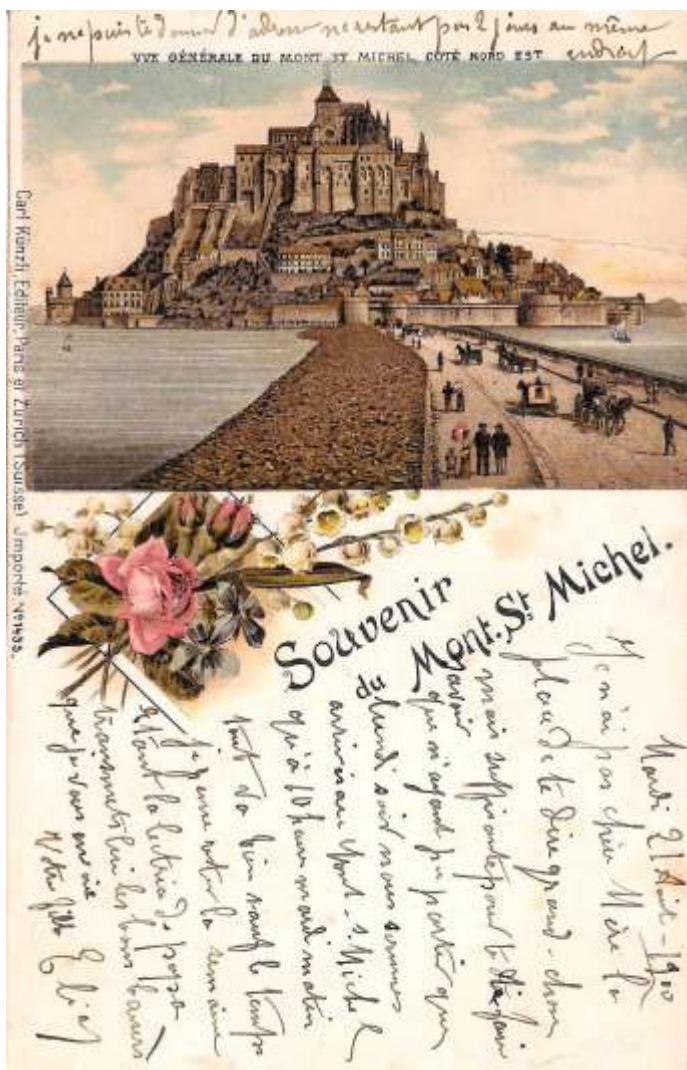
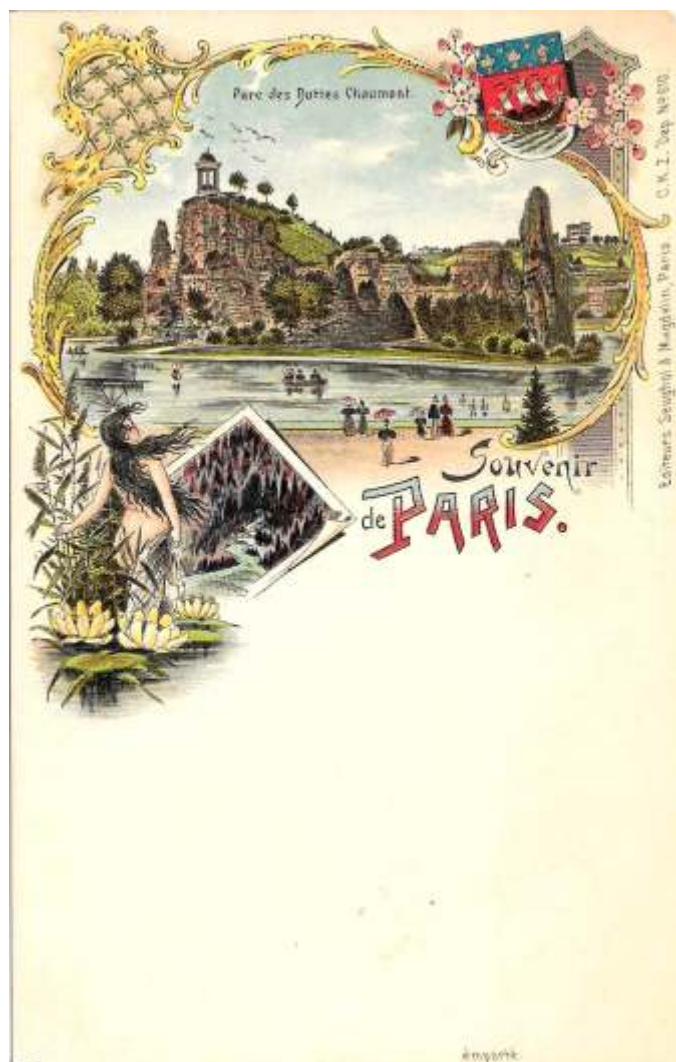
Carl Künzli je bil založnik, ki je že leta 1890 pod svojim imenom začel izdelovati visokokakovostne litografske razglednice **Grüss aus** (Pozdrav iz...).

Slog na njegovih razglednicah je bil prepoznaven. Značilne so bile okrasne vinjete, v katere so vključevali tipične poglede na mesta in pokrajino. Nekatere so izgledale prav igrivo.

Ko je leta 1899 prodal svoje podjetje stricema, bratoma Künzli, se je podjetje preimenovalo v A. G. *Postkarten-verlag Künzli Zürich*, Carl pa je prevzel mesto direktorja, ki ga je opravljal do leta 1903.

Strokovnjaki menijo, da je s fotografijami pri večini teh razglednic sodeloval znani fotograf Étienne Neurdein.

*Pariz – Spominek iz Pariza (Park Buttes Chaumont).
Založnika: Seughol & Magdelin, Pariz
in (C.K.Z.) Carl Künzli, Zürich, Švica.
Arhivska št. 810.
Leto izdaje: 1898. Tehnika tiska: večbarvna litografija.*

Leta 1903 je Carl Künzli zapustil podjetje *Künzli Frères* in ustanovil lastno založniško podjetje *Künzli-Tobler & Cie, Zürich*.

Založba **Künzli Frères & Co** je bila nedvomno ena največjih pionirskih založb na področju izdelave razglednic. Kmalu so odprli še podružnice v drugih državah. Tako so eno odprli tudi v Parizu (delavnica na Rue Richer št. 17, založba pa na Rue du Sentier 11 in 13). Podjetje Künzli Freres v Parizu je postalo pomemben tiskar litografskih razglednic. Izdelovali so razglednice za lastno založbo in tudi za ostale založnike.

Prav tako pa so takrat popularne turistične razglednice naročali od vsepovsod. Tudi znameniti Mont Saint-Michel ni bil nobena izjema.

*Mont St. Michel – Spominek iz Mont Saint-Michela.
Založnik: Carl Künzli, založnik v Parizu in Zürichu.
Uvozna arhivska št. 1455.
Leto izdaje: 1898. Potovala 21. aprila 1900.
Tehnika tiska: večbarvna litografija.*

V najuspešnejšem obdobju so bratje Künzli imeli svoje podružnice tudi v Münchnu, Torinu in Barceloni. Med najuspešnejše pa je zagotovo sodila firma v Parizu. Pariz je bil za razglednice seveda odlično tržišče, saj ga je obiskovalo veliko turistov, predvsem ob svetovnih razstavah. Izdajali pa so tudi razglednice z drugimi motivi.

Pariz – Znameniti Eiffelov stolp ter razgled s stolpa čez Seino na Trocadero.
Založnik: (C.K.Z.) Carl Künzli, Zürich, Švica. Arhivska št. 810 (Importe - uvoženo).
Leto izdaje: 1897-98, poslana 21. 2. 1899. Tehnika tiska: večbarvna litografija.

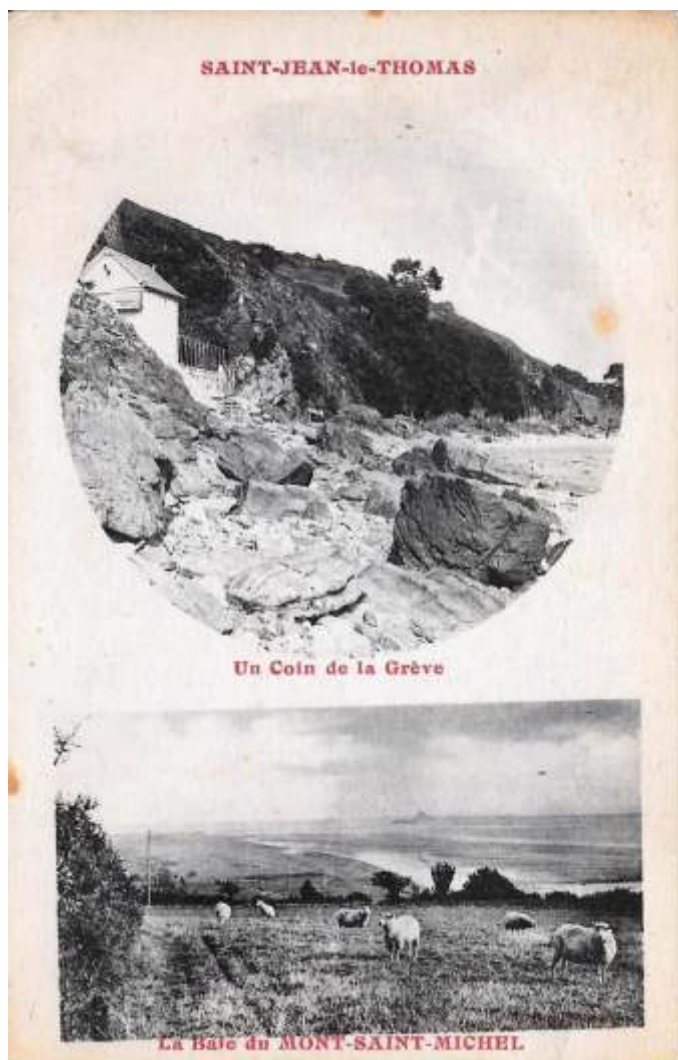
Po nekaterih podatkih sta brata Anton in Josef Künzli okoli leta 1905 opustila poslovanje z razglednicami, vendar sta nadaljevala z izdajanjem umetniških in verskih tiskov, med tem ko je Carl nadaljeval z razglednicami, a brez sodelovanja s stricema. Po Carlovi smrti leta 1925 je podjetje prevzel njegov sin Max in nadaljeval z dejavnostjo kot Carl Künzli-Tobler's Nachfolger (nasledniki). Zlata doba razglednic se ni nikoli več vrnila v takem obsegu.

Pariz – Pogled na ulico proti operi.
Založnik: Carl Künzli, založnik v Parizu in Zürichu. Arhivska št. 1580 (Importe - uvoženo).
Leto izdaje: 1897-98, poslana 2. 5. 1899. Tehnika tiska: večbarvna litografija.

Prav zanimivo, od kod vse izvirajo izdelovalci razglednic Mont Saint-Michela. Tale prihaja iz Dijona. Našel sem podatek o tiskarski družini Marchet (Dijon, 1850). Ob koncu 19. stoletja se jim je pridružil Louys Bauer in firma se je preimenovala v *Bauer, Marchet et Cie*. V tiskarni (1 & 3, boulevard Voltaire, Dijon) so imeli na razpolago dva, za tiste čase zelo moderna tiskarska stroja za tehniko svetlotiska. Firma je slovela po zelo kvalitetnih umetniških izdelkih, poleg tega pa so postali tudi založniška hiša za razglednice.

*Založnik: Louys Bauer, Dijon. Leto izdaje: 1916.
Vrsta izdelave: sliki sta v enobarvnem svetlotisku,
rdeče besedilo je dotiskano v knjigotisku,
prav tako celotna druga stran razglednice.*

Leta 1916 postane Louys Bauer edini lastnik firme, zato prične uporabljati nov logo: čelado francoske vojske „Adrian“, uvedeno leta 1915.

V knjigi velikega poznavalca francoske fotografije Yvesa Lebreca (*Jean Puel, photographe à Granville*) sem našel podatek, da je pri Louysu Bauerju v Dijonu naročal svoje razglednice tudi znani založnik Jean Puel.

V njegovi tiskarni so tiskali razglednice tudi za druge založnike, saj so sloveli po kvalitetnih izdelkih.

V imeniku Fournier za leto 1938 je še omenjen, naslednje leto pa v njem zasledimo njegovo vdovo.

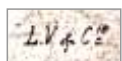
*Založnik: Louys Bauer, Dijon. Leto izdaje: 1918.
Vrsta izdelave: slikovni del v enobarvnem svetlotisku,
spodnji dve vrstici (in druga stran razglednice*)
pa sta dotiskani v knjigotisku.*

*na osnovi meritev s tipografskim merilom – uporabljene tiskarske črte dolžine 5, 8 in 12 cicero (1 cicero = 4,512733 mm).

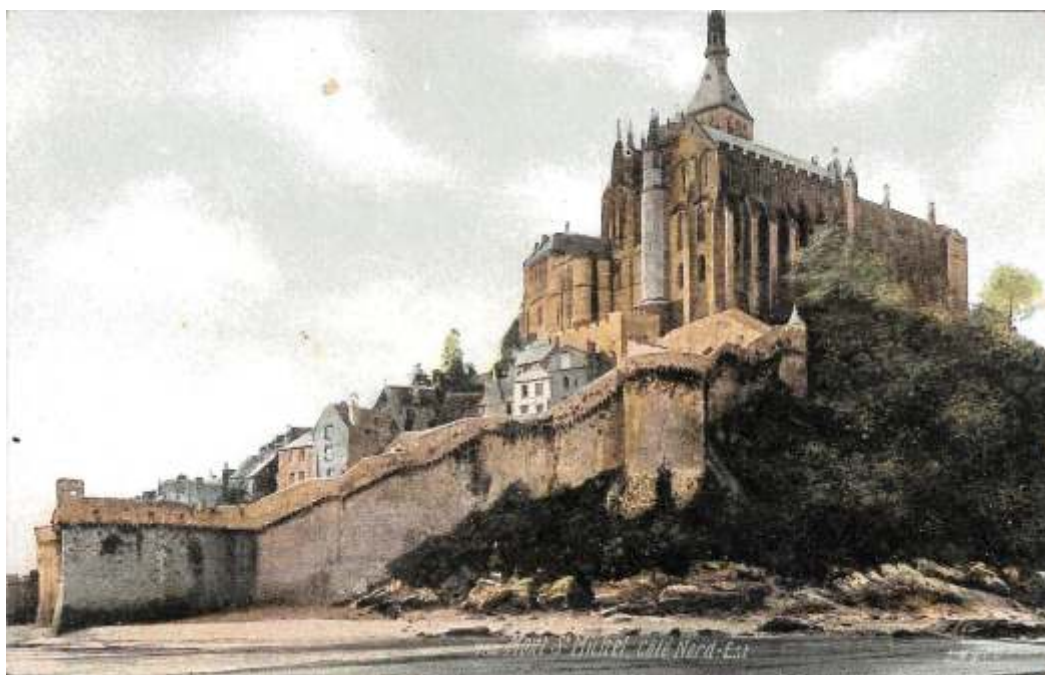

08. d

L.V. & Cie, Léopold Verger, tiskar in založnik razglednic

Léopold Verger je bil rojen 11. 12. 1862 v Belgiji (Liege), umrl pa je 15. 3. 1915 v Parizu. Verger je imel kratko, a zanimivo življenje, ki ga je prineslo v svetovno prestolnico, ki je takšnim ponujala neštete možnosti. Kromolitografsko tiskarsko podjetje "Léopold Verger et Cie" je bilo ustanovljeno 10. julija 1895.

Mont Saint-Michel – Pogled s severovzhoda.

Založnik: L. V. & Cie (Léopold Verger), Paris. Fotograf: najbrž Jules Séeberger. Leto izdaje: leta 1904-1905.

Tehnika tiska: aqua-photo! Gre za posebno tehniko, ki jo je uvedel in poimenoval za svoje razglednice Léopold Verger.

Že leta 1900 najdemo razglednice, natisnjene pri njem, a za druge založnike. Njegove razglednice so so množično pričele pojavljati po letu 1903. Po izgledu so izstopale od ostalih (tiskanih v svetlotisku) in so bile res nekaj posebnega. Verger je razvil tehniko tiska, imenovano „Aqua-photo“. To tehniko tiska bom predstavil pozneje.

Mont Saint-Michel – L'Aumonerie - del opatije.

Založnik: L. V. & Cie (Léopold Verger), Paris. Fotograf: Leto izdaje: leta 1904-1905.

Tehnika tiska: aqua-photo, akvarelne večbarvne fototipije.

Vergerjeva tiskarna DIAMANT se je nahajala v kvartu St.-Denis na Boulevard Ornano št. 161. Slovela je po proizvodnji koledarjev in izdelkov iz kartona. Večina strank so bili trgovci z živili, vinom, vodje trgovin z novostmi ali bazarjev. Leta 1906 je Verger objavil "ogromen izbor razglednic pogledov na vsa večja mesta v okolici Pariza, Normandije, Bretanje, Savoje, Dauphinéja, Pirenejev, Azurne in Emeraudske obale, severne plaže in na druge turistično obiskane regije (Švica, Belgija itd.)".

V trgovinskem imeniku (almanahu) so leta 1909 oglaševali odprtje 20.000m² poslovnih prostorov.

Verger je v časopisih oglaševal, da je njihove razglednice moč kupiti po 0,60 franka za ducat (0,05 franka za kos).

Mont Saint-Michel – Pogled z obzidja proti vzhodu.

Založnik: L. V. & Cie (Léopold Verger), Paris.

Leto izdaje: leta 1904-1905.

Tehnika tiska: aqua-photo, akvarelna večbarvna fototipija.

In kako je proizvajalec sam opisoval svoje razglednice?

„Postopek izdelave AQUA-PHOTO zagotavlja nespremenljive naravne barve ter je edini, ki umetnikom prinaša zadovoljstvo. Vsaka kartica je majhna slika, ki se je nikoli ne naveličamo gledati. Imamo razglednice vseh večjih mest.“

Poznejši strokovnjaki pa so zapisali takole:

„To so barvne kartice, izdelane s postopkom, imenovanim "aquaphoto", katerega velika pomanjkljivost je bila, da je oslabil podporo (karton).“

Eden od trgovcev pa je te kartice opisal takole: „Če akvafoto kartico pogledate malce preveč, se bo zmečkala ...“

Mont Saint-Michel – Čudež iz 13. stoletja.

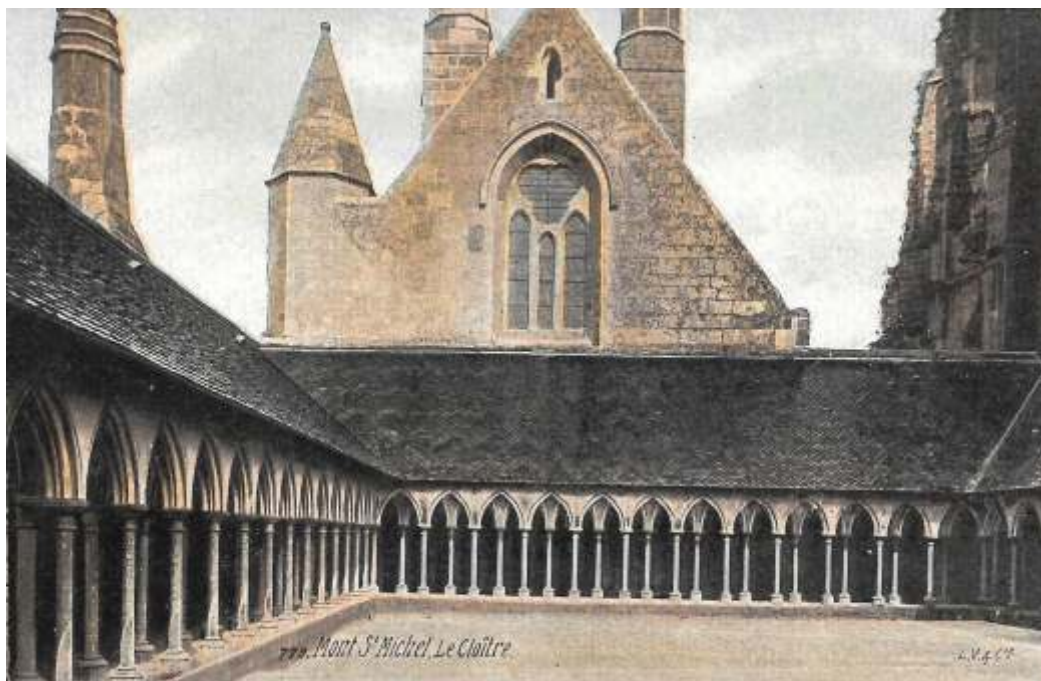
Založnik: L. V. & Cie (Léopold Verger), Paris.

Fotograf: najbrž Jules Séeberger.

Leto izdaje: leta 1906-1907.

Tehnika tiska: aqua-photo, akvarelna večbarvna fototipija.

Ta zapis o krhkosti razglednic se je nanašal na večino Vergerjevih razglednic. Zato sem šel izračunati, za kakšno gramaturo kartona gre in ugotovil, da je šlo za karton cca. 325 g/m². Je pa na krhkost kartona in razglednic vplival postopek tiska, predvsem pa kvaliteta (dobavitelj) tega kartona. Pač ni vsak najbolj primeren za vsak izdelek.

Mont Saint-Michel – Samostan.

*Založnik: L. V. & Cie (Léopold Verger), Paris. Fotograf: Leto izdaje: leta 1906.
Tehnika tiska: aqua-photo, akvarelne večbarvne fototipije. Papir gramature 325 g/m².*

Z Vergerjem so sodelovali tudi fotografi bratje Séeberger: Jules (1872-1932), Louis Jean (1874-1946) in Henri (1876-1956). Jules je že leta 1892-93 dobil štipendijo za potovanje v Normandijo. Nato sta Henri in Louis tri leta potovala po Franciji, leta 1906 so se na razglednicah začeli pojavljati njihuni prvi posnetki. Tiskarji pri izbiri barv za te razglednice niso bili svobodni: brata Séeberger sta nadzorovala barvanje in določala, katere barve naj se uporabijo.

Mont Saint-Michel – Galerije samostana.

*Založnik: L. V. & Cie (Léopold Verger), Paris. Fotograf: Leto izdaje: leta 1906-1907.
Tehnika tiska: aqua-photo, akvarelne večbarvne fototipije. Papir gramature 325 g/m².*

Leopold Verger je zelo dobro poznal delo in ideje fotografa Julesa Seebergerja, zato mu je predlagal, da naj mu prispekrbi panoramske posnetke turističnih krajev v skladu z njegovimi idejami o fotografiji. Šlo je za veliko naročilo in izvedba je vzela kar nekaj časa. Treba je bilo potovati, narediti dobre posnetke ob dobrih svetlobnih pogojih, poleg tega je fotograf s sabo nosil kar veliko občutljivega in okornega fotografskega materiala, predvsem steklenih fotografskih plošč.

Na mnogih Vergerjevih razglednicah se na neslikovni strani nahaja reklamni dotisk (CHOCOLAT-LOUIT) bordojskega proizvajalca čokolade Paula Loluita. Te bom obravnaval med reklamnimi karticami. Šlo je za ne preveč vsiljiv način propagiranja firme na popularnih razglednicah, ki so na ta način poskrbele za reklamo.

Mont Saint-Michel – Kraljeva vrata.

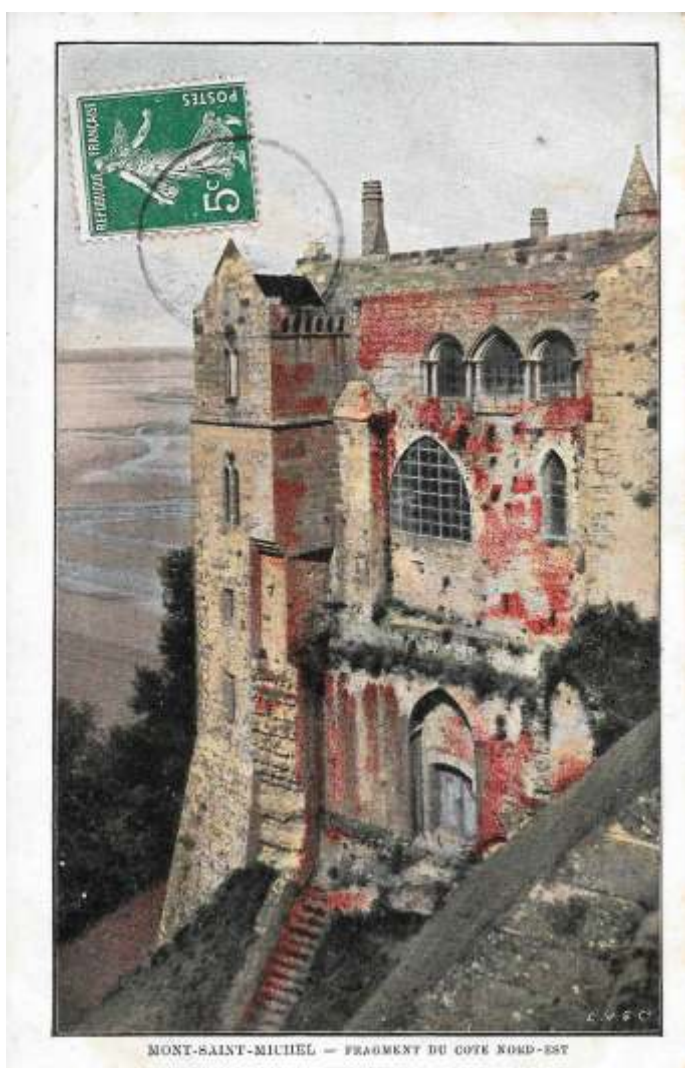
Založnik: L. V. & Cie (Léopold Verger), Paris.

Fotograf: najbrž Jules Séeberger

Leto izdaje: leta 1906-1907.

Tehnika tiska: aqua-photo, akvarelna večbarvna fototipija.

Na drugi strani je dotiskana reklama za čokolado Louit.

Čeprav je bila tale razglednica (na levi) poslana leta 1909, gre za delo iz zgodnejšega obdobja Vergerja. Najbrž gre tudi v tem primeru za tehniko „Aqua-photo“, čeprav je črna barva, ki je bila natisnjena kot zadnja, presenetljivo „agresivno“ odtisnjena v rastru (60-linjski raster), med tem ko je spodnje besedilo na dnu odtisnjeno v manj intenzivni, bolj temno sivi kakor črni barvi.

Žal je Léopold Verger vse te skrivnosti mnogo prezgodaj (star 52 let) odnesel s seboj v grob. Ostajajo pa nam njegova zanimiva dela, ki z leti samo še potrjujejo njegovo genialnost.

Mont Saint-Michel – Čudež iz 13. stoletja.

Založnik: L. V. & Cie (Léopold Verger), Paris.

Fotograf: najbrž Jules Séeberger.

Leto izdaje: leta 1906-1907.

Tehnika tiska: aqua-photo, akvarelna večbarvna fototipija.

Je pa ločnica med tiskarji in založniki nasploh zelo tanka, saj sta se obe vlogi večinoma prepletali in velikokrat je bil tiskar tudi založnik.

A l'Hermine

Tudi iskanje podatkov o tem založniku je bilo naporno, saj iskalnik najde najprej žival hermelina. O kakem založniku pod tem naslovom pa ne najdemo ničesar. Na razglednicah kraja Mont St.-Michel se pojavlja zgolj zapis „A l'Hermine“ in nič drugega. Po daljšem raziskovanju kraja samega in po pregledu več tisoč razglednic sem naletel na razglednico, ki je potem le potrdila mojo domnevo, da gre res za lokalnega založnika.

Mont Saint-Michel – Pogled na trgovino gospe Huet - punuja tudi več kot 100 razstavljenih razglednic!

Založnik: Gospodična Huet, Trgovina „A l'Hermine, Mont St.-Michel, zanjo Laurent-Nel, Rennes. Leto izdaje: po letu 1904.

Izvedba: Laurent-Nel, Rennes. Vrsta tiska: enobarvni svetlotisk.

Nedvomno gre za gdč. Huet, ki je v svoji trgovini „A l'Hermine“ na Mt. St.-Michelu prodajala tudi veliko razglednic. Povezala se je z nekaterimi dobavitelji razglednic in je pod svojo blagovno znamko poleg verskih spominkov, gravur, fotografij, fajanse (vrste svetle keramike) in izdelkov iz medenine ponujala obiskovalcem različne suvenirje.

Mont Saint-Michel – Družinsko nabiranje školjk.

Založnik: Gospodična Huet, Trgovina „A l'Hermine, Mont St.-Michel. Leto izdaje: 1909.

Izvedba: Laurent-Nel, Rennes. Vrsta tiska: tribarvni svetlotisk, dodatni slepi tisk za poudarjenost bele čipke rdeči podlagi.

Starodavni Mont Saint-Michel s svojimi ozkimi uličicami je že od nekdaj nudil obiskovalcem veliko možnosti, da si za spomin kupijo nekaj, kar jih bo spominjalo na ta obisk.

Gospodična Huet je imela svojo trgovino v hiši iz 14. stoletja. Nič nenavadnega, saj je bila večina stavb od takrat. Tu in tam so kakšno renovirali, sicer pa je mesto ostalo takšno, kot pred stoletji.

Morda je del njene trgovine tudi na desni razglednici, kjer se na levi pri drugi hiši vidijo razstavljene razglednice na vrtljivem stojalu.

Mont Saint-Michel – Pogled na ulico.

Založnik: Gdč. Huet, Trgovina „A l’Hermine, Mont St.-Michel.

Leto izdaje: po letu 1904.

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk.

Besedilo ter celotna druga stran sta natisnjeni v knjigotisku.

Očitno je bila ob začetku 20. stoletja prodaja razglednic donosen posel. Tako za tiskarje, kot za založnike in končne prodajalce. Ena sama razglednica ni prinesla veliko, pri tako velikih količinah, kot pa so jih prodali takrat, se je pa na koncu le poznalo.

Dobro se spominjam, kako sem bil navdušen nad številnimi stojali in stenami, polnih razglednic, ki so jih ponujali ob mojem prvem obisku tega kraja številni prodajalci spominkov. Bilo se je res težko odločiti in če si jih kupil kar pri prvemu prodajalcu, si pri naslednjih ugotovil, da imajo nekateri še lepše in tudi cenejše razglednice. Pa si jih kupil še nekaj – tako za vsak slučaj.

Mont Saint-Michel – Le Châtelet.

Založnik: Gdč. Huet, Trgovina „A l’Hermine, Mont St.-Michel.

Leto izdaje: po letu 1904.

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk.

Besedilo ter celotna druga stran sta natisnjeni v knjigotisku.

A. Lamiré, Editeur, Rennes

Lamiré Alexandre (30. 1. 1890 – 6. 12. 1955) je bil fotograf in založnik razglednic v Rennesu, prestolnici Bretanje. Tu je delovalo kar nekaj poznanih založnikov razglednic. Lamiré se je pojavil relativno pozno (rojen 1890), zato sprva ni igral tako pomembne vloge v tem poslu. Pod svojim imenom je izdal nekaj razglednic, predvsem iz svojega okolja, kar je bilo takrat značilno za večino založnikov. Svojo tržno nišo je ustvaril z izdajo razglednic gradov, gradičev in graščin, ki jih tudi tukaj ni manjkalo.

Mont Saint-Michel – Glavna ulica.

Založnik: Alexandre Lamiré, Rennes.

Leto izdaje: okoli leta 1915.

Tehnika tiska: večbarvna litografija.

V knjigotisku je dotiskano tudi besedilo (zgornja vrstica ter celotna druga stran razglednice).

Knjigotiskar si je dal duška (preveč pritiska, s tem je malce deformiral razglednico).

Leta 1921 pa je Alexandre Lamiré kupil knjigarno in založbo največjega založnika razglednic do leta 1914 v Rennesu – **Edmond Mary-Rousselière**. Vprašanje je, kdo se je tega nakupa bolj razveselil. Zakaj?

Leta 1925 je v časopisu *Ouest-éclair* oglaševal prodajo 500.000 razglednic departmaja Ille-et-Vilaine, od katerih je večina še vedno nosila ime njegovega predhodnika, leta 1927 pa je ponovno poskušal prodati 600.000 razglednic tega departmaja po 11 frankov za kilogram! Lamiré fotografske zbirke razglednic ni veliko obnavljal in je ponovno uporabil fotografije, ki jih je že prej natisnil in uredil Edmond Mary-Rousselière.

Vitre (departma Ille-et-Vilaine v Bretanji) – Srednjeveški grad
Založnik: Alexandre Lamiré, Rennes.

Leto izdaje: okoli leta 1915.

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk.

V knjigotisku je dotiskano besedilo zgoraj in spodaj ter celotna druga stran razglednice.

H. E.
Vire

Henri Ermice (1870-1958) se je rodil 17. 9. 1870 v Saint-Germain-sur-Ay (departma Manche), kjer naj bi preživel tudi zadnja leta po smrti svoje žene in hčerke. Najprej je bil profesor književnosti v bretonskem mestu Vire, kjer je pozneje postal knjigotržec.

Kot slikarju in pesniku je izdal tudi eno samo zbirko z naslovom »Izbor normanskih pesmi in monologov v patosu naše dežele«, natisnjeno šele leta 1956, ki obsega 10 pesmi v francoščini in 12 v normanščini. Potomcem pa je ostal nepozaben predvsem po zaslugi velike zbirke šaljivih razglednic, ki jih je sam urejal in distribuiral.

Stara Normandija:

Značilno žensko pokrivalo z Mont Saint-Michela.

Založnik: Henri Ermice, Vire. Ilustrator: J. B.

Leto izdaje: okoli leta 1910.

Tehnika tiska: enobarvna litografija.

V knjigotisku je dotiskano tudi besedilo (zgornja vrstica ter celotna druga stran razglednice).

Henri Ermice je bil zelo navezan na svojo bretansko deželo in njeno tradicijo. Zelo rad se je vračal v rodni kraj. V svojih pesmih prikazuje veselje in slikovit značaj podeželskih prizorov, značilnih za njegov čas. Z jezikovnega vidika je francoščina v veliki meri mešana z normanščino, zato ne moremo reči, da gre za neke vrste literarne presežke.

Imajo pa te njegove besede svojevrsten učinek, saj dodobra nasmejijo vsakega bralca. Še danes pa nasmejijo bralce tudi na številnih njegovih razglednicah, ki jih je opremil s svojimi šaljivimi pesmimi.

Normandijske legende: Plinska svetilka v Falaisu.

Avtor pesmi Henri Ermice.

Založnik: Henri Ermice in F. Levalet, Vire. Ilustrator: R. G.

Leto izdaje: okoli leta 1915.

Tehnika tiska: večbarvni svetlotisk.

V knjigotisku je dotiskano besedilo na levi strani ter celotna druga stran razglednice.

64

LÉGENDES NORMANDES

LA LANTERNE
DU GAS de FALAISE

Or voyez donc ce qu'à Falaise
Un jour d'hiver et de grand froid
Le tambour de ville père Nicalse
Apprit à la ville en émoi :

Que chacun donc pour sa [gouverne
Sache, dit il, que l'Autorité
Ne veut plus que sans sa [lanterne
On sorte dans l'obscurité :

Le lendemain l'officier de ronde
Au premier qui passe : Halte là,
Dis il, gas de Falaise, qu'on me [réponde
Où qu'est ta lanterne ? La v'ia

Mais je crois bien que tu veux [rire
Car de candelle point il n'y a !
— Ah ! mais, chef il fallait le dire
— Si qu'on ne l'a point dit, on le [dira v.

A. Sauter)

Henri ERMICE.

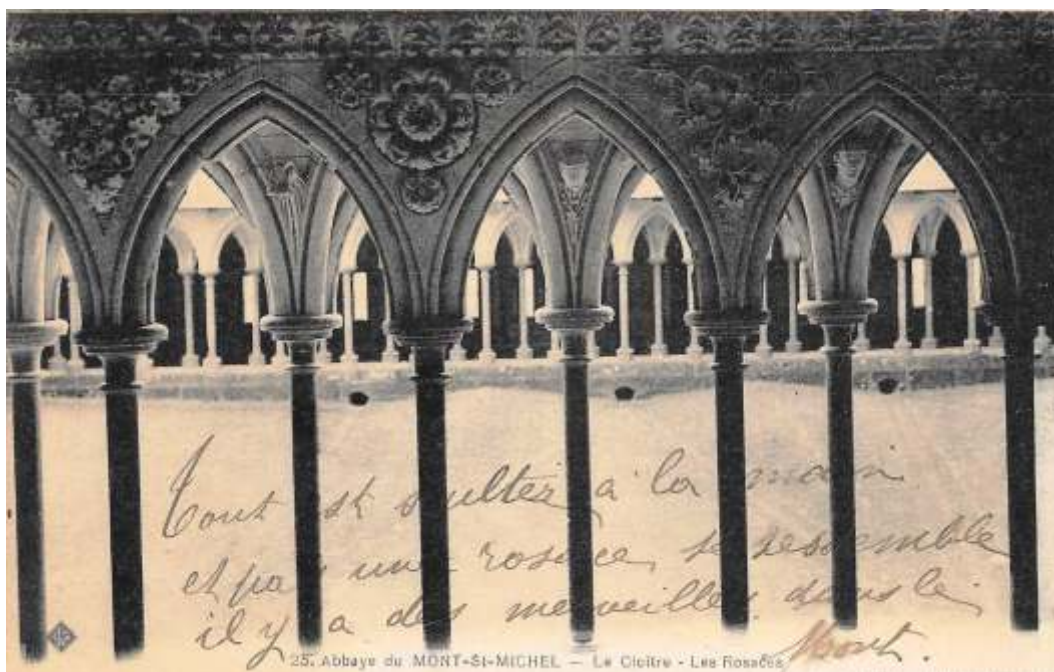
Reproduction interdite

09. c

Knjigarna Emile Legoupil, Flers – založnik razglednic

Še en lokalni založnik razglednic, o katerem se podatki zelo težko najdejo. Navezal sem stike s mestom Flers, kjer je na ulici *Rue de la Gare* (Železniška ulica) delovala knjigarna Legoupil. Uspeh je bil že to, da sem se po daljšem iskanju dokopal do ugotovitve, čigav logotip je na razglednici Mont Saint-Michela.

Mont Saint-Michel – Križni hodnik v samostanu.

Založnik: Knjigarna Legoupil, Flers, Rue de la Gare. Leto izdaje: potovala 1910.

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk, dotisk besedila ter zadnje strani pa v knjigotisku. Trislojni karton, zadaj zelenkaste barve.

Odgovor arhiva Flers: Na podlagi vaše prošnje vam posredujemo najdene informacije: Gospod **Emile Legoupil** se je rodil 28. 12. 1868 v Villedieu-les-Poêles (departma Manche) in umrl 15. 7. 1951 v Granville (departma Manche). V arhivu podjetja Flers Agglo je shranjenih nekaj njegovih razglednic iz predvojnega obdobja, ki se nanašajo na mesto Flers, vendar ni nič natančnega o njegovi dejavnosti. Še naprej sem vam na voljo za vse nadaljnje informacije.

Flers – Hiša na levi je knjigarna LEGOUPIL, sedež založnika razglednic.

Založnik: Knjigarna Legoupil, Flers, Rue de la Gare.

Leto izdaje: poslana 1912. Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk, dotisk besedila ter zadnje strani pa v knjigotisku.

A. Waron, opticien-fili, St-Brieuc

Rodil se je 1. 8. 1868 v bretonskem obmorskem mestu Pléneuf-Val-André. Po zgodnji smrti očeta sta se z mamo preselila v Pariz, ki je takrat ponujal neštete možnosti za razvoj. To je bilo obdobje velikih sprememb na vseh področjih, tudi na socialnem področju.

V Parizu se je leta 1891 tudi poročil.

Mont Saint-Michel.

Založnik: Armand Waron, St.-Brieuc (Bretanja).

Leto izdaje: pred letom 1904.

Vrsta izdelave: tisk – enobarvni svetlotisk.

V knjigotisku dotiskano besedilo.

Naslovnikova stran: enotna, samo za naslov.

Armand Waron je bil v Parizu med drugim zaposlen kot komercialni uslužbenec (prodajalec). Tu se je dobro seznanil tudi s takratnim množičnim pojavom razglednic. Leta 1898 se je kot optik preselil v Saint-Brieuc, nedaleč od rojstnega kraja. Prodajal je optično opremo za ladje, hkrati pa postal založnik številnih razglednic.

Mont Saint-Michel. Založnik: Armand Waron, St.-Brieuc (Bretanja). Leto izdaje: pred letom 1904.

Vrsta izdelave: tisk - enobarvni svetlotisk. V knjigotisku dotiskano besedilo.

Naslovnikova stran: enotna, samo za naslov.

Sprva je (rue Charbonnerie 20) za nekaj mesecev odprl podružnico v Val-Andréju. Očitno s pomočjo sorodnikov. Potem pa je nove prostore odprl na ulici Saint-Guillaume v Saint-Brieucu.

Svoje prve razglednice je izdal leta 1899 pod omembo "A. Waron, opticien-édit., St-Brieuc-Val-André".

Mont Saint Michel. Založnik: Armand Waron, optik in založnik v St.-Brieuc (Bretanja). Leto izdaje: pred letom 1904.
 Vrsta izdelave: tisk – enobarvni svetlotisk. V knjigotisku dotiskano besedilo.
 Naslovnikova stran: enotna, samo za naslov (Ce côté est exclusivement réservé à l'adresse.)

Leta 1900 so bile njegove razglednice podpisane z »A. Waron, opticien-édit, St-Brieuc« (razglednica zgoraj). Leta 1903 je začel objavljati svojo serijo razglednic pod naslovom "Slikovita Bretanja" (La Bretagne pittoresque). Na te se je podpisoval kot »Collection A. Waron, St-Brieuc« (razglednica spodaj).

Plesalci v bretonski vasi. Založnik: Armand Waron, St.-Brieuc (Bretanja). Leto izdaje: po letu 1904.
 Vrsta izdelave: tisk – enobarvni svetlotisk. V knjigotisku dotiskano besedilo.
 Naslovnikova stran: deljena. Karton: troslojni, zadnja stran zelenkasti odtenek papirja kuler.

V *Letopisu fotografske trgovine in industrije* (1902, str. 99) najdemo zanimive podatke o količinah Waronovih razgledničnih izdaj. Warona opisujejo kot urednika in založnika „vseh zadev v zvezi z Bretanjo“. Navajajo podatek, da je leta 1899 založil in prodal 16.000 razglednic, leta 1900 že 190.000 razglednic in leta 1901 kar 475.000 kosov razglednic. Če vemo, da je bila povprečna naklada 1.000 kosov, potem je založil in izdal okoli 475 različnih razglednic. Vemo, da jih je izdajal tudi za druge bretonske fotografe.

Jeune fille de l'Île de Batz (Mlada dekle z bretonskega otoka l'Île de Batz).

Založnik: Armand Waron, optik in založnik v St.-Brieuc (Bretanja). Fotograf: Fougere, Morlaix. Leto izdaje: pred letom 1904.

Vrsta izdelave: tisk – enobarvni svetlotisk. V knjigotisku dotiskano besedilo.

*Naslovnikova stran: enotna, samo za naslov. Je pa besedilo zapisano samo v bretonščini (**KARTEN BOST** - War an tu-ma na vez skrivet nemed an adress). Le napis Union postale Universelle (Unvaniez post ar bed) je francoski.*

Le Légué-St-Brieuc - L'Anse aux Moines. Založnik: Armand Waron, optik in založnik v St.-Brieuc (Bretanja).

Leto izdaje: potovala 1902. Vrsta izdelave: tisk – enobarvni svetlotisk. V knjigotisku dotiskano besedilo.

*Besedilo zadaj zapisano samo v bretonščini (**KARTEN BOST** - War an tu-ma na vez skrivet nemed an adress).*

Na tak način prikazuje voljo Bretoncev po izražanju v lastnem jeziku (Bretonska regionalistična zveza – URB).

09. e

Knjigarna LECHAPLAIS, Avranches – založniki razglednic

LIB. LECHAPLAIS

Prav zanimivo, kako je za tem založnikom razglednic ostalo malo podatkov. Vsi, ki objavljajo njegove razglednice na spletu ali v knjigah, ne znajo navesti drugega, kot prepisati kratek podatek: *LIB. LECHAPLAIS*. Tudi v knjigah, ki za ilustracijo uporabljajo njegove razglednice, ni kaj več uporabnih podatkov.

Mont Saint-Michel – Pogled na Mont Saint-Michel in na otoček Tombelaine iz Genetsa.

Založnik: Knjigarna Lechaplais, Grand Bazar, 20, rue de la Constitution, Avranches.

Leto izdaje: potovala septembra 1910. Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk, dotisk besedila ter zadnje strani pa v knjigotisku.

Izjemoma se najde še naslov: *Grand Bazar, 20, rue de la Constitution, Avranches*. Ko sem se nekoč sprehajal po tem mestu, nisem slutil, da me bo kdaj zanimala ta knjigarna. Sem pa potem pregledal vse razglednice tega mesta, da bi našel kak uporaben podatek. In sem ga res. Našel sem razglednico, na kateri je tudi *Knjigarna Lechaplais*. Seveda so v izložbah ponujali tudi razglednice. Iskal sem naprej in končno našel ime lastnika knjigarne – Auguste Lechaplais.

Avranches – Hiša na desni je knjigarna LECHAPLAIS. Na ulici se vidi izvešček BAZAR.

Založnik: Knjigarna Auguste Lechaplais, Grand Bazar, 20, rue de la Constitution, Avranches.

Leto izdaje: med 1905 in 1910. Tehnika tiska: večbarvni svetlotisk, dotisk besedila ter zadnje strani pa v knjigotisku.

Očitno je prodaja in založništvo razglednic pomenila knjigarnarjem dober zaslužek. Vsaj v poletni sezoni, kar lahko vidimo po datumih pošiljanja razglednic z Mont Saint-Michela, saj jih je večina poslana med majem in septembrom. Vse več je bilo tudi razglednic, ki so jih pošiljali angleški turisti, ki so radi obiskovali francoski del obale ob Kanalu. Prav tako pa najdemo veliko neposlanih, ki so večinoma krasile albume takratnih zbirateljev.

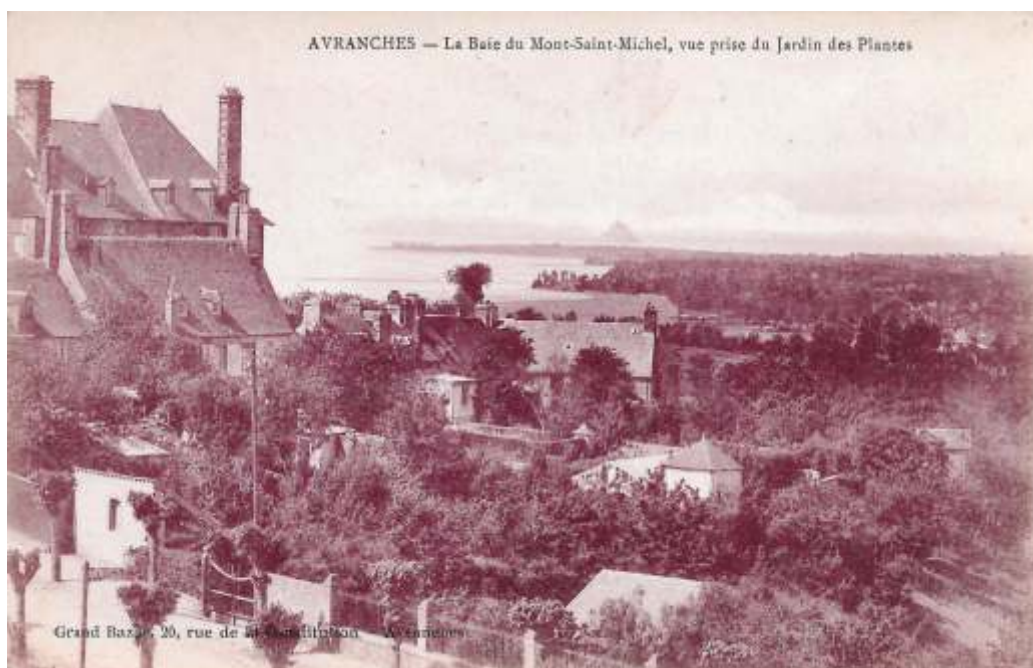

Mont Saint-Michel – Ovce na slanih zalivskih pašnikih pred otokom.

Založnik: Knjigarna Auguste Lechaplais, Grand Bazar, 20, rue de la Constitution, Avranches.

Leto izdaje: potovala avgusta 1907. Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk, dotisk besedila ter zadnje strani pa v knjigotisku.

Med ponovnim iskanjem podatkov o tem založniku razglednic sem se končno dokopal tudi do imena tega knjigarnarja, tako da sedaj lahko zapišem, da je to bil François Auguste Lechaplais. Navezal sem kontakte tudi z državnim arhivom za pokrajino Manche in prejel odgovor, da tudi oni o njem ne najdejo nobenih podatkov.

Avranches – Pogled iz mesta na zaliv in na Mont Saint-Michel.

Založnik: Knjigarna Auguste Lechaplais, Grand Bazar, 20, rue de la Constitution, Avranches.

Leto izdaje: med 1905 in 1907. Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk, dotisk besedila ter zadnje strani pa v knjigotisku.

09. f

Germain fils ainé (Germainov najstarejši sin), založnik

G. F.

V tem primeru gre še za enega lokalnega proizvajalca razglednic, o katerem pa žal ne najdemo pravih podatkov. Podjetje je imelo sedež v obalnem bretanskem mestu Saint-Malo, zato ne preseneča dejstvo, da so izdali veliko razglednic sosednjega romarskega kraja Mt. Saint-Michela. Pa si pogledjmo najbolj značilne.

Mont Saint-Michel – Pogled z juga in prihod romarjev z vlakom.

Založnik: Collection Germain fils ainé, St. Malo v Bretanji. Leto izdaje: po letu 1904, potovala 1907.

Tehnika tiska: večbarvni svetlotisk. Druga stran razglednice je natisnjena v knjigotisku.

Ko so 8. septembra 1901 vzpostavili še železniško povezavo do Mont Saint-Michela, se je tudi za tukajšnje fotografe in založnike ter prodajalce razglednic občutno povečala prodaja le-teh, saj so si jih obiskovalci kupovali tudi za spomin. Veliko neposlanih razglednic je krasilo albume zbiralcev. Zbiranje razglednic je postajalo zelo moderno.

Mont Saint-Michel – Krave in ovce se pasejo na slanem travniku.

Založnik: Germain fils ainé, St. Malo v Bretanji. Leto izdaje: okoli leta 1910. Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk.

Druga stran razglednice natisnjena v knjigotisku.

Prve razglednice tega založnika nosijo zapis: „Collection Germain fils ainé, Saint-Malo“. Iz tega obdobja sta tudi spodnji dve razglednici. Kot večina lokalnih založnikov so poleg svojega kraja izdajali tudi razglednice okoliških krajev. Večinoma je seveda šlo za kraje v Bretanji, se je pa našlo tudi nekaj razglednic, ki so jih založili za Pariz in okolico (Pre-Saint-Gervais, Montreuil).

Mont Saint-Michel – Pogled z na obrambno obzidje z vzhoda.

Založnik: Collection Germain fils ainé, St. Malo v Bretanji. Leto izdaje: potovala 1903 (stran za naslov še enotna).
Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk. Druga stran razglednice natisnjena v knjigotisku.

Zagotovo pa so izdali največ razglednic kraja Mont Saint-Michel, ki so ga že takrat obiskovale množice turistov. Zanje so imeli po 6 voženj vlaka iz Pontorsona in nazaj, za večje skupine romarjev pa so organizirali tudi dodatne vožnje. Takratne železnice so izdajale tudi zanimive prospekte, s katerimi so vabile potnike na železniška potovanja.

Mont Saint-Michel – Krave in ovce se pasejo na slanem travniku.

Založnik: Collection Germain fils ainé, St. Malo v Bretanji. Leto izdaje: okoli leta 1910. Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk.
Druga stran razglednice natisnjena v knjigotisku.

Romarji iz cele Francije so pogosto romali v njihov sveti kraj Mont Saint-Michel. Tudi po njihovi zaslugi je bilo v svet poslanih milijone razglednic s pozdravi. Zato ne preseneča dejstvo, da se na razglednicah pojavljajo tudi skupine romarjev.

Prijubljen motiv na razglednicah je bil prihod in sestopanje kolone romarjev z vlaka in pa tale prizor, ko gredo proti cerkvi na vrhu Mont Saint-Michela.

Niso pa samo romarji obiskovali tega kraja. Zaradi izredne lepote so ga kmalu odkrili tudi turisti in še danes velja za eno najbolj obiskanih točk v Franciji. Tudi turisti so veliko pripomogli k uspešni prodaji razglednic.

Mont Saint-Michel – Prihod romarjev.

Založnik: Collection Germain fils ainé, St. Malo v Bretanji.

Leto izdaje: pred 1904 (stran za naslov še enotna).

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk.

Druga stran razglednice natisnjena v knjigotisku.

Številnim turistom, predvsem pa takim z globoko dearnico, je bilo na voljo kar nekaj restavracij in hotelov. Najimenoitnejši je bil prav gotovo Hotel Poulard. Kraj je imel (in še ima) tudi svojo Pošto, ki je skrbel predvsem za prodajo poštnih znamk in odpošiljanje velikih količin razglednic, kar je za današnje čase težko predstavljivo.

Veliko je bilo tudi tujih turistov, predvsem Angležev, ni pa primanjkovalo tudi gostov iz Amerike. Dokaz so številne potovane razglednice ali pa razglednice iz družinskih albumov.

Mont Saint-Michel – Hotel Poulard in Kraljeva vrata.

Založnik: Collection Germain fils ainé, St. Malo v Bretanji.

Leto izdaje: potovala 1908.

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk.

Spodnji dve vrstici spredaj ter druga stran razglednice natisnjena v knjigotisku.

10.

... spet drugi pa so prišli od daleč.

Sébastien-Joseph Farges je bil založnik razglednic in tudi pismonoša, stanujoč v Lyonu, 36 rue Victor-Hugo. V knjigi Lyon 1900-1920 je naveden kot založnik razglednic z manjšimi nakladami, kar je nekako logično za to obdobje. V reviji *Indicateur* za leto 1908 ga najdemo na seznamu poklicev in dejavnosti ilustriranih razglednic. Nudil je razglednice v svetlotisku ali pa kot fotografske (na bromidnem papirju).

Mont Saint-Michel – Dessiné par lui-même (Svojo senco je oblikoval sam).

Založnik: Sébastien-Joseph Farges, Lyon. Leto izdaje: potovala je 30. marca 1907.

Tisk: »Imprimerie B & G Lyon«. Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk, dotisk besedila ter zadnje strani pa v knjigotisku.

Leta 1919 je svoje podjetje (založništvo razglednic in trgovina s pisarniškiimi potrebščinami) prodal Armandu Bertheju, fototipistu (tiskarju za svetlotisk). Pozneje najdemo Sébastiena Fargesa na novem naslovu (1 rue Hippolyte Flandrin, vogal 36 rue Sergent Blandan), kot dejavnost pa je imel zapisano: **znamke za zbiratelje**.

Lyon – Trg Bellecour, eden najlepših v Evropi.

Založnik: Sébastien-Joseph Farges, Lyon. Leto izdaje: otovala 1906.

Tisk: »Imprimerie B & G Lyon«. Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk, dotisk besedila ter zadnje strani pa v knjigotisku.

10. a

Capmartin, à Blaye-sur-Gironde, privatna izdaja razglednic

Capmartin, à Blaye-sur-Gironde.

Serija (oštevilčene od 1 do 42) razglednic različnih francoskih krajev je še danes iskan predmet zbiralcev. Razglednice, ki so potovale, nosijo datume med leti 1901 in 1905. Večina razglednic je imela tudi reklamno sporočilo sponzorja. Reklam je bilo 7, vsaka pa je bila natisnjena na vse številke (1-42, 336 kombinacij).

Mont Saint-Michel – Pogled ob prihodu pred obzidje mesta.

Založnik: Capmartin, à Blaye-sur-Gironde (okolica Bordeauxa). Leto izdaje: 1901.

Karton: šamoa. Vrsta tiska: večbarvni svetlotisk. Preko slike je neke vrste zaščitni lak.

Obe razglednici imata (slučajno) na drugi strani poleg zgovorne ilustracije še sporočilo: »Absint je epilepsija v steklenicah«. Na slikovni strani razglednice pa so večkrat (a ne vedno) dodali kakšno reklamno sporočilo sponzorja. Kljub temu, da je dobro dokumentirana celotna serija teh razglednic, pa nikjer ne najdejo podatkov o založnikih.

Chateau de Pau – Grad v mestu Pau.

Založnik: Capmartin, à Blaye-sur-Gironde. Leto izdaje: 1901, potovala 1902. Druga stran samo za naslov in znamko.

Karton: šamoa. Vrsta tiska: večbarvni svetlotisk. Preko slike je neke vrste zaščitni lak.

10. b

Artaud-Nozais, Nantes, založništvo

Zanimivo, koliko različnih založnikov razglednic se pojavi v Bretanji in koliko ljudi danes še zbira te stare razglednice. Po drugi strani pa ugotavljam, da je veliko raznih združenj, ki proučujejo razglednice, ampak kaj več od tega, da jih predstavijo po krajih in po avtorjih, pa večina ne zmore. Glede založnikov še nekako prepišejo, kar skromno piše na razglednici, da pa bi skušali najti kak podatek več, pa že presega zmožnosti večine njih, s katerimi sem imel stika na spletu. Če pa že kdo uspe napisati še kaj o založniku, gre večinoma za „copy-paste“ podatke nekoga, ki je na spletu zapisal par stavkov.

Mont Saint Michel – La Salle des Hôtes.

Založnik: Artaud-Nozais, Rennes.

Spodaj levo logotip, ki sta ga uporabljala že leta 1910.

Leto izdaje: potovala 1919.

Vrsta izdelave: tisk - enobarvni svetlotisk.

Po obeh straneh v knjigotisku dotiskano besedilo.

Gabriel Artaud (1881-1966) je leta 1905 v Nantesu ustanovil družinsko založbo razglednic. Naslednje leto je združil moči z Josephom Nozaisom (1879-1941). Založbo sta poimenovala Artaud-Nozais, sodelovala pa sta z domačo tiskarno *Héliotypie Dugas & Cie*. Med 1913-1919 sta izdala veliko domoljubnih bretonskih razglednic, ki pa so nekatere povzročile škandal, kar je vplivalo na to, da sta se 1922 razšla.

30. - Le MONT-S-MICHEL. - La Salle des Hôtes

86 MONT-SAINT-MICHEL - Effet de nuit

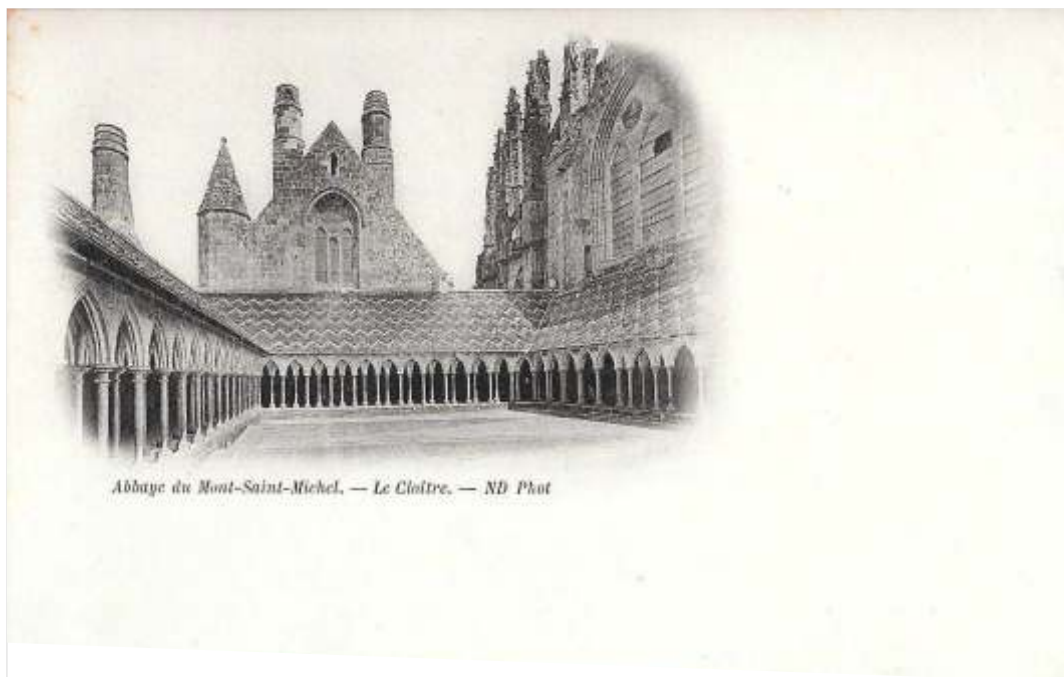
Mont Saint Michel ponoči.

Založnik: Joseph Nozais, Rennes (2, rue du Mont-Gouet). Leto izdaje: po letu 1922.

Vrsta tiska: enobarvni svetlotisk (najbrž Héliotypie Dugas & Cie, Nantes). V knjigotisku dotiskano besedilo na obeh straneh.

10. c**ND Phot – Pariška založba bratov fotografov Neurdein****ND Phot**

Brata Antoine in Etienne Neurdein sta se osamosvojila in odprla lastno fotografsko podjetje leta 1868. Leta 1869 sta se iz *Place de la Bourse* v Parizu preselila na 26, *bulevar Sébastopol*, nato pa leta 1889 na *avenije de Breteuil*. Na začetku sta prodajala fotografije na tankem albuminskem fotopapirju ter albume.

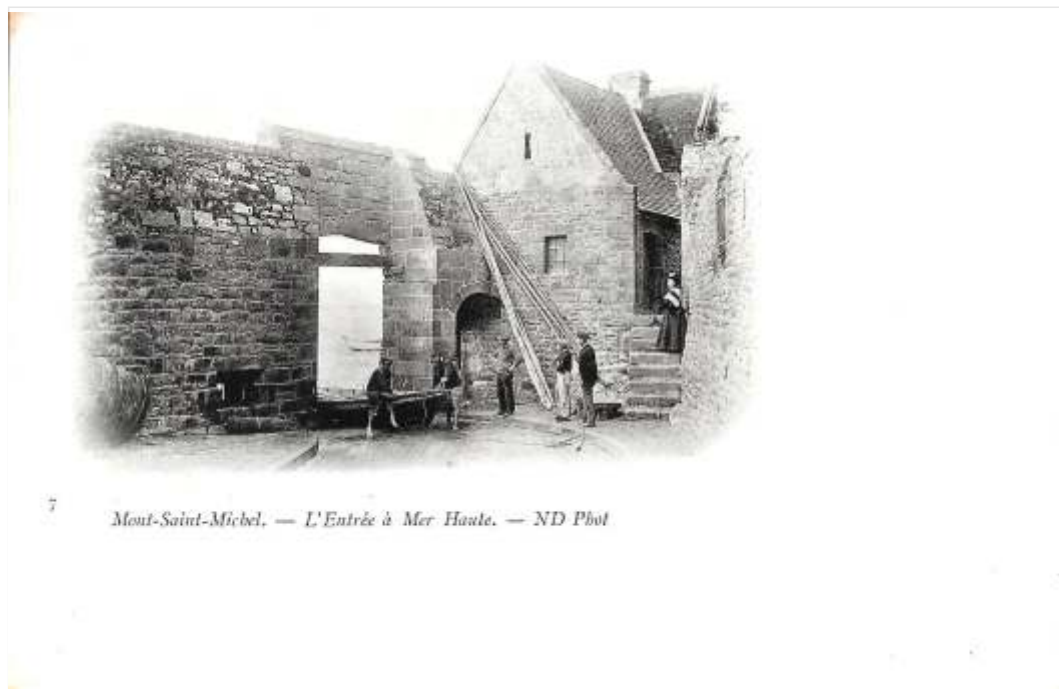
Abbaye du Mont-Saint-Michel. — Le Cloître. — ND Phot

Mont Saint-Michel – Opatija in samostanski del. Pred opisom še ni zaporedne številke.

Založnik: ND Phot (brata Neurdein), Pariz. Leto izdaje: fotografija iz 1880, prve potovane najdemo v letu 1899.

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk. Druga stran razglednice je natisnjena v knjigotisku.

Šele leta 1879 sta pridobila pravice do fotografiranja opatije Mont Saint-Michel. Na začetku sta opatiji prodajala albuminske fotografije, ki so jih kupovali takratni obiskovalci, večinoma romarji. Proti koncu 19. stoletja pa so se s pojavom turizma množično pojavile tudi razglednice (glej stran 3 in 4 na začetku eksponata). Od 1894 do pomladi 1898 je bilo zaradi gradbenih del tako na obzidju kot tudi na stolpu katedrale težko narediti zanimive posnetke.

Mont-Saint-Michel. — L'Entrée à Mer Haute. — ND Phot

Mont Saint-Michel – Opatija in samostanski del. Pred opisom so že zaporedne številke.

Založnik: ND Phot (brata Neurdein), Pariz. Leto izdaje: fotografski posnetki so iz 1898, prve potovane najdemo v letu 1900.

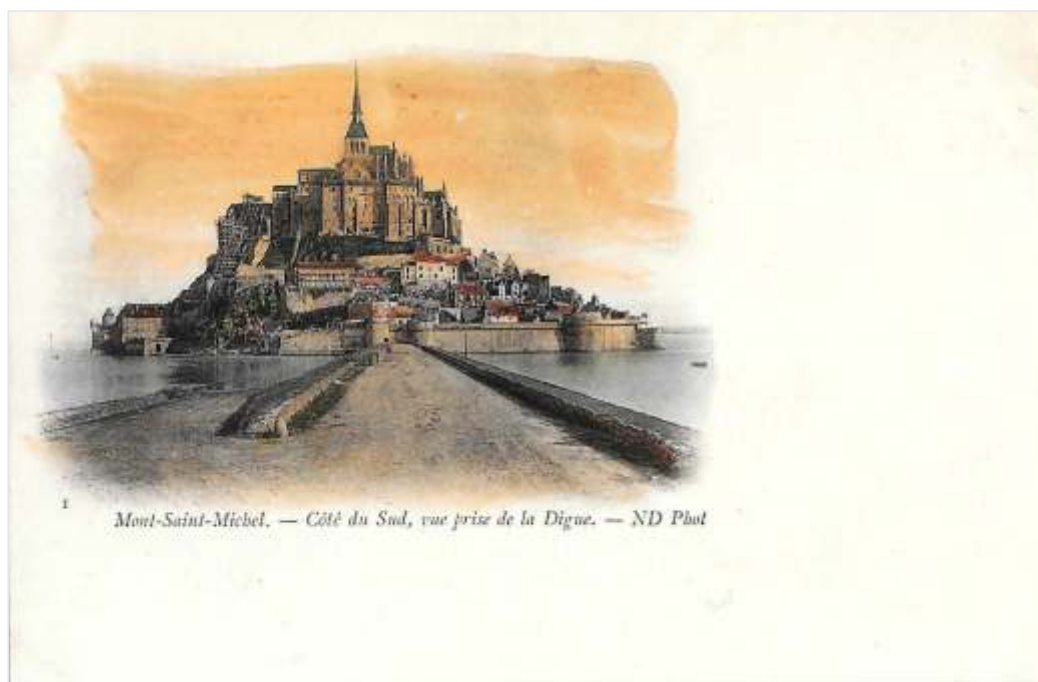
Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk. Druga stran razglednice je natisnjena v knjigotisku.

Šele poleti 1898 so nastali pogoji, da so spet lahko prišli Neurdeinovi fotografi in posneli ogromno število fotografij, ki so jih potem uporabili predvsem za razglednice. Fotografije so bile posnete istočasno, razen notranjosti opatijske cerkve, ki je bila posneta okoli leta 1880. Zaradi obnovitvenih del, ki so trajala vse do leta 1910, si takrat ni bilo mogoče ogledati notranjosti cerkve.

Mont Saint-Michel – Pogled z vzhoda. Pred opisom so že zaporedne številke.
 Založnik: ND Phot (brata Neurdein), Pariz. Leto izdaje: posnetki so iz 1898, tale je potovala septembra 1901.
 Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk. Druga stran razglednice je natisnjena v knjigotisku.

Podjetje ND Phot je bilo v zlati dobi razglednic vodilna založba za razglednice v Franciji ter v francoskih kolonijah, predvsem v Afriki. Leta 1913 je obstoječe Neurdeinove plošče za razglednice kupilo podjetje **Lévy et fils et Cie**, leta 1920 pa je Emile Crété kupil obe podjetji in ju združil v podjetje **Lévy et Neurdein réunis**. Leta 1932 je skupno podjetje prevzela družba *Compagnie des Arts Photomécaniques* (CAP). Vse ostalo je zgodovina.

Mont Saint-Michel – Južna stran, pogled z otoka Digue. Barvna varianta, oštevilčena (št. 1).
 Založnik: ND Phot (brata Neurdein), Pariz. Leto izdaje: fotografski posnetki so iz 1898, prve potovane najdemo v letu 1900.
 Tehnika tiska: večbarvni svetlotisk. Druga stran razglednice je natisnjena v knjigotisku.

00.

L.L. Paris – Lévy Fils et Cie (Lévyevi sinovi & Co.)

Moyse **Léon** in Isaac (Georges) **Lévy** sta v času drugega cesarstva začela kot pomočnika v fotografskem studiu Ferrier-Soulier v Parizu. Leta 1864 sta ustanovila svoj studio. Zaslovela sta s stereoskopskimi fotografijami. Po prihodu dveh sinov Georgesa Lévyja se je leta 1895 studio preimenoval v **Lévy & Fils**.

Mont Saint-Michel – Čipkasto stopnišče na vrhu opornih stebrov bazilike.

Založnik: Lévy Fils et Cie, Pariz. Leto izdaje: potovala julija 1905, zadnja stran že nedeljena. Papir: trislojni, zadaj zelenkast. Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk. V knjigotisku je dotiskano tudi besedilo (spodaj) ter celotna druga stran.

V tem primeru gre za morda drugega največjega založnika bretanskih razglednic. Studio je do svojega konca leta 1917 izdajal in prodajal odtise, fotoalbume in potovalne razglednice. Njihov arhiv obsega več kot 60.000 stereoskopskih, ročno koloriranih črno-belih plošč, ki pričajo o "velikem izletu" po svetu na prelomu stoletja.

Mont Saint-Michel – Pogled na sosednji otok Tombelaine.

Založnik: Lévy Fils et Cie, Pariz. Leto izdaje: 1905. Pripis: Vse tuje države ne sprejemajo korespondence na hrbtni strani. Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk. V knjigotisku je dotiskano tudi besedilo (spodaj) ter celotna druga stran.

Potem ko sta leta 1864 kupila pomembno zbirko podjetja *Ferrier et Soulier*, strokovnjaka za stereoskopske fotografije, takrat seveda izdelane še na steklenih ploščah, sta Isaac (Georges) Lévy in njegov svak Moyse Léon pripravila splošni katalog, ki je že vključeval stereoskopske poglede Egipta, Sirije in Konstantinopla. Partnerja sta pridobila koncesijo za stereo poglede za svetovno razstavo leta 1867 in ob odprtju Sueškega prekopa leta 1869.

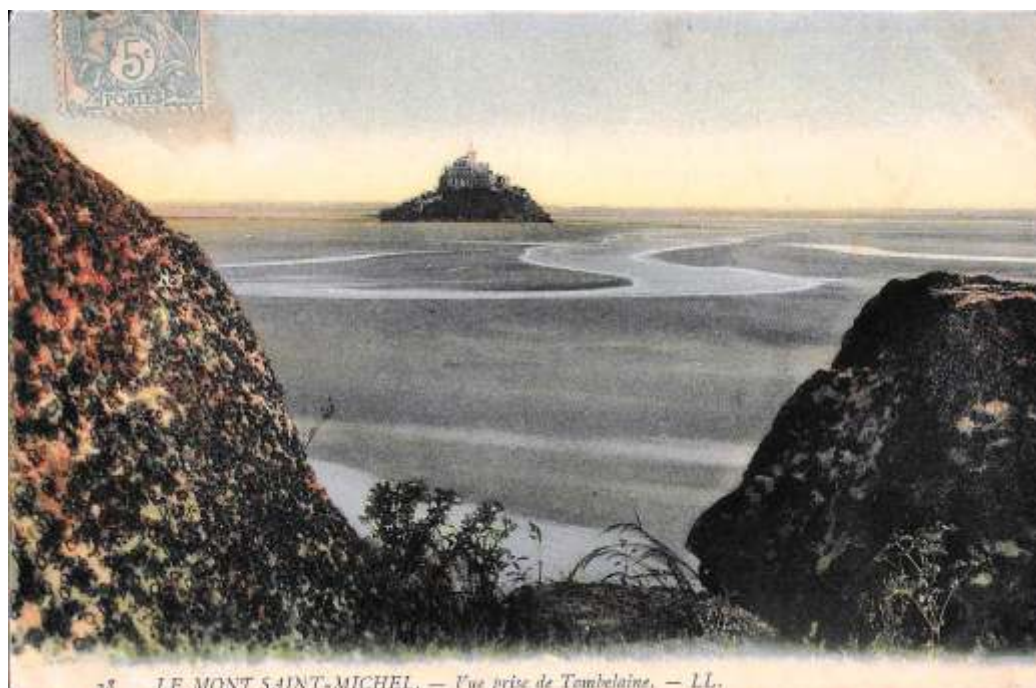

Mont Saint-Michel – Ribiči v zahodnem delu zaliva Greves. Št. 3 iz serije 12 razglednic v kompletu.

Založnik: Lévy Fils et Cie, Pariz. Leto izdaje: okoli 1910. Papir: trislojni, zadaj zelenkast.

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk. V knjigotisku je dotiskano tudi besedilo (spodaj) ter celotna druga stran.

V tem primeru gre za morda drugega največjega založnika britanskih razglednic. Fotografski studio je do svojega konca (leta 1917) izdajal in prodajal različne umetniške odtise, fotoalbume in krajevne razglednice večine francoskih krajev. Njihov arhiv obsega več kot 60.000 stereoskopskih, ročno koloriranih črno-belih plošč.

Mont Saint-Michel – Pogled na sosednji otok Tombelaine.

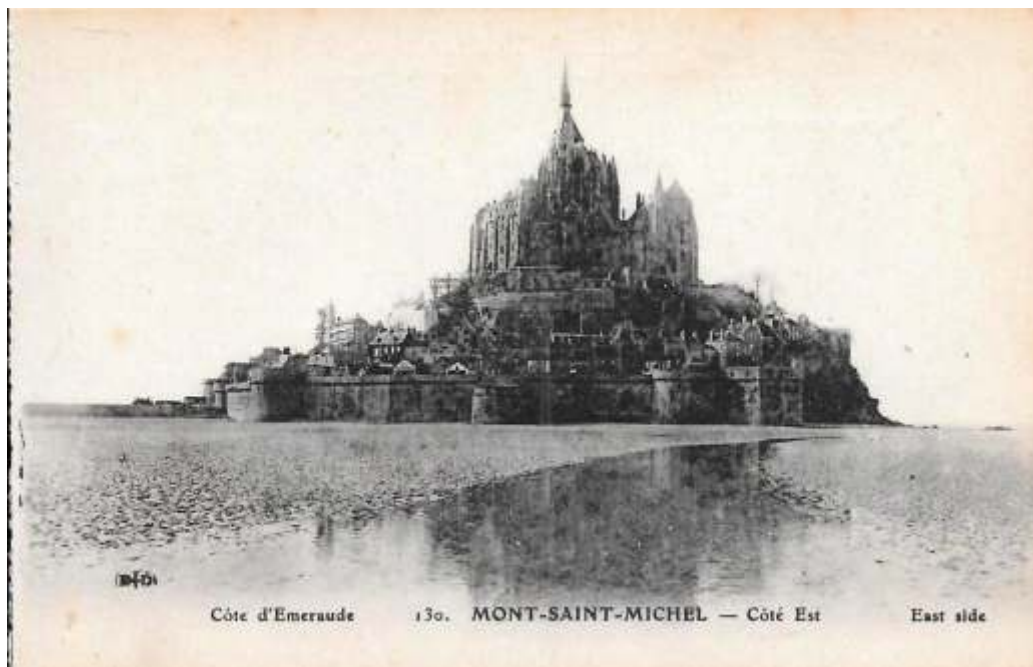
Založnik: Lévy Fils et Cie, Pariz. Leto izdaje: potovala avgusta 1908. Pripis: Vse tuje države ne sprejemajo korespondence na hrbtni strani. Tehnika tiska: večbarvni svetlotisk. V knjigotisku je dotiskano tudi besedilo (spodaj) ter celotna druga stran.

10. e

ELD, Ernest Louis Désiré le Deley, Pariz

Rodil se je 12. 7. 1859 v kraju Mont Saint-Aignan (severno predmestje Rouena v severni Normandiji). Leta 1887 se je v Parizu (rue Crespin 7) ukvarjal s kolotipijo (svetlotiskom). Takrat so večinoma tiskali plakate ter grafične reprodukcije, ki so zahtevale mehke poltonske prehode. Pozneje so se lotili tudi tiska razglednic. Med mnogimi francoskimi kraji so seveda izdelovali tudi razglednice Mont Saint-Michela.

Založnik: ELD Paris. Leto izdaje: 1908. Vrsta izdelave: tisk - enobarvni svetlotisk.
Naslovnikova stran: deljena. Razglednica je del zveščiča izbranih 20 razglednic.

Na začetku je bil fotograf, pozneje pa še tiskar in založnik razglednic. Leta 1889 je prevzel tiskarno *Maison Quinsac et Baquié* (Héliotypie d'André Quinsac et Georges Baquié). Velika priložnost, da pokaže svoje izdelke (razglednice), se mu je ponudila ob svetovni razstavi leta 1900 v Parizu.

Založnik: ELD Paris. Leto izdaje: 1900. Vrsta izdelave: tisk - večbarvni svetlotisk.
Naslovnikova stran: enotna, samo za naslov.

Velikopotezno se je odločil, da se bo ukvarjal s proizvodnjo in založništvom razglednic, zato je odprl veliko trgovino na Boulevard Sebastopol v Parizu. V zgornjem nadstropju so stranke imele na ogled ogromne količine razglednice, poleg tega pa so tam lahko kupili tudi albume za razglednice, saj je bilo zbiralstvo razglednic takrat zelo razširjeno. Na sliki lahko vidimo, da je bila trgovina z razglednicami tudi dobro oglaševana in obiskana.

Založnik: ELD Paris. Leto izdaje: 1906. Vrsta izdelave: tisk - enobarvni svetlotisk. Naslovnikova stran: deljena.
Pa še majhna zanimivost: na kočiji sedi Madame Boulevard, prva ženska kočijažinja v Parizu.

Konkurenca je bila vse močnejša in pojavljale so se tudi že razglednice, izdelane v več barvah. Podobno kot pri kamnotisku je bilo treba tudi pri svetlotisku narediti izvečke za vsako barvo posebej. Začeli so s tiskom sivih barv, potem pa so dodajali ostale. Črna je običajno prišla na vrsto na koncu, da je poudarila globino.

Založnik: ELD Paris. Leto izdaje: 1900. Vrsta izdelave: tisk - večbarvni svetlotisk.
Naslovnikova stran: enotna, samo za naslov. Spodnji tekst je dotiskan v knjigotisku. Velikost črk: 8 pik (petit).

In ko že misliš, da si odkril Ameriko, opaziš, da ima tudi druga razglednica istega proizvajalca isto številko **40**, pa ti ta podatek podre vso prejšnjo teorijo. Lahko, da je bilo številčenje napačno, lahko pa, da je dodatno besedilo pojasnilo, da gre za drug objekt istega kraja. Številke so bile pomembne tako za ponaročila kot tudi za arhiviranje v tiskarnah, saj bi brez takega sistema bilo zelo težko organizirati pravilno naročanje in izdelavo teh razglednic. Samo ELD je imel za Mont Saint Michel več kot 130 različnih motivov na razglednicah.

Založnik: ELD Paris. Leto izdaje: 1907. Vrsta izdelave: tisk - enobarvni svetlotisk. Naslovnikova stran: deljena. Dotisk je dvojezičen (francoski in angleški). Tudi na tej je zaporedna številka 40!

Pri večini francoskih založnikov lahko že na prvi pogled opazimo razliko med nemškimi ali avstrijskimi razglednicami. Slednji so podatke o izdajateljih, fotografih, tiskarjih itd. običajno tiskali na neslikovno stran razglednice (ne pa vedno). Francozi pa so uvedli številčenje na slikovni strani. Še posebej pri krajih, kjer je bilo na voljo veliko podobnih motivov. Nujna je bila razvrstitev, predvsem zaradi ponaročil.

Založnik: ELD Paris. Leto izdaje: 1907. Vrsta izdelave: tisk - enobarvni svetlotisk. Naslovnikova stran: deljena. Dotisk je dvojezičen (francoski in angleški). Zaporedna številka 40.

Ponudniki razglednic so kupcem ponudili novost: zvežčič z različnimi razglednicami istega kraja. Težko je reči, po kaki logiki so izbirali med toliko motivi, da so potem pripravili „jagodni izbor“ npr. 20 od več kot 130, kolikor jih je bilo na voljo. Zaenkrat obstajata dve teoriji izdelave takih albumov (zvežčičev). Prva je, da so jih tiskali posebej, ker so razglednice morale biti na levi strani daljše za vsaj 8 do 10 mm (zaradi vezave).

Založnik: ELD Paris. Leto izdaje: 1908. Vrsta izdelave: tisk - enobarvni svetlotisk.
Samo spodnji dve vrstici sta dodatno dotiskani v knjigotisku. Razglednica je del zvežčiča izbranih 20 razglednic.
Napaka: logo ELD je pomotoma dvakrat na sliki.

Druga teorija pa je ta, da so za zvežčiče uporabili samo tiste razglednice, ki so bile tiskane na zunanjem robu pole in tam je bil papir malce širši, kar je bilo dovolj, da so bile uporabne za izdelavo zvežčičev (karnetov).

Ovitek zvežčiča z 20 razglednicami. Založnik: ELD Paris. Leto izdaje: 1908. Vrsta izdelave razglednic - enobarvni svetlotisk.
Moder karton, dotisk dveh barv v knjigotisku. Pri črni je za klišee uporabljen raster 48 pik na cm. Vložen je tudi predlist, dvojezičen opis kraja. Ročni stavek, knjigotisk. Med posameznimi razglednicami je vstavljen še tanjši prosojni list t.i. „cigaretnega“ papirja (gramature cca. 35 g/m²).

11.

Vsi skupaj pa so vendarle opravili dober posel

Jean-Baptiste Julien Damoy (1844-1941) je bil francoski trgovec z živili. V času razcveta ob prelomu stoletja je širil svoje trgovine po Franciji. Poleg živil je prodajal cel kup drugih izdelkov, med njimi tudi razglednice. Na tem področju se je zapisal v zgodovino tudi po zaslugi *stereoskopskih razglednic*, ki so bile takrat zelo popularne, saj so sliki dodale tridimenzionalno obliko in so služile bolj kot medij za domačo zabavo.

Mont Saint-Michel – Stereoskopski pogledi Julienu Damoya, št. 26.

Založnik: Julien Damoy, Pariz. Leto izdaje: okoli 1910.

Tisk: Héliotypie E. Le Deley, Pariz. Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk, dotisk besedila ter zadnje strani pa v knjigotisku.

Dve podobni kvadratni sliki na isti razglednici sta bili za marsikaterega prejemnika take razglednice uganka, v čem je bistvo takega prikaza. Šlo je namreč za prikaz dogodka, kot bi ga gledali samo z levim ter samo z desnim očesom. Obe sliki skupaj pa sta v posebnem aparatu, ki pa ga prejemnik razglednice običajno ni imel, dali globinsko sliko.

Mont Saint-Michel – Stereoskopski pogledi Julienu Damoya, št. 26.

Založnik: Julien Damoy, Pariz. Leto izdaje: okoli 1910.

Tisk: Héliotypie E. Le Deley, Pariz. Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk, dotisk besedila ter zadnje strani pa v knjigotisku.

Da bi bilo poslovanje bolj dobičkonosno, so se stereoskopske razglednice prodajale v kompletih ali v paketih po 12 ali več, s skromno izdelano napravo (iz ojačanega kartona ali pa celo lesene), ki je omogočila ogled. Te vrste razglednic niso bile nikoli prodajane posamično, zato načeloma niso bile naprodaj tam, kjer so prodajali ostale razglednice za turiste. Zato danes veliko težje najdemo potovane stereoskopske razglednice, kot pa nepotovane.

Mont Saint-Michel – Pogovor na ulici.

Založnik: Julien Damoy, Pariz. Leto izdaje: pred letom 1910.

Tisk: Héliotypie E. Le Deley, Pariz. Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk, dotisk besedila ter zadnje strani pa v knjigotisku.

Če so se prve stereoskopske fotografije pojavile po letu 1850, so se desetletje po tem zelo razširile. Na fotografijah so zajemale vsakdanje življenje, pomembnejše dogodke, pokrajino, slavne osebnosti, prizore bitk, pa tudi erotične prizore. V sedemdesetih letih založništvo stereofotografij upada, pa se 30 let za tem spet oživi, zahvaljujoč razglednicam. Stereoskopske razglednice doživijo svoj konec pred drugo svetovno vojno in odidejo v zgodovino.

Izlet otrok staršev 19. pariškega okrožja, zaposlenih v firmi Julien Deloy.

Založnik: Julien Damoy, Pariz. Leto izdaje: pred letom 1910.

Tisk: Héliotypie E. Le Deley, Pariz. Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk, dotisk besedila ter zadnje strani pa v knjigotisku.

Julien Damoy je bil podjeten in zelo dejaven človek. Potegnemo lahko vzporednico s Félixom Potinom, drugim trgovcem z živili tistega časa: Julien Damoy je svoj sedež postavil na pariškem bulvarju Sébastopol (tako kot Félix Potin), živela je pakiral v tovarnah, ki so mu pripadale in so bile na obrobju Pariza (tako kot Félix Potin), in končno, kar je bilo za tisti čas najpomembnejše in najbolj revolucionarno, ustanovil je več podružnic (tako kot Félix Potin).

Noisy-Le-Sec – Damoyeva trgovina na ulici Ferge.

Založnik: F. F., Pariz (Fernand Fleury, 43 avenue de la République Pariz). Leto izdaje: potovala 26. oktobra 1910.

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk, dotisk besedila ter zadnje strani pa v knjigotisku.

Leta 1905 je bilo v Parizu ustanovljeno živilsko podjetje Damoy s sedežem na križišču 31/33, Boulevard de Sébastopol ter Rue de Berger (50/58). Promet je vsako leto zelo naraščal in podjetje se je uspešno širilo. Še do leta 1970 je bilo sinonim za dobro trgovino, kjer so seveda uspešno prodajali tudi razglednice, kar je dobro vidno.

Pražnje oblečeni trgovci in kupci pred trgovino Julienu Deloya na Boulevard Sebastopol v Parizu.

Založnik: Julien Damoy, Pariz. Leto izdaje: po letu 1905.

Tehnika tiska: fotografija, zadnja stran je dotiskana v knjigotisku.

11. a

V.P., Victor Porcher, Pariz

Kratici **V. P.** označujeta razglednice Victorja Porcherja, založnika razglednic iz Pariza (67 rue des Archives). Razglednice je označeval samo s kraticama ter zaporedno številko. Za njegove razglednice je veliko fotografij prispeval poznani fotograf Eugène Atget, rojen v Libournu (1857-1927). Sprva je bil igralec s potujočo skupino, po okužbi glasilk pa se je leta 1888 lotil fotografiranja in v Parizu postal poklicni fotograf.

Založnik: Vicor Porcher, Paris. Leto izdaje: 1901. Vrsta izdelave: tisk - enobarvni svetlotisk.
Fotograf: Eugène Atget. Naslovnikova stran: samo za naslov.

Atget je v resnici zaslovel s fotografijami Pariza. Odkupovale so jih tudi tamkajšnje institucije (1898, *Musée Carnavalet*). Bil je strokovnjak za fotografiranje različnih stavb zer tudi preprostega uličnega življenja. Odkritih je bilo veliko fotografij predmestja Pariza in okolice, pa tudi krajev ob Loiri ter v Normandiji in obali, tudi Mt. Saint Michel.

Založnik: Vicor Porcher, Paris. Leto izdaje: 1901. Vrsta izdelave: tisk - enobarvni svetlotisk.
Fotograf: Eugène Atget. Naslovnikova stran: samo za naslov.

11. b

Lecoq & Mathorel, Paris – založba in tiskarna

Založba in tiskarna v Parizu na rue de Saulnier 3 (9. okrožje) je slovela po svoji kvaliteti. Specializirani so bili predvsem za tisk in izdajo luksuznih grafik.

V *Komercialnem almanahu* za leto 1904 najdemo zapis, da nudijo poleg knjigotiska tudi litografijo, kot novost pa omenjajo izdelavo umetniških odtisov v tehniki 3-barvne (trikromija) ali pa 4-barvne kromotipije (kvadrikromija). Ponujali so izdelavo kvalitetnih katalogov in revij, pa plakatov, ki so bili takrat eden glavnih načinov učinkovite reklame.

Izdali so tudi nekaj razglednic. Predvsem so še danes zanimive te, ki jih je narisal slikar Ernest Louis Lessieux starejši (1848-1925).

Mont Saint-Michel – cerkev in kaplanija.

Založnik in tiskar: Lecoq & Mathorel, Pariz, specializirani za tisk luksuznih grafik in trikromijo.

Avtor akvarela: Ernest Louis Lessieux starejši.

Leto izdaje: 1904 (poslana novembra 1904).

Tehnika tiska: trikromija (3 barve, brez črne).

Novo raven kvalitete je tiskarna dosegla pred letom 1900, ko se je v njej kot direktor zaposlil Georges Supot, ki si je ogromno raznovrstnega grafičnega znanja pridobil med delovanjem v Ameriki.

Na samem začetku 1900-ih je grof Lévis-Mirepoix kupil *Imprimerie Poulet Malassis d'Alençon*. Iskal je nekoga, ki bi mu zaupal vodenje. V Parizu sta njegovo pozornost pritegnila umetniška tiskarja **Lecoq in Mathorel**. "Ne bi mogel narediti boljše odločitve, kot je potrdil srečen navdih, da so vodenje zaupali tehniku prvega reda, neprimerljivemu tiskarskemu mojstru (Georgesu Supotu)."

Konec leta 1903 je Georges Supot prevzel vodenje hiše v Alençonu, kjer sta bila soglasno cenjena tako njegovo obsežno znanje kot njegove pobude.

Mont Saint-Michel – Glavna ulica na otočku.

Založnik in tiskar: Lecoq & Mathorel, Pariz.

Avtor akvarela: Ernest Louis Lessieux (1848-1925).

Leto izdaje: 1904.

Tehnika tiska: trikromija (3 barve, brez črne).

B. F., PARIS

Podjetje "Berthaud Frères" sta 2. avgusta 1880 na ulici Cadet 9 v Parizu ustanovila Michel Berthaud in njegov polbrat Michel Gabriel Berthaud, oba sinova pariškega fotografa Jeana Berthauda, ki je bil kot fotograf v Parizu aktiven že od leta 1863. Pred tem je od leta 1870 Michel Berthaud sam vodil firmo *Maison Hélios*.

Leta 1882 je podjetje *Berthaud Frères* na razstavi *Exposition des Beaux-Arts appliqués à l'Industrie* prejelo zlato medaljo. V devetdesetih letih 19. stol. sta z bratom večinoma izdelovala fotografske odtise z mastnimi črnili z mehanskimi tiskarskimi stroji.

*Mont Saint-Michel – Pogled s stolpa Bouele.
Fotograf in založnik: Berthaud Frères, Pariz.
Logotip še brez obvezne rože na koncu.
Leto izdaje: pred letom 1903 (potovala 1903).
Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk.
V knjigotisku je dotiskano tudi besedilo.*

To je obdobje, ko so po mnenju strokovnjakov pričeli izdelovati prve razglednice v kolotopiji (svetlotisku). Njihove kolotipske razglednice nosijo podpis **B.F., Pariz**, ki ga na koncu spremlja še obvezna stilizirana cvetoča roža.

Michel Bertraud (1845-1912) je s svojimi fotografijami sodeloval tudi pri različnih knjižnih izdajah, zagotovo pa je bil tudi izvrsten avtor prenekaterih njihovih razglednic,

Leta 1900 se je tiskarna z 9 rue Cadet preselila v 31, rue de Bellefond in tu delujejo do konca njihovega delovanja, ko jih 25. februarja 1910 prevzame Pierre in Alexandre Catala.

*Mont Saint-Michel – Kapela sv. Auberta in nabiralki školjk.
Fotograf in založnik: Berthaud Frères, Pariz.
Logotip že z dodano rožo na koncu.
Leto izdaje: potovala 1902, zadnja stran še nedeljena.
Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk.
V knjigotisku je dotiskano tudi besedilo.*

Kot večina založnikov so tudi bratje Berthaud uspešno širili področja, ki so jih pokrivali z izdajo razglednic. Zanimiva je takratna podjetnost teh ljudi, ki so s podružnicami izven Pariza uspeli pokriti dokaj široko področje Francije.

Abbaye du Mont St-Michel – La Merveille – Galeries du Cloître (XIIIes.)

Opatija Mont Saint-Michel – Galerije iz 13. stoletja.

Fotograf in založnik: Berthaud Frères, Pariz. Logotip z že dodano rožo na koncu.

Leto izdaje: potovala 15. 8. 1904, zadnja stran še nedeljena.

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk. V knjigotisku je dotiskano tudi besedilo po obeh straneh..

Leta 1897 so že izdelovali albume z 12 témami in seveda tudi razglednice. Albume so prodajali za 55 centimov, če je kupec naročil 1.000 kosov, po 50 centimov, če jih je vzel 2.000, ali pa po 45 centimov za 3.000 kosov. Ti albumi so bili običajno naprodaj za 1,50 franka, zato je razlika lastnikom trgovin prinesla zelo dober zaslužek.

Mont Saint-Michel – La Pêche des coques –

Mont Saint-Michel – Nabiralki školjk.

Fotograf in založnik: Berthaud Frères, Pariz. Logotip z že dodano rožo na koncu.

Leto izdaje: potovala 29. 2. 1908, a je zadnja stran še nedeljena.

Tehnika tiska: enobarvni svetlotisk. V knjigotisku je dotiskano tudi besedilo.

11. d

Raphael TUCK (1821-1900), britanski založnik razglednic

Nedvomno gre za enega največjih založnikov razglednic, ki je imel tržišče tudi izven Evrope. Rodil se je v Prusiji, tam sta imela z ženo 7 otrok, nato pa so se preselili v Veliko Britanijo. Leta 1866 sta v londonskem Cityu ustanovila podjetje „Raphael Tuck & Sons“. Prodajala sta slike ter okvirje za slike, potem pa vse več različnih voščilnic, ki so se pričele takrat dobro prodajati.

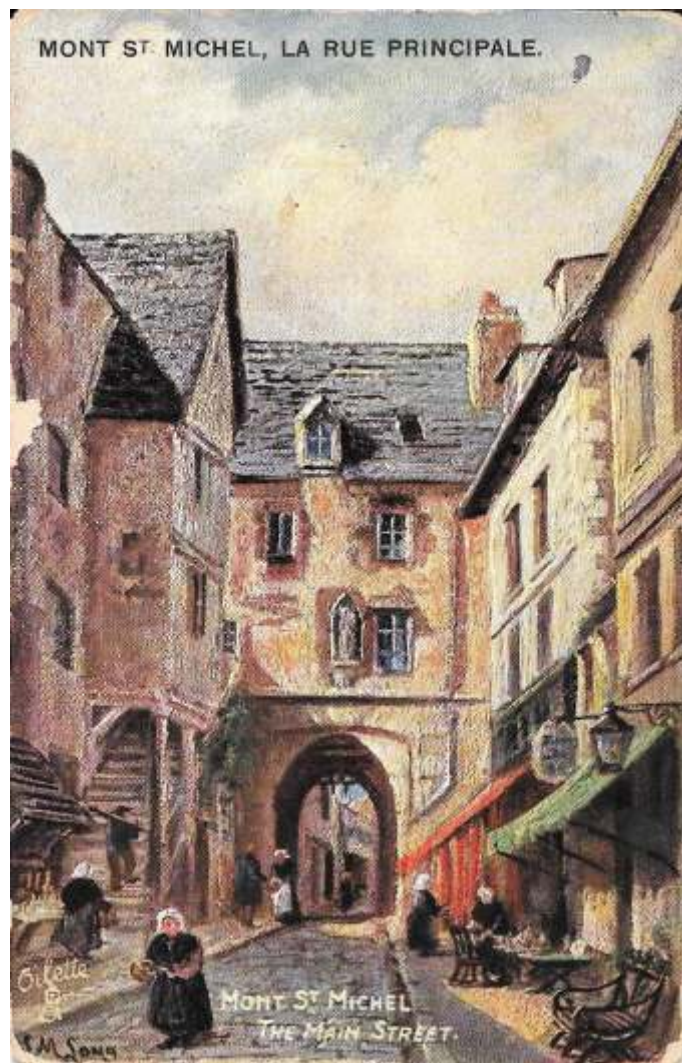
Trije sinovi od štirih so se zaposlili v tej firmi in oče je vsak večer preverjal, koliko posla so opravili. Najboljši je dobil potem za zajtrk navečje jajce! Leta 1871 so izdelali prvo božično voščilnico. Spodbujali so nakupovanje in zbiranje voščilnic in v ta namen organizirali tekmovanja, ponujali pa so tudi visoke nagrade za najboljše osnutke teh voščilnic. S pojavom razglednic pa so se uspešno lotili še tega posla in promet se je samo še povečeval.

Leta 1882 so odprli še podružnico v Parizu, na 19-21 rue du Paradis.

Leta 1903 se je rodila njihova slavna serija razglednic pod imenom „Oilette“, ki je že takrat navdušila tudi mnoge zbiralce razglednic.

*Glavna ulica na Mont Saint-Michelu.
Založnik: Raphael Tuck & Sons, London.
Oilette, serija št. 849. Leto izdaje: 1907.*

Tehnika tiska: štiribarvni ofset, 60-linijski raster. Zgornja vrstica dotiskana v knjigotisku, prav tako druga stran razglednice.

Razglednice „Oilette“ so bile izdane v setu 6 razglednic (št. serije 849, Bretanja). Po dve razglednici sta predstavljali Mont Saint-Michel, drugi dve St. Malo, dve pa mesto Dol de Bretagne. Kot datum izida seta 6 razglednic oz. prve uporabe teh razglednic se v katalogih navaja datum 27. maj 1907. Čeprav je podjetje Tuck v svojih londonskih prostorih opravilo nekaj črno-belega tiska, je večino barvnih del naročalo v Nemčiji, Raphaelovi domovini.

*Pogled na Mont-St-Michel.
Založnik: Raphael Tuck & Sons,
London.
Oilette, serija št. 849.
Leto izdaje: 1907.
Tehnika tiska: štiribarvni ofset,
60-linijski raster.
Druga stran razglednice je
dotiskana v knjigotisku.*

S tem je zanimivo potovanje skozi čas in večletno raziskovanje zgodovine razglednic predstavljeno, ni pa še zaključeno, saj se še vedno pojavljajo nova odkritja, ki jih bom sproti dopolnjeval.